

# مهراڻو ڪان

ڪه خه لڪي فه ڙاموڻي ڪردوون  
پيوسته لپيان به وريا بين



نوسيني

محمد صالح المنجد

پيدا ڇونه ودي

وڌر گيراني

م. صلاح الدين عبدالڪريم

ڪاوه اڪرم سهنگاوي

منتدي اقرأ الثقافيد

[www.iqra.ahlanontada.com](http://www.iqra.ahlanontada.com)

منتدى اقرأ الثقافي

-----

*[www.iqra.ahlamontada.com](http://www.iqra.ahlamontada.com)*

گه پانمه بو قورئان و سوننه  
به تينگه يشتني پيشيني نوممه  
﴿٦﴾

# حه را مڪراوه كان

كه خه لكى فه را موشى كرده وون و پيويسته لييان به ووريابين

وه رگيراني  
د. كاوه نه كره م سه نكاوى

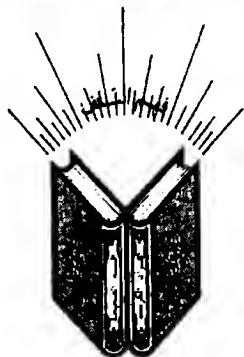
پيدا چوونه وهى  
م. صلاحدين عبدالكريم

چاپى دوو دم

٢٠١٠ زايى

١٤٣١ كؤچى

ماهی چاپکردن و له بهرگرتنه وهی پارێزراوه



به رهه مه کانی

سایتی فیرده و س

[www.firdews.com](http://www.firdews.com)

چاپی دووهم

١٤٣١ ک - ٢٠١٠ ز

زنجیری

گه رانه وه بو قورئان و سونهت

به تیگه یشتنی پیشینی ئوممهت

( ٦ )

ژمارهی سپاردن

( ٢٥٢٩ )

چاپخانه

چاپخانه ی زانا - شه قامی مه وه وی



وتهى سايتى فيردهوس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .  
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .  
أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .  
خوبينهري به پيژو:

نهم كتيبهى بمردهستت يه كيكه له كتيبه ناوداره كانى «محمد صالح المنجد» بهناوى «محرمات التي إستهان بها الناس يجب الحذر منها» باس له زورتيرنى نمو بابهتانه دهكات كه له شهرىعتى پيروزى نيسلام دا ههرا مكرارونو له ناو خهلكى دا پشتگوئى خراونو فراموش كراون.

وه ههرا باسيكيشى هيتابى بهلگى بو هيتاوهتموه له قورئان و سوننهت بو نهوى خورتير لهسمر چاوړوشنى پى هه لگري و به بهلگوه ههرا مكرانهكان بناسى. وه پروونكر د نهويهكى كورتيش داوه سهارهت به ههرا بابهيكي.

ههروه كو له ناو نيشانه كه يمه دهرده كموي نهوى لهم كتيبهدا هاتووه و باسكراوه زياتر ناماژه بهو بابهتانه كراوه كه شهرىعت ههرا مى كرووه بهلام خهلكى فراموشيان كرووه و گوينى پى نادهن.

خوبينهري به پيژو:

کتیب و نوسراو ئه مانه تیکی خاوه نه که یه تی له لای خوینهر، بۆیه پیترسته پارێزگاری لێ بکری و هه کو خوی بخوینهر تهوه و به خه لکی رابگه یه نری و کتومهت وه کو خوی وه رگپری و بخرته به دهستی خوینهر، هه ر بۆیه دروست نی یه به ناوی کتیبیکه وه شت به خه لکی رابگه یه نری و بدرته پال ئه و کتیبه و له و کتیبه ش دا نه بی و، دروست نی یه بو وه رگپری به ئاره زوی خوی یاری به نوسراوی دانهر بکات و هه ندیکی لابات و هه ندی شتی بو زیاد بکات و تیکه لی بکات له گه ل نوسراوی دانهر دا، چونکه ئه وه ده بیته خیانهت و ناپاکی کردن له و ئه مانه ته و درۆ بو هتاهان کردنه به ده م نوسره که یه وه.

جا یه کێک له و کتیبانه ی ئه و خیانه ته گه ره ی به رامبه ر کراوه و له وه رگپرا نه که ی دا ئه مانه ته که ی نه پارێزرا وه درۆی شاخدارو بو هتانی بالدار به ده م نوسره که یه وه کراوه ئه م کتیبه یه که له ۶/۳۰ سالی ۱۹۹۶ له لایه ن «پیشره و عبدالقادر» وه، وه رگپرا یه سه ر زمان ی کور دی به ناویشهانی «هه رمه فه رموش کرا وه کان»، ئه م وه رگپره له سه ره تای چاپه کانی یه که م دا سی با سی گه ره و گرنگی له م کتیبه ده ره ی ناو کتیبه که ی به نا ته وای خستوته به ر دهستی خوینهران، ئه ره ی «با سی گه زانی و مۆسیقا و وینه گرتن» بو.

جا کاتێک خیانهت و نا پاکیه که ی بو خوینهران ئاشکرا بو، وه ره خه ی لێ گه را و بو وه قسه و با سی خوینهران، له چاپی دو وه م دا ئه و چه نه د با سی خستوه نی و کتیبه که و له پیشه که یه که ی دا هه و لی دا به بیانهوی بی سه ره و به ره به پاساوی ئاشه رعی پینه ی خیانه ته که ی بکات و ده لی: ئه و سی با به ته ی که له کتیبه که ده ره ی نه را وه و با سه نه کرا وه هه کاره که ی ئه وه بو و را و بو و چوونی هه ندی له مامۆستیانم وه رگرتو وه و به باشیان نه زانی له م زرو فه دا ئه و با سه نه وه رگپه ر.

به لām کاتێک که ئه و با سه نه ی خستوته نا و کتیبه که وه کو مه لێک خیانه ته ی ته ری کردو وه، هه و لی دا وه سه ره با سه کان نه قل بکات به لām نا وه رۆکی وه رگپه را وه که له گه ل نه صلی کتیبه که دا زۆر دو ورن له یه که وه. له وانه ی که ده ست کاری کردو وه:

\* باسی گۆزانی و موسیقا که سهرتا قسه کانی نوسهری ههناوه و پاشان قسهی «د. یوسف قمرزای» نهقل کردووه و له گهه نوسراوه کهدا تیکه لهی کردووه، تاوه کو وای نیشان بدات که ئه مه نوسهره که خوی باسی کردووه.

\* کاتیك باسی بۆیه کردنی سهرو پریش دهکات به پهنگی رهش، وه کاتیك باسی وینه گرتن دهکات، هه مان خیانهت دووباره دهکاتمه.

ئه مه سه ره پای ئه وهی که به هه وه سی خوی دهست کاری وه رگی پانه کهی کردووه و چۆتی بۆ هاتی بۆ ئاوه ها وه رگی پاره.

سه رچاوهی هه موو ئه وه غه درو خیانه تانه ئه وه یه که ئه وه بابه تانه له گهه هه زو ئاره زو به ره وه ندی خوی و حیزه کهی دا ناگو نجی و ترسی خودای له دله نی یه و بهر له وه ناکاته وه که سبهی له قیامهت دا لێ پرسینه وهی له گهه ده کریت و له سه ره ئه وه خیانهت و ناپاکیه موحاسبه ده کریت.

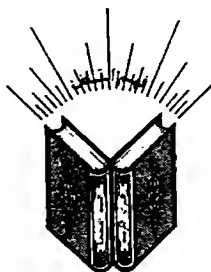
جا **سایتی فیره وه وس** وه کو ئه رکی سه رشانی خوی به پیرهستی زانی ئه وه کتیه به وه رگی پرتمه سه ر زمانی کوردی و خۆنه ره ئاشنا بکاته وه به ئه صلی کتیه به وه نوسه ر چۆتی نویسه وه ئاوه ها بهیخاته بهر دهستی خۆنه رکی کورد زمان.

سه ره تاش له م وه رگی ترانه دا پێشه کی یه که مان نویسه وه سه به رهت به حه قیه تهی هه لاله و حه رام، که په یه وه ست به وون پێیان وه ئه ره ک و وه زفه ی سه رشانی ئینه سانه و، ته نه ا زاتیکی ش که مافی ئه وهی هه بی و شیاوی ئه وه بی هه لاله و حه رام دیاری بکات ته نه ا خودایه و بهس.

بۆیه ئامۆژگاری مان بۆ هه موو خۆنه ره ک ئه وه یه پێش وه خت ئه وه پێشه کی یه به وردی بۆ ئینه یته وه جوان دیقه تهی له سه رباس و ده ره ئجه که مان بدات له هه ر به رگی ده کی، وه له وه پێشه کهی ده هه ر دیره ک که به گه وه ی نوسرا بی یان خه تی به ژێردا درابی، ئه وه نه تیجه و نه بجه م گیریه کی زۆر گرنگه بۆ هه تا لێی تینه گه یشتی به سه ری دا مه رۆ، چونکه نه گه ر له وه پێشه کهی تبه گه ی وه کو خوی ئه وجا بو ت ده ره ده که ی که قسه کردن ده ریا ره ی هه لاله و حه رام هه روا کاریکی ئاسان نی یه که خه لکی ئه مه رۆ چا و نه تر سانه به ئاره زوی خۆیان

دهم له حلال کردن و حرامکردن ده کوتن بو بژوهندی و پازی کردن و گرد کردنهوی  
 خه لکی له ده ورو بیری خوی و دهسته و تا قم و حزبه کی .  
 وصلى الله وسلم على رسوله الامين، وءاله الطاهرين، وأصحابه الأكرمين ، ومن دعى  
 بدعوتہ ، وعمل بسنته على فهم صحابته إلى يوم الدين.

## سایتی فیردهوس



قورئان و سوننت  
 به تیگه یشتنی پیشینی نوممت

[www.firdews.com](http://www.firdews.com)





## پيشه کی وه رگير

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تینسان پللو پایه کی زور گورهو بهرزو گرنگی هدی، که هیچ دروست کراوکی نیو  
بونمور نایگاتی، نمیش نموده که هرچی له ناسمان و زهیدا هدی خوا بو تینسانی  
مل کهج کردوه که سودی لیوه رگری و له ژبانی و گوزهرانی دنیادا لیتی سود  
مهندبی.

وه کو خوی پوره دگار خوی ده فرمووی :-

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾  
﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ  
يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ (الحجرات: ١٢ - ١٣)

واته:- هر خوا خوی دهریای بو ئیوه مل کهج و ژربار کردوه، تا به فرمانی خودا  
کهشتی له ناویدا بگریی بی ئوهی نقوم ببی .. وه بو ئوهی لمر به خشش و نیعمه تانی  
که خودا دیناوه له دهریادا ئیوه لی سود مهندبن .. وه هرچی له ناسمان و  
زهیدایه، هر هه مووی خودا به میهره بانی خوی بو ئیوهی دهستمۆ کردوه بو ئوهی  
له ژبانی دنیادا لی به هره مهندبن .. تا ئه مانه به لگو نیشانهی پروون و ناشکرای  
تیندایه بو کسانێ که بیر بکه نموه و بزائن که حیکمهتی دروست بوونی ئه م بونموره چی  
یه.

له ئایه ته کانی قورئاندا به لگمو نیشانه ی زۆری تێدا یه که باس لهوه ده کات و ئهوه ده سه لێنێ که ئهم گهردوونمو ئهوه ی له م بونه وه ردها هه یه ، هه مر هه مووی خودا له پێناو مرۆڤدا دروستی کردووه و ژێرباری کردووه ، به جۆرێک رێک خراوه و دانراوه له گه ل سروشت و ژبانی دا بگونجی ، وه به ته ندازه و چۆنیه تی یه کی وه ها دروست کراوه و به دی هه ئنراوه که ژبانی مرۆڤی پێ چاک و ته موا بێ .

وه هه مر شتێک بۆ ژبانی ئینسان پێ یه ستبێ و زه روره تی ژبانی بێ خودا بۆی ئاماده کردووه و له گه ل سروشتی ژبانی دا گونجاندویه تی ، وه هه مر شتێک که به تته مایه ی کۆسپ و ته گه ره و رێگر له ژبانیدا خودا لای بر دووه و نه یه یشتووه .

له وه وه ده رده که موی که ئینسان ئه مر کێکی گه رگ و کارێکی گه ره و وه زه یفه یه کی په ر بایه خی وای پێ سپێردراوه و له سه ر دانراوه که هه یچ شتێکی دی که ی نی یه بونه وه ر ته وانی هه لگه رتنی ئه مر باره و جێ به جێ کردنی ئه مر کاره ی نی یه .

که وابه و :-

**ئهم ئاسمان و زهوی و بونه وه ره ی که له خزمهت ئینسان دا**  
**دانراوه هه روا شتێکی گاته و بێ سود نی یه هه روا به خۆرای و به**  
**به تال دروست نه بووه .**

ئهم راستی یه ش له چهنده ها ئایه تی قورئاندا ده رده که موی :-

وه کو خوای په ره رده گار ده فه رمووی :-

﴿ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴾ (القيامة: ٣٦).

واته: ئایا ئاده میزاد واده زانی هه روا وازی لێ ده هه ئیریت و به خۆرای و بێ مه به ست

دروست بووه .

وه له جینگه یه کی تر دا خودا ناوا ده فرموی:-

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ﴾ (٢٧) **أَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَجْعَلُ**

**الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ** ﴿٢٨﴾ (ص: ٢٧- ٢٨) .

واته: ئیمه ئاسمان و زهوی و نهوهی ده کهوئته ئیوانیانمده، ههروا به پوچ و بی حیکمهت و ههوهنته کاری دروست نه کردوه، نهو بیرو باوه پهی کهوا بزانی به بی حیکمهت دروست بوون، نهو گومان و بوچوونی بی باوه پانه، سزای سهخت بو نهو بی باوه پانه ههیه له تاگری دززه خدا.

وه له عه داله تی خودایه نابج کافر و موسلمان له یه که ترازودا دابنری و وه کو یه که یه که سهره نجامیان هه بی، بویه ده فرموی:

ئه گهر بونهوهر به بی حیکمهت دروست بووی، نهی ئایا نهوانی ئیمانیان هیناوه کردهوهی باشیان کردوه، ده کرئ و ده گونجی وه کو خراپه کاران مامه له یان له گه لدا بکرئ، ده شی خوی حکیم و کارزان چاکه کاران و خراپه کاران وه کو یه که تهماشا بکات و یه که حیسابیان بو بکات.

جائه گهر قیامهت و لی پرسینهوه نه بی و به چاکه کار نهوئیری چاکهت کرد و به خراپه کار نهوئیری خراپهت کرد، مانای وایه وه که یه که تهماشا کاران و حیساب کاران، نهوش له خویه کی دادوهی داناو کارزان و حکیم ناوه شیتمه .

**جاسادام : بونهوهر ههروا به گالتهو بی مه به ست نه خراوه ته خزمه تی**

**مرۆڤه وه :**

**که واته :**

**حکمهت و مه به سستیکی گه وړه و پر بایه خ هه یه ، ده بیټ مروژده کو  
وه زیفه ی سهر شانی خو ی جی به جی ی کات ، وه نه و وه زیفه یه ش هه قیتی  
خوای په وړه دگاره و ده بیټ نادای کات .**  
وه کو خوای په وړه دگار ده فمرموی :-

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِعِبَادٍ ۖ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ  
وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۖ﴾ (الدخان: ۳۸-۳۹) .

واته: نیمه ناسمان و زهوی و نهوی له نیوانیان دا هه یه ، هروا بو گالتو یاری دروست  
نه کردوه ، دروستان نه کردون ته نها له پیناو به دیه پینانی هه قیکدا نه بیټ ، که نه  
هه قه ش نه رک و وه زیفه ی سهرشانی مروژده ، به لام زوړه ی خه لکی مه سنولیه تی  
سهرشانی خو ی نازانی و درک بهو حه قیقه ته ناکات بوړه گومانی واده بات که بونه وړ  
به بیټ مه به ست دروست بو بیټ .

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ ۖ﴾ (الحجر: ۸۵)

واته: ناسمان و زهوی و نهوی له نیوانیان دایه دروستان نه کردوه ته نها له پیناو  
هینانه دی هه قیکدا نه بیټ ، که مروژده بیټ نهو هه قه هه لگری و جی به جی ی کات ،  
وه بیگومان قیامه تش دی و له سر نهو هه قه ی که بو ی دروست کرابوون مامه له بیان  
له گه لدا ده کری و نهوی هه قه کی جی به جی ی کرد بیټ و به جوانی نادای کرد بیټ نهوا  
خوش به ختی و به ختموهری و نوخ ژینی بو خو ی مسو گمر ده کات ، به لام نهوی  
هه قه کی به جی نه گه یان دیټ نهوا به دبه ختی و چاره رشی و تال ژینی بو خو ی دابین  
ده کات .

**وه نهو حکمهت و مه به سته گه وره و گرنګه ی که مرؤڅ له پیتا ویدا دروست بووه و وه کو وه زیفه و نه رکیکی پر بایه خی سه رسانی خوی ده بی جی به جی کات بریتی یه له : به ندایه تی کردنی خوی پهره وردگار.**

وه کو خوی پهره وردگار ده فرموی :-

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (الذاریات: ۵۶) .

واته: مرؤڅ و جنوکه م دروست نه کردوه تنها بو به ندایه تی کردنی خوم نه بی. وه نه م به ندایه تی کردنه ش گموره ترین حق و مافیکه که خوی پهره وردگار له سر مرؤڅی دانابی.

وه کو پیغه مبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) به (موغاذی کوری (جبلای فرموو، تایا ددزانی مافی خوا له سر به نده کانی چی یه؟ نهویش وتی خواو پیغه مبره که ی باشر ده زانن.

فرموی:-

«حَقَّ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا» .

واته: «حق و مافی خوا له سر به نده کانی نهو یه که بیپرستن و به ندایه تی بو بکن و هاو به شی بو دانه نین»<sup>(۱)</sup> .

**که و ابوو:-**

مرؤڅ هدا تهوکاته نهو شان و شکزو پله پایه به رزه ی ده بی و نهو ریزو حورمه ته ی ده پار تیزی، که حکمه ته ی خولقی تراوی خوی که به ندایه تی کردنه بو خوا له خوی دا دینیت ته دی، وه نهو نه رکه ی پی ی سپی راوه به باشی جی به جی کات و به جوانی نادایکات .

(۱) صحیح البخاری - (۹ / ۴۵۹)

**جامدادام : ژبانی دنیا بو نموه به مروژ دراوه که به ندایدتی خوی تیدا بکات :**

### کہواتے :-

**جا لهووه ده رده كه وئ :**

یان به ههشتی پرنازو نيعمه ته بۆ ئهو كهسانه‌ی به‌ندايه‌تی راسته‌قینه‌يان بۆ خوا  
 كردوو. وه‌يان دۆزه‌خی پر ژان و شینه بۆ ئهو كهسانه‌ی به‌ندايه‌تیان بۆ خوا نه‌كردوو  
 و به‌ ته‌نها ئه‌وان نه‌یهرستوو.

**وه به‌ندایه‌تی و عبادەتیش که ئینسانی له یێتاودا دروست بووه:**

ناویکی گشتی و گشتگره بوهموو کردارو گفتاریک که که نهجامدانیان خودا پیئی خوش بی و لیئی پازی بی ، وه بو دورکومتنهوه له ههموو کردارو گفتاریک که خودا پیئی ناخوش بی و لیئی نارازی بی ، بهموجی مدهستی نیو دل له کردن و نهکردنی ثمو شتانهش دا تنهها خودا بی ، وه چوتیهتی و شیتوازی کردن و نهکردنهکدش له گدل سوننهتی پیغهمبردا (صلی الله علیه وسلم) پیکاریک و تهبابی .

## وههوه کردارو گفتارانهش که نهجامدانيان خودا بیتی خوشه و لیتی رازیه

نهوهیه:

ئوهی خودا فرمانی پی کردبی جی بهجی کری وئوهی خوا قهدهغی کردوه وازی لی بهینری . واته گورپایدل و پابهندی دینی خودا بی هم به عقیده و بیروبار، هم به کردارو گفتار.

جا همرکات پهیرهوی دین و بهنامی خودای کرد و ئوهی خودا فرمانی پیکردبو جی بهجی کردو، ئوهی خودا قهدهغی کردبو وازی لی هیئا ، ئهوا ئه پهری خوشهویستی و ملکهچی بو خودا دهبرپوه و خودای به پهرستاری خوی داناره و پهرستنی بو خودا نهجام داره .

بهلام نهگمر ئینسان پهیرهوی دین و بهنامی غهیری خودا بی و ئوهی خودا فرمانی پیکردبو جی بهجی نهکا و، ئوهی خودا قهدهغی کردبو وازی لی نههینا ، ئهوا خوشهویستی و ملکهچی بو خودا دهرنه برپوه و پهرستنی بو خودا نهجام نهداوه.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (الفاتحة: ٥) .

واته : خودایه تنها تو دهپرستین بهجوریک ئوهی تو پیت خوش بی و پیتی رازی بی جی بهجی دهکین، وهئوهی تو پیت ناخوش بی و لیتی نارازی بی وازی لی دی نین و توخنی ناکهین، وه همر له توش داوای کومهکی دهکین بو ئوهی یارمندی دهزمان بی بو تنها پهرستی خوت.

کهوابوو:

**ئینسان ناتوانی بەتەواوی ئەو بەندایەتی و عیبادهتە جی بەجی کات کە لە پیتاویدا دروست بووە تاهە کە :** ئەوپەری خوشەویستی و ملکهچی بو خودا دەردەبەری، وە ئەو خوشەویستی و ملکهچیهش وای لێ بکات گۆتپرایه‌لی تەواو بو خواى پەرورده‌گارى دەردەبەری و فرمانەکانی جی بەجی بکات و توخنی حەرامکراوەکانی نەکەوێ .

جا ئینسان هەتا زیاتر پابەندی دینی خودا بێ و چاکتر جی بەجی کاری فرمانەکان بێ و باشتر لە حەرامەکان دوورە پەرێز بێ، ئەوا تەواتر خوشەویستی و ملکهچی بو خودا دەربەریو، بەهەش عیبادهتی کاملتری بو خودا نەبەجام داو .

بەپیتی ئەو باسەى پیشوو ئەتوانین بڵین:

**پابەندبوون بە حەلال و حەرامەکانی خواى پەرورده‌گاردو، بەشیکە**

**لەو عیبادهتەى کە ئینسان لە پیتاوی دا دروست بووە:**

وەکو خودا خۆی دەفەرمووێ :-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ إِن كُنتُمْ ءِیَّاهُ تَعْبُدُونَ

﴿البقرة: ۱۷۲﴾ واتە: ئەى ئێوانەى واباو دەرتان هیناو، لەو رۆزى یە پاک و سود بەخشانه بخۆن کەپیمان داو و سوپاس گوزارى بو خوا بکەن، ئەگەر بەراستى بەندایەتى بو ئەو دەکەن.

لێرەدا خواى گەورە دەفەرمووێ ﴿إِن كُنتُمْ ءِیَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ ﴿البقرة: ۱۷۲﴾ واتە: ئەگەر راست دەکەن عیبادهت و بەندهیى بو خوا دەکەن ئەوا دەبێ بە شەریعه‌تى خواوە پابەند بن و هەرچی خوا بۆی حەلال کردوون ئێهەش دەبێ بەحەلالی بزەن و لێی بەهەرمەند بن و هەرچی خوا حەرامی کردووە دەبێ بە حەرامی بزەن و خۆتانى لێ بەدوور بگرن.



﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ (یوسف: ۴۰)، واته: حوکم ی حق و دادپهروهری تهنها حوکمی خویه که شیایو نموه بیّ حلال و حرام دیاری بکات، وه فرمانی کردوه که جگه لمو نهپرستین و بهندایهتی بوّ کهسی تر نهکهین تهنها خوی نهبی.

لیتهدا خوی پهروهردگار دهفرموئ: ﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ﴾ باسی حاکمیهتی خوی دهکات که دیاری کردنی حلال و حرام و فرمان و نههییه، پاشان پابهندبوونی ئیمدهش بهو حاکمیهت و حلال حرامی که خوی دیاری کردوه به عیبادت و تهنها خواپهرستی وهصف کردوه، که دهفرموئ: ﴿أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ وه فرمانی کردوه که جگه لمو نهپرستین و عیبادت بوّ کهسی تر نهکهین تهنها خوی نهبی.

جامادام:-

**پابه‌ند بوون به حوکم و شه‌ریعت و حلال و هه‌رامی خوداوه عیبادت و به‌رستن بیّ بوّ خودا.**

که‌واته:-

**پابه‌ند بوون به‌به‌رنامه و حلال و هه‌رامی هه‌رکه‌س و لایه‌نیکی دیکه به‌ندایه‌تی و به‌رستن نه‌نجام دانه بوّئه و که‌س ولایه‌نه .**

هه‌ر وه‌کو خوی پهروهردگار باسی حال و کرداری گار و جوله‌که‌مان بوّ ده‌کات که یدکێک له سهره‌کێترین هوکار و ناقولاترین پیشه‌یان و قێزه‌وترین سیفه‌تیان که بووه‌مایه‌ی کافر‌بوونیان و له‌رێگا ده‌رچونیان نموه‌بوو که: حلال و هه‌رامی غه‌یری خودایان قبول کرد و به‌رنامه‌ی ژانیان له‌ غه‌یری خوداوه‌هرگرت و به‌رنامه‌ی خودایان پشت‌گۆی خست و نموه‌ی به‌دلیان بوو هێشتیانموه و نموه‌ی به‌دلیان نمبوو لایان برد یان گوپیان و ده‌ست کاریان کرد، تا بهو جوړه حوکم و شه‌ریعتی خودایان له‌کارخست .

وه‌کو خودا ده‌فرموئ:

﴿ اَتَّخِذُواْ اَحْبَابَهُمْ وَرُءُوبَهُمْ اَزْكَأَآ مِنْ دُوبِ اللّٰهِ وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا يُمِرُّوْا اِلَّا لِيَعْبُدُوْا اِلٰهًا وَحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ مُبْحَثْنٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴾ (التوبة: ۳۱)

واته: جوله گه و گاوره کان زاناو پیاو چاکهکانی خوینیان کردبوو به خوا له غهیری خوا، چونکه و کردبووینیان به فرمانپهوا و به پیچواندی شرعی خوا حلال و حرامیان لی و درده گرتن، وه (عسی) ی کوری (مریم) یشیان کردبوو به خواجه کی تر له غهیری خوا، چونکه کردبووین به فریادگوزاری خوین، له کاتیکدا داوایان لی کرابووکه پرستن و به ندایه تی تهنها بو یه ک پرستراو بکمن که (الله) یه، چونکه غهیری نمو هیچ پرستراویکی حلق نی یه که شیاوی نمو بی پرسترتی، وه نمو خودایه زور نمو به زروو پاکتر و پیوژتره که شریک و هاوبهشی بو دابنری له عبادت و پرستن دا.

(عدي) کوری (حاتم) پیش نمو موسلمان بی گاوریوو، که گوتی له پیغه ممبر (صلی الله علیه و سلم) بوو نم ثایه تی ده خوینده وه، پی ی سهیریوو که چون زاناو پیاو چاکان ده کرتن به خواو ده پرسترتن، بویه وتی :-

((إِنَّا لَسَنَّا نَعْبُدُهُمْ)) وتی: نیمه عبادتمان بو زاناو پیاو چاکهکانی خومان نه کردوه تاوه کو بیان کهین به خوا و بیان پرستین .

پیغه ممبر (صلی الله علیه و سلم) فرموی:-

(أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتَحَرَّمُوهُ، وَيَحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتَحِلُّونَ؟ قَالَ، فَقُلْتُ: بلى، قَالَ ((فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ))<sup>(۱)</sup>.

<sup>(۱)</sup> رواه الترمذی، والبيهقی فی الکبری ۱۱۶/۱۰، وحسنه الالبان فی (غایة المرام).

واتە/نایا ئەوان ئەوەی خوا حەڵاڵی کردووە حەرامی ناکەن و ئێتووش شوێنیان ناکەن و بەقسەیان ناکەن و بەحەرامی نازانن؟ وە یان ئەوەی خوا حەرامی کردووە ئەوان حەڵاڵی ناکەن و ئێتووش بەقسەیان ناکەن و حەڵاڵی ناکەن؟))

ووتی:- بەئێ.

پێغەمبەر فرموی ((تا ئەو عیبادهت کردن و بەندایەتی کردنی ئەوانه)).

نیمامی (ابن تیمیة) (بەرەحمەت بێ) دەفرموی:-

(فقد بين النبي (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أن عبيادهم إياهم كانت في تحليل الحرام وتحريم الحلال، لأنهم صلوا لهم، وصاموا لهم، ودعواهم من دون الله، فهذه عبادة الرجل، وقد ذكر الله أن ذلك مشرك بقوله (لا إله إلا هو سبحانه عما يشركون))<sup>(۱)</sup>.

واتە: پێغەمبەر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پوونی کردۆتەووە کە عیبادهت و بەندایەتی کردنی گاورو جوله کە بۆ زاناو پیاو چاکەکانیان لەحەڵاڵ کردنی حەرام و حەرام کردنی حەڵاڵدا بووە، ئەکە لەنوێژو پۆژوگرتن بۆیان و پارانەووە لێیان، ئەنەم گوێڕایەڵی کردنە بریتی یە لەعیبادەت و پەرستن، ئەو خۆی گەورەش باسی کردووە کە شێرک و ھاوبەش دانانە بۆ خوا وەکو دەفرموی ((لا إله إلا هو سبحانه عما يشركون)).

کەواپوو:

هەرکەشیش هەمان کار و پیشەی ئەوان دووبارەکاتووە و بە کوێرە رێچکەیی خوار و خێچەیی ئەواندا رێبکات و ئەوان ئاسا دەستکاری حوکم و دەقە شەرعێەکان بکات و بەگوێرەیی هەواو ئارەزوی خۆی و خەڵکی بپاریار لەسەر مانەوێ چەمک و زاراوە شەرعێەکان بدا، ئەوا هەمان حوکم و بپاریار کە بەسەر گاور و جوله کەدا چەسپی ئەمیش لێووش دەدات و بەرەو کوفر و بێ باوەری پەلکێشی دەکات.

### له‌وه‌وه ده‌رده‌که‌وێت :

که‌ غه‌یری خوا به‌ فرمان‌ه‌وا زانی‌ن به‌ جو‌زێک که‌ به‌ شیاوی ئه‌وه‌ دابنێی حه‌لال و حه‌رام دیاری کات، وه‌ ئیعتقاد‌بوون به‌وه‌ی که‌ غه‌یری خوا بۆی هه‌یه‌ سه‌رچاوه‌ی فرمان و نه‌هی و شه‌ریعت و به‌رنامه‌ و یاسادانا‌ن بێ، یا‌ن شه‌تیک که‌خوا حه‌لالی کردبێ، ئه‌وه‌ به‌حه‌رامی دابنێ یا‌ن به‌پێچه‌وانه‌وه‌ ، ئه‌وا به‌ (إله) کردنی ئه‌وه‌ که‌س و لایه‌نه‌یه‌ و عیبادەت و په‌رستن ته‌نجام دانه‌ بو‌یان .

بۆیه‌: ئا به‌و جو‌زه‌ی که‌ وترا خوا‌ی په‌روه‌ردگار گوێزایه‌لی کردنی غه‌یری خو‌ی و پا‌به‌ندی‌وون به‌دین و به‌رنامه‌یه‌کی تر جگه‌ له‌دین و به‌رنامه‌که‌ی خو‌ی به‌شه‌ریک و ها‌وبه‌ش بۆ خودانا‌ن نا‌و‌برد‌وه‌.

وه‌کو ده‌فه‌رموی :-

﴿وَلَا تَطَعُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ (الأنعام: ۱۲۱)، واته‌: ته‌گه‌ر گوێزایه‌لی بێ با‌وه‌پان بن و پا‌به‌ندی حه‌لال و حه‌رامی ئه‌وان بن، ئه‌وا ئێوه‌ش وه‌کو ئه‌وان ده‌بن به‌ موشه‌ریک .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا قَرِيبًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَفِرِينَ﴾ (آل عمران: ۱۰۰)، واته‌: ئه‌ی ئه‌وه‌که‌سانه‌ی با‌وه‌پتان هه‌تا‌وه‌ ته‌گه‌ر گوێزایه‌لی که‌مه‌تیک له‌گا‌ورو جو‌له‌که‌ بکه‌ن له‌حەلال و حه‌رامدا و پا‌به‌ندی دینی ئه‌وان بێ ئه‌وا له‌دین و ئیمان پا‌شه‌گه‌زتان ده‌که‌نمه‌ و کافر ده‌بن .

\* خوا‌ی په‌روه‌ردگار فه‌رمای بێ کردوین که‌بێ با‌وه‌پان به‌ حوکم و به‌رنامه‌و حه‌لال و حه‌رامی غه‌یری خو‌ی و غه‌یری خو‌ی به‌ فرمان‌ه‌وا‌ی خو‌مان نه‌زانی‌ن، ته‌گه‌ر نا به‌کافر بێ با‌وه‌ر حه‌ساب ده‌کری‌ن نه‌ک به‌ مو‌سڵمان و با‌وه‌ردار.

وه‌ک له‌م ئایه‌ته‌دا ده‌رده‌که‌وی :-

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ (النساء: ٦٠) .

واته: ئایا نابینی کسانیک همن گومانی ئموه ده‌بهن و بانگه‌شی ئمو ده‌کمن و لاف و گمزانی ئموه لێده‌دهن که نیمان و باوه‌ریان هه‌یه بهو قورئانی که بو تو دابه‌زیوه و به ئه‌وانه‌ش که له‌پیش تووه دابه‌زیوه ، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ده‌یانموی داد‌گه‌ری خو‌یان به‌رنموه بو لای تا‌غوته‌کان و ده‌یانموی پا‌به‌ندی هوکمی غه‌یری خوا بن و غه‌یری خوا ده‌که‌نه فرمان‌په‌وای خو‌یان، له‌کاتیکدا خوا فرمانی کردوه پێیان که کافر بن به هوکم و به‌رنامی غه‌یری خوی و دا‌وای کردوه لێیان که هوکم و به‌رنامی غه‌یری خوی قه‌بوڵ نه‌کمن ، چونکه شه‌یتان به‌هوی هوکم و به‌رنامه ده‌ست‌کرده‌کانی مرو‌ثه‌وه ده‌یموی گوم‌پایان کات و له‌ ڕنگی به‌نده‌ی و خوا‌پهرستی که به‌شیک‌ی په‌یره‌وی‌کردنه له هوکمی خوا و ئێ‌لیان کات و به‌رهو شیرک و کوفر که به‌شیک‌ی په‌یره‌وی کر نه له هوکمی غه‌یری خوا په‌ل‌کێشیان کات .

### که‌وا‌بوو:

هه‌رکات ئینسان به‌و شی‌وا‌زه ژیا که خودا دا‌وای لی کردوه‌وه پا‌به‌ندی حه‌لال و حه‌رامی دینی خودا بوو، هه‌م به‌ عه‌قیده و بی‌رو‌با‌وه‌ر، هه‌م به‌ کردار و گفتار، ئه‌وا ئه‌و کاته عی‌با‌ده‌ت و به‌نده‌یی بو خودا ئه‌نجام داوه.

بو‌یه پێ‌ویسته ئینسان حه‌لال و حه‌رامی خودا قه‌بو‌ل کات و پێ‌ی پازی بێ و ئه‌وه‌ی خودا حه‌لالی کردوه به‌ح‌ه‌لالی بزانی و ئه‌وه‌ش خودا حه‌رامی کردوه به‌ حه‌رامی بزانی، ته‌گه‌ر نا سه‌ری له‌و کوفر و بێ با‌وه‌ری و شیر‌که‌وه ده‌رده‌چی که گارو جو‌له‌کی ل‌ووش دا.

و هەروەها پێویستە بە کرداریش بۆ حەلال و حەرامی خودا یەکلایی و ئەوەی خودا  
فرمانی پێ کردووە جێ بەجێ کات و ئەوەی وا حەرامی کردووە وازی لێ بهێنێ،  
ئەگەر نا سەری لە تاوان و سەربێجی و مەعصیەتمووە دەردەچێ .

بۆیە مەروەف گەر بیهوی تەنها خودا پەرست و موعید بێ و لەشیرک و بێ باوەری بە  
دووری، ئەوا پێوستە تەنها خودا بە پەرستراو بزانی بەوەی تەنها ئەو بە شیاوی ئەوە  
بزانی کە حەلال و حەرام دیاری کات و بێ باوەر بێ بە هەموو دەستور و یاسا و  
بەرنامەیەک کە حەلال و حەرام دیاری دەکات بە پێچەوانەی دینی خودا.

و هەروەها بۆ ئەوەی بە تەواوی بەنداییەتی بۆ خوا بکات و حەق و مافی تەوحید  
یە کەخواپەرستیەکی بەدات، ئەوا پێویستە هەڵس و کەوتەکانی ژبانی بە گۆڕەری ئەو  
دین و بەرنامەو حەلال و حەرامە بێ کە خودا بۆ ئینسانی دیاری کردووە، لە ژبانی  
خێزانییدا، لە مامەڵەو کرپن و فرۆشتنییدا، لە قسەکردن و نان خواردنییدا، لە تەعامول  
و هەڵس و کەوتنییدا ، لە جل و بەرگ و پۆشاکیدا، لە پرۆشتن و پرکاردنییدا، هەر هەموو  
بە گۆڕەری ئەو پێنمایانە بێ کە خودا وەکو یاسا و پێسا و شەرع بۆی دیاری کردووە .  
بەلام ئەگەر ئینسان بە کردار بە پێچەوانەی بەرنامەی خوا جولایمە یان لە هەندیک  
وابوو کە خودا داوی کردووە، بەلام لە هەندیکێ تردا وا نەبوو، یان بەشیکێ ژبانی  
بە گۆڕەری شەرع بوو، بەلام بەشیکێ تری بەپێی هەواو ئارەزووی خۆی یان خەڵکی  
تر بوو ، ئەوا بە تەواوی بەنداییەتی بۆ خودا نەکردووە و حەق و مافی تەوحیدەکی  
نەداوە و یە کەخواپەرستیەکی نەقص و ناتەواوە، وە بە گۆڕەری دوری لە شەرع و نزیک  
لە تاوان تەوحید و یە کەخواپەرستی یە کە لاوازو دەبێ، چونکە لە هەموو بەشەکانی  
ژبانییدا بەو شیوازە نەژاوە کە خوا بۆی دیاری کردووە داوی لێ کردووە .

جا خواي پورهردگار تاین و بفرنامهیهکی بۆ رهوانه کردوین تاوه کو ئیمهش پهیرهوی بکهین و ههئس و کموتهکانی ژیاڼمانی پئی ریک بخهین و بیکهینه بفرنامهی ژیاڼمان و ههلال و حرامی لئ وهربگرین، بۆتموهی ئمو مههسته بهدی بهینین کهخواي پورهردگار ئیمه بۆ بهدییهتانی خهلق کردوه، کهبهندایهتی کردن و پهرستنیهتی بهتاکو تهنها.

وهتهنها دین و بفرنامهیهکیش که خوا پئی ی رازی بی که بهندهکانی پهیرهوی بکهین و ههلال و حرامی لئ وهرگرن تاینی پیروزی ئیسلامه جگه لهو هیچ بفرنامهو دینیکی تری پئی قبول نی یه و لئی رازی نییه .  
وهکو دهفرمووی :-

﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ واته : پازیم که دینی ئیسلام بفرنامه و یاساو ریسای ژیاڼتان بی . ﴿(المائدة: ۳) .

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿(آل عمران: ۸۵) ، واته ههركهس دین و بفرنامهیهکی تر جگه له ئیسلام قبول کات و شوینی بکهوی و یاسا و دهستوری ژیاڼ و ههلال و حرامی لیوه وهرگری ، ئمو لئی وهرناگیری و لئی قبول ناکری و له قیامهتیشدا له زهرهمهندان دهبی .  
وهکو خواي گهوره دهفرمووی :

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمًى ﴿١٢٤﴾﴾ (طه: ۱۲۳-۱۲۴) .

جاگە لە منموه پێنمایی و بەرنامەی ژبانتان بۆ هات پێیستە پەیرەوی لەو بەرنامەبکەن و شوێنی ئەو دینه بکەون کە تەنھا خودا بەشیاری پەرستێ دۆدەنی، ئەوسا ئەو پەیرەوی لە پێنمایی مە بکات و ئەو عیبادەتە کە بۆی دروست بوو جێ بەجێ کات ئەوا نە لەدوینا گومرا ئەبێ و سەرگەردان ئەبێ، وە نە لە قیامەتیش دوچاری بەدەختی و سزا ئەبێ.

وە هەرکەشیش لەو پێنمایی و بەرنامەی مە پوو وەرگیرێ و ئەو عیبادەتە کە بۆی دروست بوو وازی لێ بەیێ، ئەو لە دۆنیادا بەچارەپەشی و تال ژینی ژبان بەسەر دەبات، وە لە قیامەتیش سزاو ئازاری بەئیش چارەپێ ی دەکات و بە کوێری خودا حەشری دەکات.

وەکو وتمان تەنھا دین و بەرنامەیه کیش کە خودا پێ ی پازی بێ کە بەندەکانی پەیرەوی بکەن و حەلال و حەرامی لێ وەرگرن ئایینی پیرۆزی ئیسلامە جگە لەو هیچ بەرنامە و دینیکی تری پێ قەبول نی یە و لێی پازی نییە ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە خۆی مەوقی دروست کردوووە تەنھا خۆیشی مافی ئەوەی هەیه و ششیاری ئەوەیە کە بە فەرمانڕەوا یزانی و بەرنامە ی ژبان دابنێ و شەریعت و یاسا دابڕێ و حەلال و حەرام دیاری بکات.

چونکە

\*ئەم بۆنەوهره و گەردوونه لەسەرەتاوه خوا ی پەرەردگار خۆی هێنایە بۆن بەهەموو سیفەت و خاسیەتەکانی یەو (الخالق).

پاشان مانەوی ئەم بۆنەوهره هەر بەدەستی خۆیەتی هەر ئەو بەرپەرەوی دەبات، بەپێی یاسا و پێسایدە کە خۆی بۆی داناو (المدبر).



**کهوابوو:** بونموهه بوون و نه بونی بهنده به خواوه، نه گهر خوا دروستی نه کردایه و خهلقی نه کردایه نه نه بوو، ههروه ها مانموهی بونموهه ریش بهنده به خواوه نه گهر دهستی لی بهردا له ناو ده چی .

**بۆیه:** - ههروه که چۆن بوونی گهر دوون و بونموهه پیتیستی به خوای پهروهه دگاره و بۆ پیدابوونی په کی له سهر خوا کهوتوه به بی خوا نابیی:

**به ههسان شیوه:**

به پرتوه چونی ژبانی بونموهه ریش و بهردوام بونیان پیتیستی به خوای پهروهه دگاره و بۆ مانموهه یان په کیان له سهر خوا کهوتوه، نه گهر خوا دهست له بونموهه بهردا نهوا ناتوان له سهر ژبان بهردوام بن و درێژه به ژبان به دن .

سه رنج ده ری نه م گهر دوونه جگه له تهواوی و پوختی نایابی و بی خهوش و خالی چیت نابینی، ته نه نهت بۆ یه که دانه خهوش و ناتواوی به گهری نایدۆزیتمه .

نه گهر یه کی که له م گهر دوونه رامیانی تیده گات چهند به پوختی و نایابی خولقیته راوه و هه موو شتی که به نه ندازه ی گونجاوی خۆی له شرتنی شیاری خۆی دانه راوه له دروست بویندا نهو په ری دانایی و زانایی تیدا په چاوه کراوه .

وه که خوای پهروهه دگاره خۆی ده فهرمو ی :-

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوتٍ فَإِنَّجِبَ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ

مِن فُطُورٍ ۚ ثُمَّ أَتِجِبَ الْبَصَرَ كَرْنَيْنِ يَنْقَلِبُ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ۝﴾ (الملك: ٣ -

٤)، واته: خاوه نی ئیه نهو زاته یه که حهوت ناسمانی له سهر یه که دروست کردوه، وه له ناو دروست کراوه کانی خوا دا هیه نا پیتی و نا تهواوی که نابینی به لکو لهو په ری تهواوی و مه که مهیدان، جا نه گهر لهو راستی یه گومانیکت هیه چاوه به گهره

خواي پټروډگار له چندها شويڼي قورټاندا، ټمو پاستي يښي داوه به گوڼي  
خه لکيدا که همروه کي چيڼ دروست بونيان له خواوه سهرچاوه ده گري، به هه مان شتوازي

دەبێ حەڵاڵ و حەرامیان هەر لەخواوە بۆ دیاری بکری، وەبەرنامە و یاساکانی ژبانیان تەنھا لەمۆوە وەرئێگیرێ. وەکو دەفرموی :

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْآخِرُ﴾ (الأعراف: ٥٤)، واتە: ئاگادارین دروست بوونی مەخلوقات و بەدیھاتنیان تەنھا لەلایەن خوداوە پێک خراوە و بەدیھێنراوە ، بەهەمان شێواز بەرنامەی ژبان و حەڵاڵ و حەرامیشیان هەر لە لایەن خوداوە بۆ دیاری دەکری و بۆیان دەنێری .

جا مەرۆکە یەکیکە لەدروست کراوەکانی خودا، وە خوا ی پەروردگار سروشت و فیتەتییکی لە مەرۆکدا دروست کردووە، هەر بەگوێرەی ئمو سروشت و فیتەتەمی کە لە مەرۆکدا ھەیە خوا ی پەروردگار دین و بەرنامەی بۆ ناردووە.

وە ئمو بەرنامەو دینەمی کەخوا بۆپێکخستنی ژبانی ئینسان ناردوویەتی ھەم لە گەڵ سروشت و فیتەتەمی مەرۆکدا گونجێنراوە، ھەم لەگەڵ یاسا و پێساکانی بپرێوەچونی گەردوونیشدا سازێنراوە.

جاھەرۆک پێشتر وتمان بونەوەر بەخۆی و وەزیفەکانی یمو لەپێناو مەرۆکدا دروست بوو و بەدیھاتوو، جا ھەمکات مەرۆک ژبان و گۆزەرائی بەپێی ئمو بەرنامەو یاسایە بوو کەخوا بۆی دانائو ، ئمو ئیش و وەزیفەمی مەرۆک لەگەڵ یاسا و پێساکانی گەردوونیشدا سازگارو تەبا دەبن، بۆیە بونەوەریش خزمەت کاری مەرۆک دەکات و لەبەرژووەندی و سودی مەرۆکدا کاردەکات و ھەڵدەسوێ .

بەلام گەر مەرۆک لە بپرێوەچونی ژبانییدا پەپرەوی بەرنامەییەکی تر بوو، وە لەژبان و گۆزەرائیدا یاسا و پێساکی تری بۆخۆی ھەڵبژارد ، ئمو سەرھای ئمو لەگەڵ سروشتی خۆیدا تێکگیان و بھریە ککەوتن دروست دەبێ، ئیش و وەزیفەکەشی لەگەڵ

بۆ نمونه خوای پهروهردگار باسی (نوح) مان بۆ ده کات له سوپه تی (نوح) داو ده فیر موی :

**بۆيە:** ئەگەر مەزكۇر بىر جۆرە ژىيا كە خوا داۋاي لى كەردوۋە دىن و بىرنامەى خۋاي كەردە رىساۋ ياساى بىر تەۋە چۈنى ژىيانى خۋى ئەۋا ھەموو بۈۋىنەۋەر (خۆر و مانگ و

ئاو و باو و باران ) و تمواری ئه شتانهی که له دهو و بهریدان هاوکاری له گهڵ دهکن و له بهرژه و هندی مرۆڤ دهجولێنمه و کار دهکن.

بهلام نه گهر بهو شیوهیه نه بهو که خودا داوای کردووه و له سههر رێساو بهرنامهی یه که خوا بهرستی نهجولایمه و شیرک و کوفری پهیره و کرد ، ئهوا لهبری ئهوهی باران بهباریت به سههریاندا ، بهرد دهباریت و ده بیته هۆی مهرگ ، وهکو قهومه کهی (لوط) ، وهله جیاتی ئهوهی باران بهباریت به بیته مایهی ژبان بۆ مرۆڤ و درهخت ، دهباریت و ده بیته مایهی غهرق و تیا چوون وهکو قهومه کهی (نوح).

#### کهواته :-

ئیش و کاری بونهوهر و مرۆڤ په یوهندی توندوتۆڵی پێکهوه ههیه و ناتوانی ئیشهکانیان لێک دا برنی ، بۆیه ئهوا یاساو رێسایه بۆ بهرپهوه چونی بونهوهر و ژيانی مرۆڤ داده نری پێویسته سازینراو گونجاوین له گهڵ یهکتر و دژیهیهک و جیا نهبن .

#### جا له بهر نهوه :-

پێویسته ههموو لایه نهکانی ژيانی مرۆڤ به گۆڕه ی سیستم و یاساو بهرنامهیهک رێبکخری ، که ههه له گهڵ سروشتی مرۆڤ خۆی دا بگونجی ، ههه له گهڵ یاساو رێساکانی گهردونیشدا بسازی .

دیاره ئه مهش که سێک دهتوانی رێکی بخت و نهجامی بدات که سروشتی ههردووکیان (مرۆڤ و گهردوون) ی له پێش چاوبی .

جا ته نهها که سێک که سروشتی (مرۆڤ و گهردوون) ی له پێش چاوبی و ئهه سهرو ئهوسهری گرتبی که سێکه که :-

خاوهنی عیلم و زانستیکی بئ سنوری وابئ که دهووری ههموو شتیکی گرتبی و شتیکی نهبی له عیلم و زانسته کهی دهوچی، وه خاوهنی تواناو دهسه لاتیکی ره های وابئ که هیچ شتیکی له سنوری دهسه لات و توانای قوتاری نهبی .

### چونکه:

عیلم و زانسته بئ سنوره که پیویسته: بۆ ئهوی ههم عیلم و زانستی به سروشتی مرۆڤ و گهردوون هه بی، ههم عیلم و زانستی به سهر ههموو ریڭاگانی ژیان دا هه بی، تاوه کو بزانی که کام بهرنامه و ریسا بۆ مرۆڤ گونجاوه بۆ ئهوی ههم له گهڵ سروشتی مرۆڤ بگوچی، ههم له گهڵ سروشتی گهردوونیش بسازی، وه تاوه کو بزانی له سهرجهمی ههموو ئهو ریڭایانهی له دونیادا دینه بهردهمی مرۆڤ کامیان گونجاو له باره بۆ مرۆڤ له گهڵ سروشتیدا تیک ناگیی .

وه ههموه ها دهسه لات و تواناکهش پیویسته: تاوه کو بههویوه وابکات ئهو سروشتی که مرۆڤ و گهردوونی له سهر دروست بوون بهردهوام بیهننهوه و نه گۆرین، تاوه کو له گهڵ بهرنامه و ریساکاندا گونجاوی و سازگاری بپارین پیویستی به گۆزان نهبی .

### جا له بهر نهوهی :-

مرۆڤ ئهو علم و زانستهی که ههیهتی سنورداره و ناتهاوه، وه ههموو ریڭاگانی ژیان شارهزانی یه و لی ی شارهویه، تهناوت نزیکتزین ساتی داها تویشی له بهر چاوی یهو چهندین بهر بهستی له پیدایه، وه عیلم و زانستی تهواوی به سهر سروشتی مرۆڤدا نی یه و لی بی ناگیه:

### بۆیه :-

ناتوانیت له سهرجهمی ئهو ههموو ریڭایانهی ژیانیدا ریڭای گونجاو و له باره بدۆزیتهوه و دهست نیشانی بکات که هه ماههنگ و گونجاو بئ له گهڵ سروشتی مرۆڤدا.

**کھواتہ مروٹ زانستہ کہی ناتہ واوہ چونکہ :-**

**کهوا بگو:-** مرۆڤ به هیچ شتویهك ناتوانی بهرنامهی ژیان بۆمرۆڤ دابنێ و پێگایه گونجاو بۆ مرۆڤ دیاری بکات له کاتی کدا خۆی هیچ شتیهك دهرباره ی ئهو پێگایه نازانی.

### جالبہر نہوہ :-

**تہنہا ریگہ چارہی مرقہ ئہوہیہ ہر وک چؤن دروست بوون و سروشتاندنی  
لہ خواوہیہ، بہہمان شیوہ دہبن دین و بہنامہی ژبانیشی ہر لہ خواوہ بو  
دیاری کری .**

**\* هەر لایەن ئەمە بوو :-**

هەرله‌گه‌ڵ دابه‌زینی (ئاده‌م و حه‌وا) بۆ سه‌ره‌زه‌وی، خوای په‌روه‌ردگار به‌رنامه‌و شه‌ریعه‌ت و یاساو پێسای ژیهانیشی بۆ دابه‌زانده‌ن، که‌ده‌یه‌ت به‌پێی ئه‌و به‌رنامه‌ خواییه ژیهان به‌ڕێ بکری و ده‌ستوری ژیهان ته‌نها له‌خواوه‌وه‌رگه‌یی.

﴿ قَالَ أَهَيْطًا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَلِمَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴾ (١٣٣) وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى ﴾ (١٣٤) ، (طه: ١٣٣ - ١٣٤) ،

**بۆيە دەتوانىن بلىين :**

## و بئ چہ ندوو چوونہ :

**\* جا ھم روھ ک چوڻ:**

خوای پمروەردگار لەناو ھەموو ھەسارەکانی گەردوون دا زەوی بۆ مەرۆڤ ھەلبژاردووە، کەزەویش بە جۆریک سازکراوە و ھەلخراوە، کەھەل و مەرجی ژیان و گوزەرانی ئینسان بڕەخسێتی و سەرچەم پێداویستی یەکانی بۆ فەراھەم بھێنی، کەھێچ شتێک نی یە مەرۆڤ پێویستی پێی بێ و لەزەوی دا دەست نەکەوێ و بە جۆریک کە مەرۆڤ پێویستی بەو نی یە ڕوو لە ھەسارە یەکی تر بکات، و ھەر ھەسارە یەکی تر ھەلبژیری ئێوا ژیان و گوزەرانی لی تێک دەچێ، چونکە لەگەڵ پێکھاتە ی لاشە ی و بەدەنیدا ناسازی و ناگونجی.



دیاره نهمه‌ش شتیکی ناسایی و گونجاوه و له خوای زانا و به‌توانا ده‌ه‌شیتمه که‌بتوانی شریعت و دین و به‌نامه‌یه‌کی تیرو تموار بی هله‌مپه‌لای وا بۆ ژبانی نینسان دارپژئی که‌هینده‌ی نوکی ده‌رزیه‌ک که‌م و کورپی و خوارو خیتی تیدا نه‌بی، وه‌همرچی خودای زانا و به‌توانا فرموویتی و ناردییتی له لوتکه‌ی هه‌ره‌به‌مرزی راستی و داد‌گه‌ری‌دایه، چونکه خوای په‌روه‌ردگار خۆی نینسانی دروست کردوه و خولقاندوه، وه‌سروشت و فیتره‌تیکی له مرۆفدا سروشتاندوه، وه‌همر به‌گویره‌ی نهم فیتره‌ت و سروشته‌ی که‌مرۆفی له‌سهر سروشتاندوه به‌نامه‌و شریعتی بۆ ناردوه، بۆیه شریعتی خوا و به‌نامه‌که‌ی پر به‌پێستی ژبانی نینسانه و سازگاری و

هاو گونجای له نیوان بهرنامهی خواو سروشتی مرؤه شتیکی روون و بی چه ندو  
چونه.

ههروه ها خوی داد گهر و هه کیم زور بهروونی و راشکاری رایگه یاندوه که ( شریعت و بهرنامهی خوا ) و ( سروشت و فیته تی نینسان ) دو روی یه که حه قیقه تن و لهسه داسده پیکاوینک و گونجاوو وه که یه کن. وه کو خوی ده فرموی:-

﴿ فَأَقْرَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ﴾  
ذَلِكَ الَّذِي بُرِّئَ الْقَائِمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ (الروم: ٣٠)،  
واته: به جوانی و پاکی رووبکه له دین و بهرنامهی یه که خواپهرستی ، ئه دینمی که خوا سروشتی خه لکی له سهر سروشتاندوه و گونجاندوه، دروست کراوه کانی خوا گۆرانی به سهردا نایهت بویه دین و بهرنامهی ژیانیشی نابی بگۆردی ، ئا ئه وهش دین و بهرنامهی راست و دروسته چونکه ته نه ها خودا به پهرستراو ده زانی و هه لال و حهرام له وه وه وهرده گری، به لام زۆریه ی خه لکی نایزانن .

که وایوو:-

( شریعتی خوا ) و ( سروشتی خه لکی ) ههردووکیان له یه که سهرچاوه وه هاتوون و یه که خاوه نیان هه یه.

( سروشتی خه لکی ) دروست کراو و کرده وهی خوایه، وه ( شریعتی خوا ) ش فرمان و فره میشتی خودایه، جاییگومان خودای زانا و به توانا فره میشت و کرداری کۆک و ته بان و دژبه یه که و جیانین .

### کەواتە :-

حوکمی حەق و دادپەرەرانە تەنھا حوکمی خواوە، ھەروەھا تەنھا ئەو کەشیار بێت شەریعەت و بەرنامەو ھەڵاڵ و ھەرام دا بنێ فرمانی کردووە جگە لەو نەپەرستین، وە شەرع و دین وەرەگرین تەنھا لەووە نەبێت.

﴿ذَلِكَ الَّذِي أَلْقَيْتُ﴾ شەریعەت و بەرنامەی خودا گونجاوە و لەبارە لەھەموو رەوانگەیە کەو، چونکە پێشکەوتوو و ھەمەھەنگە لەگەڵ سروشتی مرۆڤ دا، وە شەریعەت و بەرنامە کە لەلوتکەی ھەر بەرزێ راستی و دادگری دایە ﴿وَقَمْتُ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ (الأنعام: ١١٥).

بەلام بەداخووە ﴿وَلَنِكَ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿٣٠﴾ زۆریە خەلکی ئاوەھا دینی خاویان نەناسیووە، چونکە نەزانن، بۆیە حوکمی خوا - کە دروست کاریانە - رەت دەکەنەوە و حوکمی مرۆڤیەکێ دروست کراوی وەکو خزیان ھەڵدەبژێرن.

﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ (المائدة: ٥٠) ، واتە: ئایا حوکمی جاهیلیەتیان گەرەکە؟! و دەیانوی کەسانی جاهییل و بێ دین بین بە فرمانەرەوایان؟! بۆ کێ ھەیە حوکمی لە حوکمی خوا باشتر بێ؟! کێ فرمانی لە فرمانی خوا حەق ترە؟! .

بۆیە مەرج نی یە ھەرکەس راست بوێوە پەڕی بەو حەقیقەتی شەریعەتی خوا ببات، ھەر وەك چۆن ھەموو کەس سەر لەنھێنێ یەکانی بونەرەر دەرناکات، بەھەمان شێوە ھەموو کەسیش ھەست بەو ناکات کە شەریعەتی خوا لەلوتکەی ھەر بەرزێ

داد گمیداو، پهی بهوه نابات که بهرنامه کهی ﴿وَتَمَّتْ کَلِمَتُ رَبِّکَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵) بۆیه حوکمی جاهیلیهت هه لده بژیترن و حوکمی خوا رهت ده که نهوه. جا ئهوکه سهی بیهوی شهریعهت و یاسایهک بۆمرۆ دابنئی که پیچهبوانهی شهریعهت و بهرنامهی خوابی، بۆئهو ی مرۆف بهرهو به ختمهوه ری و ئوخ ژینی بهری، پیش هه موو شتیك و له هه موو شتیك زهرورتر و ئاسانتر ئه بی له ییری ئه وه دابی سروشت و فیتره تی مرۆف بگۆری، تاوه کو بتوانی له گه ل ئه و یاساو بهرنامه دهست کرده دا بیگونجینی.

دهره نجامیش دووشته، یان ئه وه تا دهوتری ده توانی سروشت و فیتره تی مرۆف بگۆری یان ئه وه تا ناتوانی، که بوژیتری ناتوانی ئه و خوی وه لامی خوی داوه تمهوه. به لام گهر بگوتری ده توانی سروشتی مرۆف بگۆری ئه وه ش درۆیه کی گهره و ناشکرا و ناقولایه، چونکه ته نه ها که سی که بتوانی سروشتی مرۆف بگۆری، ئهوکه سهیه که مرۆفی دروست کردبی کمزاتی (الله) یه، وه خوی پهره ورد گاریش به راشکاوی رایگه یاندوه، ئه و سروشته ی که خودا مرۆفی له سهر سروشتاندوه گۆرانی به سهردا نایهت.

﴿فَاقْمْ وَّجْهَکَ لِلدِّینِ حَنِیْفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِی فَطَرَ النَّاسَ عَلَیْهَا لَا بَدِیلَ لِخَلْقِ اللَّهِ﴾ ذَٰلِکَ الدِّیْنُ الْقَیْمُ وَلَکِیْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا یَعْلَمُونَ ﴿۳۰﴾ (الروم: ۳۰)، واته: به جوانی و پاکی پروبکه له دین و بهرنامه ی که خواپهرستی بکه، ئه و دینه ی که خوا سروشتی خه لکی له سهر سروشتاندوه و گونجاندوه، دروست کراوه کانی خوا گۆرانی به سهردا نایهت، که وابوو دین و بهرنامه ی ژیا نه که یشی نابی گۆرانی به سهردا بیت، تا ئه وه ش دین و بهرنامه ی راست و دروسته چونکه ته نه ها له لایه ن خواوه

دارتژاوه و له گهڵ سروشتی مرۆڤ دا گونجاو سازینراوه، به لای زۆریه خهڵکی ئاوه ها دینی خویان نه ناسیوه، چونکه نه زانن.

که وابهو: - سروشتی مرۆڤ گۆڕانی به سهردا نایهت، ههر له سه ره تاوه چۆن دروست بووه ههروا دمی نیتتهوه.

جامادام نه گۆڕیت: ههردین و بهرنامو یاساو شه ریه تیکیشی بو دابنری که پیچمانه ی دینی خوابی ئهوا پیچمانه ی سروشت و فیه ته ی مرۆ فیه شه.

بۆیه: - هه رگیز مرۆ فایه ته ی له سایه ی بهرنامو یاساو شه ریه ته مرۆ کړه کان نه سه ساوه ته وه و ئۆخه ی له ژیا نی نه کړدوه و پو ی له به خته وه ی نه که وتوه و خۆش به خته مسۆ گه نه کړدوه، به لکو مرۆ فیا ن به ره وه هه ل دیری به ده به خته و تاریکای کوفرو گیتژای شیرک و زۆنگای تاواندا به ردوه و سه ره نجامیش له ناو لیتاوی چاره ده شی و تال ژنی دا گیریا ن خواره وه و فهوتیا ن کړدوه.

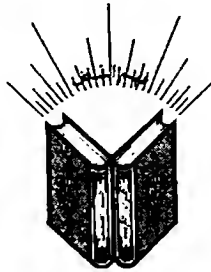
#### له کو تا ی دا:

داواکارم له خوا ی به به زه یی و به ره حم که له م کاره ماندا به ئیخلاص و ئه و مه به ست بوون به هره مه ندمانی کړدبێ و.... به ئیتباع و شوینکه وتنی پیغه مبه ره که ی ریزدارمانی کړدبێ .... وه له پیسای ریا و غه یری ئه و مه به ست بوون خا ورتمانی کړدبێ و.... له کویره رتچکه ی بیده و شوینکه وتنی غه یری پیغه مبه ره که ی رزگارمانی کړدبێ .

داواکارم له خوا ی بهرزو پیرو ز به ره واما ن کات له سه ر ته نها په رستنی خۆی و ته نها شوین که وتنی پیغه مبه ره که ی و ته نها په ی ره و کړدنی دینه که ی، وه واما ن لیبکات ئه وه ی ئه و به حه رامی دانا وه به حه رامی بزانی و توخنی نه که مین، وه ئه وه ی ئه و حه لالێ کړدوه به حه لالێ بناسین و لیتی به هره مه ندین.

و هەواواکارم لێی بمان پارێزێ و لەموکەسانەمان نەکات کەبەپێ ی هەواو ئارەزووی خۆیان و بەگۆڕەری بەرژەوهندی شەخصی و مەزەهەبی و حزبی دەم لەحەلāl و حەرام دەکوێن، وە بۆ بەرژەوهندی دۆنیای خۆیان حەرام حەلāl دەکەن و حەرامیش حەلāl دەکەن، وە دین بەپێی تەقلیدی کۆێرانەمی مەزەهەبیانە و شوێنکەوتنی ناخاڵیانەمی حیزبیانە پیادەدەکەن ، وەقورئان و سوننەت بەگۆڕەری بۆچونی پزاو تەپییوی خۆیان تەفسیر دەکەن ... وە لێکدانەوهیان بۆئەو دوانە گۆی بەپیشینی چاکەمی ئومەت نادەن.. خۆای گەورە لە هەناسەمی ژەهراوی و شوبهەمی بوگەناوی ئەو جوژە کەسانە بپارێزێ و وامان لێ نەکات وەکو ئەوان بەرژەوهندی دۆنیایی حەق و ناحەقمان لێ تێکەل بکات و لەئاست وێن و بیستنی حەق کەو کاسمانکات ....

وصلی اللہ وسلم علی رسولہ الامین، وءالہ الطاہرین، وأصحابہ الأکرمین ، ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنته علی فہم صحابته إلی یوم الدین.



قورئان و سوننەت

بە تێگەشتنی پیشینی ئومەت

**کاوە اکرم سەنگاوی**

٢٠ی رمضان. بەرامبەر ٢٠/٩/٢٠٠٨

پیشه‌کی نوسهر

إن الحمد لله ،نحمده ونستعينه ونستغفره ، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ، ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له،ومن يضلل فلا هادي له ،وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له ،وأشهد أن محمدا عبده ورسوله .

خوای پمروه‌دگار کو‌مه‌لئیک کردارو گفتاری له‌سمر به‌ندکانی پی‌ویست کردوه و فمرزی کردوه له‌سمریان، بو‌یه نابی به‌کم تم‌اشا‌کری‌نو که‌مترخه‌میان تیدا بکری، وه‌کو‌مه‌لئیک سنوری دان‌اوه بو‌ئمو‌ی لی‌ی نه‌ترا‌زین، بو‌یه نابی بشکین‌ترین و سمری‌چیان تیدا بکری، هه‌ندی شتی پی‌ویست کردوه و ده‌بی جی به‌جی کری‌ن، وه‌هه‌ندی شتیشی حرام کردوه و نابی ده‌ستیان بو‌بری .

وه پیغه‌مبهر ﷺ ده‌فمر‌مو‌ی:

« مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلَالٌ وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَافِيَةٌ فَأَقْبِلُوا مِنَ اللَّهِ عَافِيَتَهُ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ نَسِيًّا ». ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ ( وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ) .

واته: « ئمو‌ی که‌ خودا له‌ کت‌ابه‌کی دا‌ حه‌لالی کرد‌بی، ئمو‌ حه‌لال‌ئه، وه‌ ئمو‌ش که‌ خودا حرامی کرد‌بی ئمو‌ حرام‌ه، وه‌ هه‌رشتی که‌ خودا با‌سی نه‌کرد‌بی و لی‌ی بی‌ده‌نگ بو‌وبی، ئمو‌ لی‌ بو‌ورا‌وه و چار‌پوشی لی‌ کرد‌وه، جا ئی‌مو‌ش لی‌بو‌ون و چار‌پوشی خودا وه‌ری‌گرن و لی‌ی سو‌ودمه‌ند‌بن، پا‌شان ئه‌م

ثابته می خویندهوه که خودا هیچی له بیر نهچووه له حلال و حرام بوتانی دیاری کردوه «<sup>(۱)</sup>».

وه حرامکراوه کانیش بریتین لسه سنووره قهدهغه کراوه کانی خودا، بوژه پیویسته لسه به نهده کانیش سنورشکیینی نه کهمن و توخنی حرامکراوه کان نه کهمن .

وه کو خودا ده فرمووی: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُهَا﴾ البقرة: ۱۸۷ واته: « ئهوی که حرامکراوه سنووره کانی خودایه و توخنی نه کهمن ».

وه خودای گموره هه ره شمی سهخت و به تیشی کردوه لهو کهسانه می که سنووره کانی خودا ده شکینن و نزیکه حرامه کان ده کهمن. وه کو خودا ده فرمووی:

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ النساء: ۱۴

واته: « هه کهس له فرمانی خودا و پیغه مبهه که می ده رچی و یاخی بی و، وه سنووره کانی خودا بیهزینی و نزیکه حرامه کان بیتهوه، ئهوا خودا ده یخاته نار ناگریکموه به هه می شه می تییدا ده مینیتموه، وه له نار ئهوا ناگردها سزایه کی ریسواکری بو هیه ».

وه خوپاراستن و دووره پسمریزی له حرامکراوه کان و توخنه کهوتیان پیویست و واجبه له سهر موسلمان .

به لگهش ئهوه به که پیغه مبهه ﷺ ده فرمووی:

(۱) برواه الحاکم ۳۷۵/۲ وحسنه الألبانی فی غایة المرام ص: ۱۴



«مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَبُواهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ».

واته: «هه‌ر شتی‌کم لیتان قه‌ده‌غه‌کرد خوتانی لی‌ بیاریزن، وه‌هه‌ر شتی‌کم

لیتان داواکرد، نمو به‌گویره‌ی توانای خوتان جی‌ جیی‌ بکه‌ن»<sup>(۱)</sup>

به‌لام به‌داخه‌وه‌ هه‌ندی‌ جار هه‌لو‌ستی خراپ و نه‌گو‌نجاو له‌ ناو خه‌ل‌کدا ده‌بین‌ری‌ به‌رام‌به‌ر به‌ هه‌رام‌کراوه‌کان، هه‌ندی‌ که‌سی‌ ده‌روون لاوازو هه‌واو ئاره‌زو په‌رست و که‌م علم و زان‌ست، کاتی‌ک گو‌ی‌ بی‌ستی‌ هه‌رام‌کراوه‌کان ده‌بن و بیان نه‌وت‌ری‌ نمو هه‌رامه‌، ده‌ست به‌جی‌ هه‌راسان و بی‌ تا‌قه‌ت و جا‌پ‌ز ده‌بی‌ و سکا‌لاه‌کات و ده‌آ‌یی‌، هه‌موو شتی‌ک هه‌رامه‌، هی‌چیان نه‌هی‌شت‌وت‌مه‌ هه‌مووی‌ هه‌رام‌کراوه‌، ژیا‌نتان لی‌ تا‌ل‌کرد‌و‌ین و دل‌ و ده‌روونی‌ ئی‌مه‌تان هه‌راسان کرد‌وه‌، هی‌چتان پی‌ نی‌ یه‌ ته‌نها هه‌رام نه‌بی‌، دین ئاسانه‌و به‌و شی‌وه‌ ته‌س‌ک و ته‌نگ‌به‌ر نی‌ یه‌ خوداش ﴿أرحم الراحمین﴾.

له‌وه‌لامی‌ نا نه‌وانده‌ ده‌ل‌ئین:

خودا چو‌نی‌ وی‌ستی‌ ئاوه‌ها فه‌رمان ده‌رده‌کات و په‌ریارده‌دات، بو‌ که‌س نی‌ یه‌ په‌ریاری‌ خودا په‌ده‌ب‌کاته‌وه‌، وه‌ خودا خو‌ی‌ هه‌کیم و کار له‌جی‌ یه‌ و خه‌بیرو شا‌ره‌زایه‌، بو‌یه‌ هه‌ر شتی‌کی‌ وی‌ست و ئی‌را‌ده‌ی‌ له‌سه‌ری‌ بی‌ هه‌لا‌گی‌ ده‌کات و هه‌رچی‌شی‌ بو‌یت هه‌رامی‌ ده‌کات، وه‌ بنه‌مای‌ به‌ندا‌یه‌تی‌ کرد‌نی‌ ئی‌مه‌ بو‌ خوداش نه‌وه‌یه‌ که‌ پا‌زی‌ بین‌ به‌ هه‌ر حو‌کم و په‌ریاری‌ که‌ خودا دا‌یه‌بنی‌ و با‌سی‌ کرد‌بی‌، به‌ ته‌وا‌ری‌ و بی‌ چه‌نده‌و چو‌ون قای‌ل‌ بین‌و گو‌پ‌رایه‌ل‌ بین‌.

(۱) برواه مسلم: کتاب الفضائل حدیث رقم ۱۳۰ ط. عبد الباقي

وه بریارو فهرمانو حوکه کانی خودای پهرودرگار له زانستیکی بی سنورو حیکمه تیکی بی نه ندازه و دادپهروریسه کی په هاوه سرچاوهی گرتوه، ههروا به ههوه نته کاری و گائتهو گهپو شهلم کویرم ناپاریزم نه هاتوه.

وه کو خوی ده فهرمووی:

﴿وَمَتَّ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (١١٥) الأنعام:

۱۱۵

واته: «گشت وته کانی خوای پهرودرگار له لوتکه می راستیدان و دروی تیدا نی یه، وه هه موو بریار و حوکه و هه لال و هه رانه کانی شی لهو پهری دادپهروریدان و سته می تیدا نی یه، بویه بریاره کانی گوزانی به سهردانایهت».

وه خوای پهرودرگار نهو بنه مار چهق و سوپرگه می بویمان پروونکردوتهوه که هه لال و هه رانه کانی به ده وردا ده سوپرتتهوه، که ده فهرمووی:

﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ (الأعراف: ۱۵۷)

واته: «نهوهی پاک و سوو ده خش بی بویمان هه لال ده کری، وه نهوهی پیس و زیانه خش بی لییان هه رام ده کری».

کهواته: نهوهی پاک و سوو ده خش بی هه لاله، وه نهوهی پیس و زیانه خشی هه رامه.

وه دیاری کردنی هه لال و هه رام مافی خوای پهرودرگاره و به ته نه اش شایستهی نهوه، جا بویه هه رکهس نهو مافه به خوی بدات یان که سیکی

تر به شایستەیی ئەو کارە بزانی و حەلال و حەرامی لێوەرگری، ئەوە کافر دەبێ لە بازنی نیسلام دەترازی.

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ الشوری: ٢١  
واتە: « ئاخۆ ئەوانە چەند هاوبەشیکیان بو خوا داناوە کە شرع و حەلال و حەرامیان بو دیاری دەکەن، کە بەهیچ شتێوەیەك خودا مۆڵەتی بەشتی وەها نەداوە کە غەیری خۆی حەلال و حەرام دیاری بکات ».

پاشان دروست نی یە بو هیچ کەسێک کە قسە لە حەلال و حەرامدا بکات تەنها زانای شارەزاو بەتوانا نەبێ بە قورئان و سوننەت . وە هەر شەیی ترسانک کراوە لەو کەسانێ بێبێ علم و زانستی شەرعی دەم لە دیاری کردنی حەلال و حەرام دەکوئن، بێبێ بەلگە فەتوای حەلال و حەرام دەدەن .

﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنُفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ﴾ النحل: ١١٦

واتە: « لە خۆتانەوه ئەوەی بفرمانتاندا دی بە درۆ و بێ بەلگە مەلێن ئەوە حەلالەو ئەوە حەرامە، تا لەو ڕێگەیەوه بتانەوی بەدرۆ بەناوی خوداوە شت حەلال و حەرام بکەن ».

و ئەو حەرامکراوانەیی کە حەرامیاتیان بڕێنراوە ئەوە باسکراون لە قورئان و سوننەت دا وەکو ئەوەی کە خودا دەفرموی:

﴿قُلْ تَمَالَوْا أَنْتُمْ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ﴾ الأنعام: ١٥١

واتە: « ئەمە پێغه مەسەر ﷺ پێیان بڵی: وەرن بانیو شتانەتان بو  
باس بکەم کە خودا لە قورئان دا حەرامی کردووە لەسەرتان ».

بەهەمان شیوە لە سوننەتیشدا زۆرێک لە حەرامکراوەکان باسکراوە  
ناماژە پێدراوە، وەکو ئەوەی کە پێغه مەسەر ﷺ دەفرمووی :  
« إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخَنزِيرِ وَالْأَصْنَامِ ».

واتە: « خۆی پەروردگار کڕین و فرۆشتنی عارەق و مردارەو بوو و  
بەرازو بێ حەرام کردووە »<sup>(۱)</sup>.

« إِنَّ اللَّهَ إِذَا حَرَّمَ شَيْئًا حَرَّمَ ثَمَنَهُ ». واتە: « ھەر شتێ کە خۆی پەروردگار  
حەرامی کردبێ، قیمەتە کەشی حەرام کردووە »<sup>(۲)</sup>.

وہ لە بەشیکی تری ئایەتەکانی قورئان دا جوۆی تاییەتی  
حەرامکراوەکان باس دەکات و بەتایبەت ناویان دێنی، کە ھەندیکیان  
پەيوەندی بە خواردن و خواردنەووە ھەیە، وە ھەندیکی تریان پەيوەندی  
بە ژبانی ھاوسەرگیرەووە ھەیە، بەشیکی تریان باس لە کڕین و فرۆشتن  
دەکات .

بۆ نمونە ئەوەی دەربارەی خواردنە حەرامکراوەکان دەکات :

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَفَقَةُ وَالْمَوْفُوذَةُ  
وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذُكِّرْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا  
بِأَلْأَزْلَمِ ذَلِكُمْ فَسُقُ ﴾ المائدة: ۳

(۱) برواه أبو داود ۳۴۸۶ و هو في صحيح أبي داود ۹۷۷

(۲) برواه الدارقطني ۷/۳ و هو حديث صحيح

واته: «خواردنی ئه‌و شتانه‌تان له‌سه‌ر حرام‌مکراوه‌ گوشتی مرداره‌وه‌ بوو، وه‌ خوین، وه‌ گوشتی به‌راز، وه‌ هه‌ر ئاژه‌لی له‌کاتی سه‌ربه‌ین دا ناوی غه‌یری خودای له‌سه‌ر هه‌ینرا بی، وه‌ ئاژه‌لی خنکاو، وه‌ ئاژه‌لی لی‌یدرابی و گیانی ده‌رچه‌ووبی، وه‌ ئه‌وه‌ی له‌ به‌رزایی که‌وتی‌ته‌ خواره‌وه‌و مردبی، وه‌ ئه‌وه‌ی قوچی لی‌یدرابی و گیانی ده‌رچه‌ووبی، وه‌ ئه‌وه‌ی درنده‌ په‌لاماری دابی و لی‌ی خواردبی، مه‌گه‌ر به‌رله‌ گیان ده‌رچه‌ونی فریای چه‌قو که‌وتبی و سه‌رتان به‌ری بی، وه‌ هه‌ر حه‌یوانیکیش به‌سو‌بته‌کان سه‌ر به‌رابی، هه‌مووی حرام‌ه‌و قه‌ده‌غه‌کراوه‌ لی‌تان، جا هه‌رکه‌س لی‌یان نه‌یه‌ک به‌ته‌وه‌و له‌و حرامانه‌ بخوات ئه‌وه‌ به‌راستی له‌ فه‌رمانی خودا ده‌رچه‌وه‌».

وه‌ خ‌وای به‌رزو بی ه‌ارتا باسی ئه‌و ئافه‌ره‌تانه‌شی کرده‌وه‌ که‌ ماره‌کردنیان حرام‌ه‌، وه‌ کو ده‌فه‌رموی:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأَخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضْعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ﴾ النساء: ۲۳

واته: «حرام‌مکراوه‌ له‌سه‌رتان ماره‌کردنی: دایکتان و که‌چه‌کانتان و خوشکه‌کانتان و خوشکی باوکتان و خوشکی دایکتان و که‌چی به‌راو که‌چی خوشک و ئه‌و ئافه‌ره‌تانه‌ی شیریان پیتان داوه‌و خوشکی شیری و دایکی خه‌زانه‌کانتان و که‌چی خه‌زانه‌کانتان که‌ له‌ مه‌ردیکی تهره‌».

و هەموو هەبای کەپین و فروشتنی حەرامیشی کردووە، وەکو دەفەرمووی :

﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ البقرة: ۲۷۵

واتە: «خودا کەپین و فروشتنی بۆ حەلال کردوون و ریبای خۆری لێ حەرامکردوون».

خوای پەروەدگار بەرەحم و بەبەزەییە بەرامبەر بەندەکانی، هەر بۆیە هەر شتێک کە پالک و سود بەخش بێ بۆمانی حەلال کردووە، کە ئەوەندە زۆر جوړاوجوړن لە ژمارە نایەن، هەر بۆیە خوای پەروەدگار حەلالەکانی بەدرێژێ و وردەکارییەوه بایاس نەکردووە، لەبەر زۆری و لە ژمارە نەهاتنیان .

بەلام حەرامکراوەکان بە درێژی و وردەکاری باسکردووە، ئەمەش لەبەر کەمی و لە ژمارە هاتنیان، تەواوە کو ئێمەش حەرامەکان بناسین و توخنی نەکەین .

و هەکو دەفەرمووی :

﴿وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرَرْتُمْ إِلَيْهِ﴾ الأنعام: ۱۱۹

واتە: «بە دنیایییەوه ئەوەی کە خودا لێی حەرامکردوون بەتەواوی بۆی پروونکردوونەتەوه، بۆیە پێویستە خۆتان لێ بەدووربگرن و توخنی نەکەن، مەگر کەسێ بێ دەرەتان بێ و لە ناچاری دەستی بۆ بەری».

بەلام حەلال کراوەکان بەگشتی حەلالکراون مادام پالک و سود بەخشن، و هەکو خودا دەفەرمووی :

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ كُلُّوا مِنَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ البقرة: ١٦٨

واتە: « ئەمى خەلکىنە بخۆن لەو رزق و رۆزىمى خودا دایناوە لەسەر زەویدا بە حەلالى مادام پاک و سوودبەخشن ».

جا یەكێك لە ڕەحمەتەكاتی پەروردگار ئەوەیە: كە ئەصل بنەمای هەموو شتێ حەلالیتى یە و نابێ حەرام بکری هەتا بەلگەیەکی شرعى حەرامیتى کەمى نەسەلێت. ئاتەمەش لە سۆزو سەزەیی و میهرەبانی خوداوەیە، بۆیە پێویستە لەسەرمان گۆڕایەلى فرمانەکانى بین و سوپاس و شوکری بکەین .

هەندى کەس کاتێک کۆمەلێک لە حەرامکراوەکانى بۆ باس دەکرى و حەرامەکانى بە وردى بۆ ڕوون دەکەیتەو دلى تەنگ دەبى، چارهى گرژ دەبى دەرپارهى ئەحکامەکانى شەرع و شەریعت بەو تۆمەت باردهکات کە هیچى نەهێشتوتەو لە حەلال و هەمووى حەرامکردووە، جا سەرچاوهى ئەم قەسانە لاوازی ئیمان و باوەرەو، هۆکارى ئەو هەلۆستانەش تێنەگەیشتن و ناخاڵیبوونە لە شەرع .

ئەم جوژه کەسانە دەیانەوى هەرچى خودا حەلالی کردووە بە وردى بۆیان باسکری، تاوێ کو قەناعەت بکەن کە دین ئاسانە. یان دەیانەوى هەرشتى پاکو سوودبەخشە بۆیان ریزکری و بوترى ئەمە پاکە و ئەوێش پاکە ئەوێش... تارە کو دنیابن کە شەرع ژینی لى تال نەکردوون !!

ئەگەر کەسێک بەم شیوازه بیرکاتەو ئەو نەك هەر حەلال و حەرام ناناسى، بەلکو لە دینیش زۆر ناخاڵیەو ئەلف و بى ی دینیشى نەناسیو، چونکە وەکو پێشتر ووتمان حەلال کراوەکان ئەوەندە زۆرن لە ژمارە نایەن و بى سنورن و ئەستەمە بتوانری باسکری و سنوردارکری،

به لأم حمرامکراوه کان کوّمه لیّ شتی دیاری کراوو ناسراو سنوردارن و  
 ثمه نده زورو لّمژماره نه هاتونین که نه توانریّ باسکرین، بوّیه  
 حمرامکراوه کان پیویسته به ووردی باسکرین و وردو دپشتی پوشنکریّ،  
 تاوه کو خوپاریزی لیّ بکریّ و بزانی چوتیش خوپاریزیان لیّ بکریّ .

پټويسته بزاورۍ که جياوازيه کی زوړگموره هديه له نيوان نزيک بوونموه  
له حرامه کان به بيانووی دين ناسانو، له نيوان ئمو روخسه تاندی که  
شمرع دايانوه وه کو کار ناسانی، بوئمونه:

«کوکردنموی نوڙڙهکانو، کورت کردنمویان و بهپرڙوو نه‌ببون له‌کاتی سه‌فردا، وه‌مسح کردن له‌سمر گۆزه‌بیو، ته‌یه‌موم کردن له‌کاتی نه‌ببونی ناوداو، ته‌ماشاکردنی ئافرت بو‌مه‌بستی خوازینیو، خواردنی مرداره‌وه بسوو له‌کاتی ته‌نگانه‌دا» ئائهمانه پیمان ده‌وتیږی پوخسه‌تی شهرعی، شمرع خو‌ی پښگی پیمان داوه، هم حاله‌تانه جی‌اوازن لموی که‌سیک حرامی نه‌نجام بداتو پاشان بیانونوی بی‌سمر به‌ره بښتتموه‌و بلی» «دین ئاسانه».



ئەوی کە ماوه بوتری ئەویە: موسلمان پێویستە بزانی ئەو شتانی کە خودا ههراامی کردوون، کۆمەڵێک حیکمەت و کارلەجیی تێدایە، لەوانە: ئەویە کە خۆی پەروەردگار بە هەوی ئەو ههراامکراوانە بەندەکانی خۆی تاقی دەکاتەوە، بۆ ئەوی دەرکەوی کە چۆن کار دەکەن، بەپێی ئەو کار دەکەن کە خودا پێی خوشەو لێی پازییە یان بە پێچەوانە.

و هەرەها ههراامکراوەکان یەکێکە لە نیشانهکانی جیاکردنەوەی ئەهلی بەهەشت و ئەهلی دۆزەخ، ئەهلی دۆزەخ ئەو کسانەن کە لەناو ئەو ههراامکراوانەدا کە دەوری دۆزەخی داو پۆچوون و غەرق بوون، و ئەهلی بەهەشت ئەو کسانەن کە ئارامیان گرتووە و دانیان بە خۆیان دا گرتووە لەسەر ئەو ناخۆشیی و دەردەسەریانەی کە دەوری بەهەشتی داو، خۆ ئەگەر ئەم تاقی کردنەویانە نەبۆیە، ئەو چاکەکارو خراپەکار لە یەک جودا نەدەکران.

کەسی برادار و خواوەن ئیمان فرمانەکانی خودا جێ بەجێ دەکات و خۆی لە ههراامکراوەکان دەپارێژی، بەمەستی ئەجرو پاداشت و پەزەندی خودا، بۆیە تەماشای ئەجرو پاداشتەکی دەکات، ئەک تەماشای قورسی و گرانییەکی، هەر بۆیە عیبادهتی لەسەر ئاسان دەبێ.

بەلام ئینسانی دڵ نەخۆش تەماشای قورس و گرانی و ناپهههتی عیبادهتەکان دەکات، ئەک تەماشای ئەجرو پاداشتەکی، بۆیە عیبادهتی لەسەر ناپهههت دەبێ و بۆی ناکرێ.

و بەهۆی وازهێنان و دورکەتنەوە لە حەرامکراوەکان ئینسان لە زەت و شەڕینی عیبادهت و ئیمان دەچیژێ، وە هەرکەس لەبەر خاتری خودا واز لە حەرامکراوەکان بەهێنی، خودا بە شتێکی باشتی حەلال بو پرده کاتەو .

### خوێنەرەس بەرێژ:

لەم نوسراوەدا کۆمەڵێک لەو حەرامکراوانە دەبینی کە حەرام بوونیان لەشەرعیەتی ئیسلام دا سەلارە، وە لەگەڵ باسکردن دا بەلگەی حەرام بوونیان لە قورئان و سوننەت دا باسکراوە.

و ئەم حەرامکراوانەش کە باسکراون لەو حەرامکراوانە کە زۆر بلاون لە ناو خەڵکیدا و پشتگۆی خراون و زۆرێک لە موسلمانان هەلگری ئەم تاوان و سەر پێچیانەن .

و ئە بە باسکردنیشی مەبەستم پونکردنەوی حەق و پاستی و نامۆژگاری و دڵسوژیە. داواکارم لە خۆی پەرورەگار بو خۆم و بایان و خوشکانی موسلمانم کە هیدایەتەمان بەدات بو حەق و پاستی و بەردەوامان کات لەسەری، وە راگرو دامەزراناکات لە ناست سنورەکانی و لە سنورەکیانی بمانپاریزی، وە لە حەرامکراوەکان بمانپاریزی و لە خراپە بە دوورمانگری .

نوسەر

محمد صالح المنجد

مكة المكرمة

## هاوبهش بۆ خوادانان

هاوبهش بۆ خوادانان بى چەندوچون گهورهترينى قەدەغهكراوهكانه بهپىتى نهو  
«حديث»هى «أبو بكر» كه دهفەرموى: پيڤه مبهدر ﷺ فەرموى :  
« أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ » قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: « الْإِشْرَاكُ  
بِاللَّهِ ».(١)

واته: « نايه ههواالتان پى بدهم ناگادارتان كه م له گهورهترينى تارانەكان  
». تيمهش وتمان بهلى نهى پيڤه مبهدرى خوا ﷺ.

فەرموى : « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ » واته: « هاوبهش دانانه بۆخوا ».  
\*وهه مووتوانيك دهشى ونه گەرى ههيه خودالى ى خوش بى تەنها هاوبهش  
دانان نه بى ، كه پيتوسته تهوبهيهكى تايبهتى بۆ بكرى بۆتهوهى خودالى ى  
خوش بى.

ههروهك خودا دهفەرموى :

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ النساء: ٤٨  
واته : « بى گومان ههركيز خودا له هاوبهش دانان نابورى وخوش نابى،  
وهههركه گوناھىكى تر له خوار شيركهوه بى، پى دهچى خودالى ى خوش بى،  
بۆههركهس كه خودا خوى بيهوى».

(١) متفق عليه البخارى / رقم ٣٥١١ ط البغا.

\* وه هاوبهش دانان بۆ خودا ههیهتی گه ورهیهو هوکاری ده رچونه له باز نهی نیسلام، وه خاوه نه که ی به هه می شه ی له ناگر ده هیلتیه وه نه گهر له سه ری بریت و تهویه ی لی نه کرد بی.

**وه له دیمه نی ئهم هاوبهش په رستی یه ی که ب لاوه**  
**له زۆری ولاتی موسلمانان :- ئه مانه ن :**  
**یه که م: په رستی گۆر :**

با وه پوون و قه ناعه ت بوون به وه ی که مردووی پیاوچا کان توانای هی نانی خیر و خۆشی و لا بردنی زیان و ناخۆشیان هیه و داوای یارمه تی و فریا که وتن کردن لی یان هاوبهش بۆ خوا دانانه .

وه خوای په روه ردگار ده فهرمووی :-

﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ﴾ الإسراء: ٢٣

واته: « خودا فه رمانی کردوه که عیباده ت و په رستن بۆ که س نه که ن ته نها بۆ خۆی نه بی، وه ته نها نه و بیه رستن و به ندایه تی بۆ نه و بکه ن، چونکه بیتجگه له و هیچ که س و شتیکی تر شیای په رستن نی یه.»

\* به هه مان شیوه پارانه وه و داوا کردن له مردووی پیغه مبه ران و پیاوچا کان و جگه له وانیش بۆ مه به ستی شه فاعه ت و تکا کردن یان بۆ پزگار بوون له ناخۆشی و ده رده سه ری: شه ریک بۆ خوا دانانه.

خودا ده فهرمووی :

﴿ أَمَّا يٰٓأَيُّهَا الْمُضْطَرُّ إِذَا دَعَاہُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُ لَّكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

أَوَّلُهُ مَعَ اللَّهِ ﴾ النمل: ٦٢

واته: « ناخۆ جگه له خودا کێ ههیه وهلامی هاوارو نزای لی قهوماو دامار دههاتهوه که بانگی لی بکات .. وه جگه له خودا کێ ههیه بهلاو ناخۆشی لاباتو خێرو خۆشی دابین بکات، وه جگه له خودا کێ ههیه بتان کاته جێ نشینی سهه زهوی، ئایا له گهڵ (الله) دا پهستراویکی تر ههیه بتوانی نهو کارانه بکات؟! بێ گومان نهخێر ».

وه ههندی (لهه گۆڕ پهستانه وایان لی هاتوه) ناوی شیخ و وهلیهکی خۆی کردوه به خوو نهريت بۆ خۆی، بۆته بنیشته خۆشی سهه زاری، پراهاتوه لهسهه ناوهینانی و هاوارتیکردنی ههراکات دابنیشی یان ههلبسی، یان بکهوی و سهرسی بدا، یه کسهه راسته و خۆ هاواره کاته شیخهکی.

ههرویه وای لیها توه نهو جوړه کهسانه بکهونه ناوهر و چلپاوتک، یان کارهسات و ناڕهحه تیهک، نهو هیان هاوار دهکات: یا (محمد)، نهویان دهلی: یاعلی، نهویان دهلی: یاحسین، نهویان دهلی: یابودی، نهویان دهلی: یاگهیلانی، نهویان دهلی: یاشازهلی، وه نهویان دهلی: یارفاعی، یهکی تریان هاوار دهکاته زهینهه، نهوی تر هاوار دهکاته (ابن علوان)<sup>(۱)</sup> له کاتی کهدا خودا دهفهرموی :-

﴿ إِنَّ الَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أَمْثَلُكُمْ ﴾ [الأعراف: ۱۹۴]

واته « بهراستی ئهوانه ی ئیه داویان لی دهکهن و لی یان دهپارینهوه بیتجگه له خودا ئهوانیش چهند بهندهیه کن وه کو ئیه ».

(۱) ههه وهک له کوردستانی خوشمان : دهرویش و گۆڕ پهستهکان : هاوار دهکهن له پیساو چاکان و مردهوان: نهو دهلی یا کاک احمدی شیخ ... یهکی تریان دهلی هۆ شیخ حسینی قهه چیتوار ... یه کیتی تر دهلی: هاوار مستهفای پینجه موس ... نهوی تر دهلی : دهنگم بگهیهلات شیخ رهزای دی لیوه ....



وهه ندى له گۆر په رسته كان به ده وړى قهبره كاندا ده سورينه وه ته واف ده كهن، وه سه لام له كيئل و دارو به رده كهي ده كهن، خو يان به دارو ديواري قهبره كهدا ده ساونو، خوئل و به رده كهي ماچ ده كهن، دهم و چاويان به خوئل گۆره كه تۆزاوى ده كهن، ههركه قهبره كهي بيينن سو جده ي بۆ ده بهنو، له لاي گۆره كهدا به زه ليلي و داماو ي و كزوليه وه ده وستنو، بهو شيوازه داواي پتويستي و داخوازيه كانيان ده كهن، له شيفاداني نه خو شى، يان ده ست كهوتنى مندان، يان ناسان كردنى پتويستي يه كان.

وهه ندى جار هاوارده كاته خاوهن گۆره كهو ده لى: هوگه وره وه سه يده كه م له شارو ناوه داني دووره وه هاتوم دل شكاو ناو مي دم نه كهي .  
له كاتي كدا خودا ده فرموي :

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنِ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ﴾ الأحقاف: ٥

واته: « كى لهو كه سه گومر اتره كه هاوار له كه سانكي ترده كات بيجگه له خوا، كه ناتوان وه لاميان بده نه وه، لهو هاوار كردن و پارانه وه يه لى يان كراوه بى ناگان لى ي تا پوژى قيامت». وه پينغه مبه رعلله ده فرموي :

« مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نَدَاً دَخَلَ النَّارَ ».

واته « ههركه سيك مرديست و له غه يري خوا پارايسته وه هاناي بۆ فرياد گوزاريكي تر بردي، نه وه چو ته ناگروه». (١)

وه هندیکی تری نهو گۆپه رستانه له لای گۆپه کان سهریان ده تاشن، وه له سه ر گۆپه کان وه کو ناو نیشان نوسراوه «مناسك الحج المشاهد» «شوینی حه ج و زیاره تگا» که مه به ستیان زیاره تگای قه برو پیاوچا که کانه .

وه هندیکی تریسان قه ناعه تیان وایه که پیاوچا کان ده ستیان هه یه له هه لسه رپاندنی گه ردوون و مشورلی خواردنی بونه وه ر، وه زه ره رو زیان ده گه یه نن. له کاتی که دا خودا ده فهرمووی :

﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ﴾ یونس: ۱۰۷.

واته «گه ر خودا دووچاری زه ره رو ناخۆشیه کت بکات، هه یچ که س توانای لابر دنی نه ته نها خۆی نه ییت، وه ته گه ر خودا به یه وێ خێرو خۆشیه ک پروت تی بکات، ته و هه یچ که س ناتوانی ته و خێرو خۆشیه ت لی مه نه بکات».

### دووهم: نه زز کردن بۆ غهیری خوا:

به هه مان شیوه نه زز کردن بۆ غهیری خوا هاوبه ش دانانه بۆ خوا، هه ره و هه نه و که سانه ی مۆم و پروناکی ده که نه نه زز بۆ خاوه ن گۆپو قه به ره کان .

### سییه م: سه رپرینی هه یوانه بۆ غهیری خوا:

وه هه ره و هه یه کیکی تر له دیمه نه کانی شیرکی گه وه ره: سه رپرینی هه یوانه بۆ غهیری خوا: له کاتی که دا خوا ده فهرمووی: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾ الکوتر: ۲.

واته: «به ته نها نوێژ بۆ په ره ره دگاری خۆت بکه و به ته نها ش هه یوان بۆ ته و سه ره پر».

واتە حیوان سەرپرە بۆ خواو بەناوی خواوە

و ەپیتغە مەبەر ﷺ دەفەر مووی:

«لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ».

واتە «بەر لە عەنتی خوا بکەوی ئەو کەسە حیوان سەرپرە بۆ غەیری

خوا»<sup>(۱)</sup>

هەندێ جار لە کاتی سەرپرینی حیواندا دوو حەرام و قەدەغە کراو یەک

دەگرن و ئینسان خۆی توشی دوو حەرام دەکات :

۱- سەرپرینی بۆ غەیری خوا.

۲- سەرپرینی بەناوی غەیری خواوە

جا هەر یەک لەم دوانە پێگرن لەخواردنی گوشتە کە ی و ھۆکارن بۆ حەرام

بوونی خواردنی گوشتە کە ی.

و ە لەو ئاژەڵ سەرپرینانە ی جاھیلیەت کە ئەمڕۆ لەم چەرخەدا بڵاوە،

سەرپرینە بۆ جنۆکە.

سەرپرینیش بۆ جنۆکە ئەو یە: خەڵکانی کاتی کاتێک خانوویە ک دەکەن یان

دروستی دەکەن، یان بیری ک لێ دەدەن، لەلای خانووە کە یان لەبەردەم دەرگا کە ی

یان لەسەر خۆلە کە ی ئاژەڵێک سەر دەپرێ لەترسی بەلا و زیانی جنۆکە.

**چوارەم: خەڵال کردنی ئەو ی کە خودا حەرامی کردووە، یان**

**حەرام کردنی ئەو ی کە خودا خەڵالی کردووە.** نمونە یە کێ ترە لە

جۆرەکانی شیرکی گەورە کە زۆر باووبلاوە لەم پۆژگارەدا:

(۱) رواه مسلم رحمه الله في صحيح رقم ۱۹۷۸ ط عبد الباقي



حه لال کردنی نه وهی که خودا هرامی کردوه، یان هرام کردنی نه وهی که خودا هه لالی کردوه یان باوه پوون و قه ناعهت بوون به وهی که غهیری خوا که سیکی تر مافی نه وهی هه یه و شیای نه وهی هه یه که هه لال و هرام دیار بیکات، یان حوکم و دادوهری بردن بو لای دادگا و یاسا و پسا جاهیله کان، جوړیکه له جوړه کانی شهریک بو خوا دانان.

بو یه نه گهر پیی رازی بیت و به هه لالی بزانی و باوه پری به دروستی یه تی نه و حوکمه هه بی، نه و شهریک و هاویه شی بو داناه و له نیسلام ده ترازی. هه ر بو یه خوی پهره ردگار نه م کاره ی به کوفرو شیرکی گه وره باس کردوه به و شتوازه ی که باسکرا.

له و نایه ته ی که ده فهرمووی :

﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْكَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ﴾ التوبة:

۳۱

واته : « گا ورو جوله که کان زانا و عابیده کانی خو یانیان کردوه به خوا له غهیری خوا، چونکه دیاری کردنی هه لال و هرامیان له زانا و عابیده کانی خو یان وهرده گرت».

« عَدِيٌّ » کوری « حَاتِمِ » پشیش نه و ی موسلمان بی گا ورو بو، که گو ی له پیغه مبسم صلی الله علیه و آله بو نه م نایه ته ی ده خو یتنده وه ، پی ی سه یربو که چو ن زانا و پیار چاکان ده کرین به خوا و ده پرستین، بو یه وتی :-

« إِنْ لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ » واته « وتی: یتیمه عیباده تمان بو زانا و پیار چاکه کانی خو مان نه کردوه تا وه کو بیان که ین به خوا و بیان پرستین ».

پیغمبر ﷺ فرمودی:-

« أَجَلٌ وَلَكِنْ يُحِلُّونَ لَهُمْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَسْتَحِلُّونَهُ وَيُحَرِّمُونَ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَيُحَرِّمُونَهُ فَمِنْكَ عِبَادُكُمْ لَهُمْ ».

واته « نیا ثمنان نهی خوا حلالی کردوه حرامی ناکمن و نهیوش شریکان ناکمن و به‌قسه‌یان ناکمن و به‌حرامی نازانن ؟ وه یان نهی خوا حرامی کردوه ثمنان حلالی ناکمن و نهیوش به‌قسه‌یان ناکمن و حلالی ناکمن ؟ »

ووتی:- بدلی.

پیغمبر ﷺ فرمودی : « ثا نهی عیبادهت کردن و به‌ندایه‌تی کردنی ثمنانه ».(۱)

وه‌خوای په‌روه‌ردگار باسی موشریکه‌کان ده‌کات به‌وی که حلال و حرامی خدا قبول ناکمن:

﴿ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ ﴾ التوبة:

۲۹

واته: « کافرو موشریکه‌کان نهی که خواو پیغمبره‌کی به‌حرامیان دانابی ثمنانه به‌حرامی نازانن، وه‌شوین دین و به‌رنامه و پرتسای حق ناکمن ».

وه‌ه‌روه‌ها خدا ده‌فرمودی :

(۱) رواه الترمذی، والبيهقي في الكبرى ۱۰/۱۱۶، وحسنه الالباني في (غاية الحرام).



﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ ۖ اللَّهُ

أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفَتَرُونَ ﴾ يونس: ۵۹

واته: «ئهی پیغمبر ﷺ بهو بی باوه پانهی که ینکاری له شریعت ده کمن و پابهندی حهلال و حرامی خودا نابن پتان بلی: ئهو رزق و پوزیهی که خودا بوی ناردوون و کردوویستی بهمایهی بژتوی ژیاانتان و ئیهوش هندیکیستان حرام کردوو و هندیکیستان به حهلال داناو: پیم بلین نایا خودا نیجازهی به ئیهو داوه حهلال و حرام دیاری بکمن و به ناره زووی خوتان دم له حهلال و حرام بکوتن، یان بهناری خوداوه درۆده کمن».

**\* پیتجه م: جادوگه ری و ئه ستره گه ری و قسه کردن له سه ر**

**شتی نادیار . (السحر، والكهانة ، والعرافة) به کیکی تره**

له جوړه کانی شیرک که زور بلاوه: .

جادوو کردن و سحر خوی بوخوی کوفرو بی باوه پیهو، به کیکه له هوت تاوانه گه وره کان، که ده بیته مایهی تیاچوون و نابوت کردنی خاوه نه که ی له ناگری دۆزه خدا . وه جادو کردن ته نها زهره رو زیان ده دات و هیچ سود و قازانجیک نابه خشی.

وه کو خودا ده فهرمووی:

﴿وَيَعْلَمُونَ مَا يُضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: « فیری شتیک نه بن که سحر و جادوو کردنه ، ته نها زهره ریان پی

ته گه یه نی سودیان پی نابه خشی ».

وه ده فهرمووی :

﴿وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى﴾ طه: ۶۹.

واته: «جادوگر هه رچی بکار له هه رکوی بی سهره که وتوو نابیی و سود وقازانجی ده ست ناکه وی».

وه نه که سهی که خه لکی فیتری سحر و جادوو کردن بکات کافرو بی باوهر ده بی، وه کو خوی گه وره ده فهرمووی:

﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هُتُوتَ وَمُرُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: «هه ندی له جوله که کان که وتنه شوینی نه و سحر و جادوهی که شه یتانه کان له دوی ده سه لاتی سوله یمان دایانه ینار نه و سحره یمان به سهر خه لکدا ده خوینده وه وایان نیشان ده دا که نه مه دینی سوله یمان بووه، به لام سولیمان کافر نه بوو تا خه لکی فیتری سحر بکات، به لکو شه یتانه کان کافر بوون، چونکه خه لکیان فیتری جادوو سحر ده کرد».

وه بریاری شهرع سه بهارت به ساحر کوشتنه و ده بی بکوژری، کارو که سابه ته که شی هه رام و پیسه.

وه که سانی جاهل و نه زان و ستم کارو نیمان لاواز ده چن بۆلای جادوو که رو ساحیره کان، بو سحر و جادوو کردن، تاوه کو به هوی سحر و جادوه وه زوئم و ستم له خه لکی بکه، یان تۆله و سزایان لیبسیئن.

وهه ندی له خه لکی تاوانیکی تر ده کهن ونه نجامی ده دن، نهویش بهووی  
 ده چن بولای جادوو گهرو ساحر بو نهووی نهو جادووی لیی کراوه به تالیکاتهوه  
 بوی .

به‌لام پیویسته روو له خوا بکړی بڼه‌لوه‌شاندنوه‌ی سحرو جادوو، وه شیفه له فدرمایشته‌کانی خوداوه وهریگری، وه‌کو خویندنې:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ ﴿وَهُوَ سُوْرَةٌ كَانِي تَرْيَشَ .

\* ههروهه ها نهستیره گه ره کان و نهوانه ی قسه ده باره ی شتی نادیار ده کهن و ده م له زانینی غه یب ده کوتن، بی چه ندو چون کافرو بی باوه پیکه ته واون. چونکه بانگه شه ی زانینی غه یب ده کهن له کاتیکدا هیچ کهس غه یب نازانی ته نه ا (الله) نه بی.

وه زۆرىك لهم جادوگرانه، به ناسانى خهلك گيّل و بى ناگا ده كهن بۆ نه وهى دهستان له سهروهت و مالى خهلكى گيربى و لوشى بدهن.

جا بۆتەم کارەى سیحرو جادووکردنە پىگاو ھۆکارى زۆر بەکار دەھێنن، وەکو: نەخشەو خەت کێشان لەسەر لم، بەکار ھێنانى ھێلکە شەیتانوکەو موروى شين و، وەخوێندنەوى دەستو قاوہ گرتنەو و تېروانىنى ئاوينەو سەیرکردنى.

جا نهم ساحرو فالچيانه گهر جاريك قسه يه كيان بهراست دهرچي، نه وه دونوي به درو دهر دهچي، به لام كه سي تينه گه يشتو وناحالي تهنه نهو جاره ي له بيره كه قسه يه كي بهراست دهرچووه، به لام نهو نهو دونو درويه ي له يادنييه و باسي ناكات، بويه دهچن بولايان و پويان تي دهكهن بو زانيني كاروباري داهاتويان، وه بو زانيني خوشبهختي و بهدبهختيان، له كاتي ژن هينان وشو كردنيان، يان

لهکاتی بازرگانی و کرپن و فرۆشتنیان، وههروهه دهچن بۆلایان بۆ دۆزینهوه و گهپان بهدوای شتی وون بوو دزراودا.

وه نهوکهسهی دهچی بۆلای فالتچی و جادووگهریک و قسهکانی بهپراست بزانی و باوهپیشی پی بکات، نهوه کافرهو لهبازنهی نیسلام دههچووه، بهلگهش بۆنهوه فهرمایشتی پیغه مبهه ﷺ که دههفرموئ :

« مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ». واته « ههركهسیك بهچیت بۆلای جادوگهرو فالتچیهك یان بۆلای نهوانسهی دهم لهغهیهب دهكهوتنو، باوهپریان پی بکات و قسهکانیان بهپراست بزانی، نهوه کافرهو بی باوهپره بهرامبهه بهو قورئانهی هاتۆته خوارهوه بۆ محمد صلی الله علیه وسلم »<sup>(۱)</sup>

بهلام نهو کهسهی دهچی بۆلایان نهگهر قسهکانیان بهپراست نهزانی و باوهپری بهوه نهبی که نهمانه غهیب دهزانن، بهلکو تهنها رۆشتن و چونهکهی بۆ تاقیکردنهوهو ههلهسهنگاندن و شتی لهو جوهرهبی، نهوا کافر نابیت، بهلام نویژی چل رۆژی قبول نابی و لینی وهرناگیرئ.

بهلگهش فهرمایشتی پیغه مبهه ﷺ که دههفرموئ :

« مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » .

واته « ههركهس بهچی بۆلای فالتچی و جادوگهرئ و پهسیاری شتیکی لی بکات، نهوا

نویژی (۴۰) شهوی لی وهرناگیرئ »<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه المام احمد ۲/۴۲۹ و هروفي صحيح الجامع ۵۹۳۹.

(۲) صحيح مسلم - (۱۱ / ۲۷۳).

## شه شهه: باوه رېوون به وهی که هه سارهکان کاریگه ریان

ههیه له روداوهکان و ژيانی خه لکدا جوریکى تر له جورهکانى شیرک :

له « زَيْدٍ » كورې « خَالِدٍ » وه ده فهرمووى : پیغه مېهر ﷺ نویدی به یانی بۆ کردین له « الْحُدَيْيَّةِ » - له سهر زهویهك - كه شوته واری بارانی شهوی پتوه بوو- جا كاتيك كه ته واو بوو پروی كرده خه لكه كه و فهرمووى « أَتَذْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ » واته « ده زانن پهره دگارتان چى فهرموو؟ » وتیان: خواو پیغه مېهره كه ی زاناترن صلى الله عليه وسلم.

فهرمووى « قَالَ اللَّهُ أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِي فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَقَ اللَّهُ وَفَضَّلَ اللَّهُ فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَجْمٍ كَذَا فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ كَافِرٌ بِي ».

واته « خوا فهرمووى: له بهنده كانم هه بوو باوه رداربوو بهمن هه شیان بوو كافر بوو به من. جا ئه كه سهى ووتى به فضل و په هه تى خوا بارانمان بۆ بارى ئهوا باوه رداره بهمن و كافره به هه سارهكان، چونكه كاریگه رى باران بارینى نه داوه ته پال ئهستیره كان، به ئكه باوه رى به كاریگه رى خودا هه بووه، به لام ئه كه سهى ووتى: بارانمان بۆ بارى به هوى فلان ئهستیره و هه سارهوه، ئهوا كافره به من و ئیمانى به ئهستیره ههیه چونكه كاریگه ریه كه ی داوه ته پال ئهستیره نهك خودا ». <sup>(۱)</sup>

\* وه نمونه ی نه م جوره شیركانه:

(۱) رواه البخارى النطرفه البارى ۳۳۳/۲ .

پرو کردن و باوه پوونه به نهستی ره کانی بهخت و بورجه کان که له پوژنامه و گۆفاره کاندایا بلوده کرتیه وه. بویه هر کهس باوه پری به کاریگری نهستی ره کانی بهخت هه بی، نهوا موشریکه و شیرکی بۆ خوا داناوه.

به لām گهر خویندنه وهی بۆ نهوبابه تانه بۆ دلخۆشی و دلدانه وهی بی، نهوا یاخی بووه و تاوان بارده بی، چونکه دروست نییه کات به سه ربردن به خویندنه وهی بابتهی شیرک، سه ره پای نه وهش پی ده چی شهیتان باوه پوون به کاریگری نهستی ره کان بخاته درونییه وه بیته ریچکه یه که به ره و شیرک

### **حه وتیه: باوه پوون به بوونی سودوقازانج له هه ندی شتدا له کاتی که دا نه یکرد وه به نه سباب و هوکاری نه وه**

: یه کیکی تره له جۆره کانی هاوبهش په رستی:

وه کو نه وهی زۆر کهس باوه پریان به نوشته و دوعای شیرک هه یه، وه جۆره ها شتی تری وه کو موورو یان هیلکه شهیتانۆکه یان نه لقه و بازنی کاتزایی که به برپای خۆیان قازانج و سودیکیان لی وه ده ست که وی، جا به کارهیتان و هه لواسینی نه م شتانه هه ری که بۆچی به کاردین و چون به کاری دین، به پیی دیاری کردن و ناماژهی ساحرو فالچییه که یه.

بویه بۆ نه و مه به ستانه له ملی ده کهن، یان له ملی مندالی ده کهن، به گومانی خۆیان بۆ نه وهی له چاوپیسی بیپاریزی، یان ده بییچن له خۆیان، یان به سه یاره و ماله کاندایا هه لی ده واسن، یان چه نده هاجۆر نه لقه له ده ست ده کهن و باوه پریان وایه ری له هاتنی به لا ده گری و نایه یلی



وههيج گوماني تيدانيه نهم کارانه پيچهوانهي پشت بهستنه بهخواو ترس و دلپراوڪي زياتر هيج بو نينسان بهرهم ناهيتي، ناهم کارانهش چارهسهرکردنه به پينگاي حرام .

وهنهم نوشتو دوعايانهي كه ههئدهواسرپن له زوريهياندا شيركي ناشكراو هانا بردني تيايه بو جنوكو شهيتانهكان، يان نهخشو نيشانهي ناديارى تيايه، يا نوسراويك كهسهرى لي دهرناكري ودرک بهماناو مدهستهكي ناكري .

وه ههندي لهو جادووگهرو دهست پرانه له ناو نهو نوشتو دوعايانهدا نايهتهكاني قورنان دهنوسن و له گهل نوسراوى ترى شيركيديا تيكل و پيكله لي دهكن بهيه كدا. وه ههندي كهسي تريان نايهتهكاني قورنان بهشتي پيس دهنوسن يان بهخوتني بينويژي نافرهت دهنوسن.

جا ههئواسين ولهمل كردني ههموو نهوانهي كه باسگران حرامن .

بهلگهش پيغه مبه رعليه دفرمووي :

« مَنْ عَلَّقَ كَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ » .

واته « همرکه سيك شتيكي ههئواسي بهخويدا بو نهوي قازانجيكي بو دابين بکات و

زهرهرو زيانينيكي له كول بکاتمه، نهوا شيريكى بو خوا داناه «<sup>(۱)</sup>

وه نهوکهسهي كه نهم کاره دهکات، نهگه باوهري وابي كه نهم شتانه خويان

بو خويان زهرهرو زيان و سودوقازانج دهگهيهنن بهبي ويستي خودا، نهوه

موشريکهو کاره کهشي شيركي گهورهيه .

(۱) احمد ۱۵۶/۴، وهوي السلسله الصحيحه رقم ۴۵۲ .

همر شتيك ههئواسرت يان لهمل بکري چاوهري سودو قازانجي لي بکري نهوا پتي نهويژي نميه.

بهلام ته گهر باوهري وایی که هم شتانه خودا کردویه تی به نه سبابی سودو زیان، له کاتیکدا خودا نه یانی کردوه به نه سبابی نه وه، نهوا شیریکی بو خوا داناوه و کاره که ی شیریکی بچوکه. ناته مه یان ده چیتته باسی (شرك الاسباب).

## غەیری خوا مەبەست بوون لە عیبادەت دا

لە مەرجەکانی قبوڵ بوونی کردەوهی چاک ئەوهیه دووریی لە پیاو پڕامای کردن و، پەیوەست بێ بەسۆننەتەوه

جا ئەوکەسەهی هەڵدەستی بەکردنی عیبادەت و پەرستنیك بۆئەوهی خەلکی بیبینی، ئەوه موشریکە بەشیرکی بچوک، وه کردەوه کەشی بەتال دەبێتەوه و سودی لی وەرناگری. وه کو کەسیك نوێژ بکات بۆئەوهی خەلک بیبینن.

﴿إِنَّ الْمُتَفِقِينَ يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالًا

يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (النساء: ۱۴۲)

واتە: « دووڕوەکان بە خەیاڵی خۆیان دەیانموی فیل لە خوا بکەن کە تەنھابە زمان ئیمانیا ن هیناوه، بەلام خودا ئێوان تەفرە دەداو بە ئاسانی فڕو فیلەکانیان پوچەل دەکاتەوه، ئەم مونا فیقانە هەمکات هەلسن بۆ نوێژ بە تەمەلی و تەوهزەلی یەوه راست دەبنەوه، نوێژیش دەکەن بۆ ئەوهی خەلکی بیان بینن، وه یادی خوداش ناکەن مەگەر کەمیك نەبی»

بەهەمان شیۆه نەگەر کردەوه یەکی چاکی کرد بۆئەوهی باسەکە ی بگاتە خەلکی و لەناو خەلکدا باس بکری و ناوبانگی پی دەریکا، ئەوا بەدلتیا یەوه کەوتۆتە ناو شیرکەوه و دوچاری هاوبەش پەرستی بووه، وه هەرپەشە ی توندو بە نیشیش کراوه لەو کەسە ی ئەم کارە بکات

هەر وه کو «عبدالله» ی کوری «عباس» لە پیغەمبەر وه ﷺ دهیگیریتەوه کە

فەر موویە تی:

« مَنْ سَمِعَ سَمَعَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ رَأَى رَأَى اللَّهَ بِهِ ».

واته « همرکەس کردەوێ خۆی ئاشکرا بکات بۆ روپامای کردن، ئەوا خودا لێ پێوی قیامەتدا شەرمەزار و سوکی دەکات، وە همرکەس کردەوێ گەنی خۆی ئاشکرا بکات بۆ ئەوێ لێناو خەڵکدا پێی بەرزیتەوه، ئەوا خۆی گەوره لێ پێوی قیامەتدا نەیتێیه گەنی نیتوێ ئاشکرا دەکات »<sup>(١)</sup>

و هەرکەس عیبادهت و پەرستنیێک نەنجام بدات و مەبەستی پێی خوداو خەڵکی بێ، ئەوا کردەوێ کە بەتال دەبێ و بەهەردەروا و لێ وەرناگیرێ .

هەروەکو لێ « حدیث » ه قودسی یە کەدا هاتووه:

« أَا أَغْنَى الشُّرَكَاءُ عَنِ الشُّرْكِ مَنْ عَمَلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكُهُ ». واته « خودای گەوره دەفرموی: من دەوێ مەندترم لێوێ کەس بکری بە شەریکێ و هەوێش لێ عیبادهت و پەرستن دا، جا هەرکەس عیبادهت و کرداریێک بکات و لێ مەبەستی و نیتە کە لێ دا کەسیکی تر بکاتە شەریک، ئەوا واز لێ خۆی و هەوێ کە لێ دێنم »<sup>(٢)</sup>.

\* و هەر کەس کرداریێکی کردو عیبادهتیێکی نەنجام دا، سەرەتا نیت و مەبەستی کە لێ خوا بوو، بەلام پاشان پێی تێ کەوت و توشی بوو، نەگەر پێی ناخۆش بوو و هەوێ لێ دا نەیتێ، ئەوا کردەوێ کە تەواو قبوڵە .  
بەلام نەگەر لێ پێی خۆش بوو، وەهەزی پێی کرد، ئەوا قەسێ زۆریه زانیان لێ سەر ئەوێ کە کردەوێ کە بەتالە .

(١) رواه مسلم ٢٢٨٩/٤ .

(٢) رواه مسلم رقم ٢٩٨٥ .

## رهش بینى و به شوم زانینى شته کان

«الطیرة» بریتیه له رهش بینى کردن و به خراپ و نه گبهت ته ماشا کردنى هه ندی شت .

خوای پهروه ردگار ده فهرموئ :

﴿فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ إِلَّا إِنَّمَا يَطَّيَّرُهمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (الأعراف: ١٣١)

واته: «خوای گهوه باسی دارو دهستى (فیرعون) ده کات و ده فهرموئ:

هه کاتى خوش گوزه رانى و نیعمهت و چاکه یان بزهاتبا له باتى شوکرانه بژیری ده یان روت: ئمه له بهر شان و شکۆى خۆمانه. وه نه گهر دوو چارى قات و قری و به لاو موسیبه تیک هاتبان له (موسى) و شوین کهوتوانى ره شبین ده بوون و ده یان گووت: ئمه له شومى (موسى) و داروده سته کهى یه تی و نه گبهتی ئهوانه ئیمهش دوو چارى بوینه، جا درای ئهوه خودا ده فهرموئ :

هۆشیارین ئهوى له قازانج و زیان بى هه به بریاری خودایه، نه که له بهر شومى «موسى» و ئهوانه ی له گه لى بوون، به لام زۆریه یان ئهه بیهو باوه ره راسته نازانن بۆیه ئاوا رهش بینن» .

\* کاتى خۆى (عه ره ب)، یه کێکیان نه گهر و یستبای سه فهریک بکات یان هه کاریکى تر نه نجامدات، ده هات بالنده یه کی ده گهرت و هه لى ده دا، جا نه گهر بالنده که به لای راست به فریایه گه شبین ده بوون و کاره که یان جى به جى ده کردو

سەفەرەکیان دەکرد. بەلام ئەگەر باندەکە بەلای چەپدا بفریایە پەش بین دەبوون و لە کارەکیان پاش گەزدەبۆنەووە نەیان دەکرد .

و پێغەمبەر ﷺ حوکمی ئەم کارە بۆمان پوون کردۆتەووە دەفرمووی :  
« الطَّيْرَةُ شِرْكٌ » واتە « پەش بینی لە هەمکارو فرمانیکدا بێ، ئەوا شێرک وهاوبەش دانانە بۆخوا ».<sup>(١)</sup>

و ئەوەی دەچیتە ژێر ئەم باس و بیروباوەرە حەرامەووە کە (تەوھید) نابوت دەکات: ئەمانەن: - پەش بینی لەمانگەکاندا، وەکو وازھێنان لەژن ھێنان و ژن مەرەکردن لەمانگی (صفر)دا . وە پەش بینی لە پۆژەکاندا، وەکو باوەرپوون بەوەی چوارشەمە کۆتایی ھەموو مانگیەک پۆژی بەلاو نەگەتییە، وە پەش بینی لە ژمارەدا وەکو بەخراب تەماشاکردنی ژمارە (١٣). وەیان پەش بینن بوون لە (ناو)دا، وەیان پەش بینی کردن بەرامبەر ھەندێ کەسی خواوەن عەیب، وەکو کەسێک دەرواوت بۆ ئەوەی دوکانەکە بکاتەووە لە پێگا کەسێکی کوێر دەبینی و دەگەریتەووە لە چوونەکە پەش بین دەبی .

جا ئەمانە ھەمووی حەرامەو شێرک و ھاوبەش دانانە بۆ خوا .

و پێغەمبەر ﷺ خۆی بەدوور گرتووە لەو کەسانە بەم کارە ھەڵدەسن، ھەروەکو «عمران»ی کوێی «حصین» لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێڕیتەووە کە فرموویەتی:

« لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطْيَرَ ، أَوْ تُطَيِّرَ لَهُ أَوْ تُكْهِّنَ ، أَوْ تُكْهَّنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ ، أَوْ سَحِرَ لَهُ ».

(١) رواه الامام احمد ١/٣٨٩ وهو في صحيح الجامع ٣٩٥٥

واته « له ئيمه نى يه ئوكهسى بالتند ههلبدات يان بوى ههلدن وه له ئيمه نى يه ئوكهسى فالتبگريتهوه يان بوى بگرنهوه ،يان جادوو بكات يان جادووى بوبكرى»<sup>(١)</sup>

\* وه ههركهس رهشبينيهك كهوتته دليهوه بهرامبهر شتيك، نهوا كه فارهتهكهى نهويه كه لهم (حديث) هدا هاتوه:

«عبداللله»ى كورپى «عمر» له پيغه مبهروه وه عليه السلام ده يگيرتتهوه كه فرمويهتى:

« مَنْ رَدَّئُهُ الطَّيْرَةَ مِنْ حَاجَةٍ فَقَدْ أَشْرَكَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ: أَنْ يَقُولَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ ».

واته « ههركهسيك لهكارىكى خوى واز بهيئى بههوى رهش بينى يهوه، نهوا شهريك وهاوبهشى بو خوا داناوه. وتيان كهفارهتى نهوهچى يه نى پيغه مبهرى خوا عليه السلام ؟ فرموى، ئهم دوعايه:-

((خوايه هيچ خير وچاكهيك نى يه توشمان بى تنها نهو خير وچاكهيه نى كه تو دهتهوى ، وههيچ زهروزيانيك نى يه كهپى مان لى بگرى تنها نهوه نى كهتو دهتهوى بههيچ پهرستراوينكى شياو بهپرستن نيه تنها تو نى ))<sup>(٢)</sup>

(١) رواه الطبراني في الكبير ١٨/١٦٢ النظر صحيح الجامع ٥٤٣٥.

(٢) رواه الامام احمد ٢/٢٢٠ السلسه الصحيحه ١٠٦٥ [هنا الحديث فيه ضعف].

رەش بىنى شتىكى دەرونى يەو لەدلىدا كەم و زياد دەكات، باشتىر و  
گرىنگىرەن چارەسەر پەشت بەستەنە بەخوای پەرورەدگار

«عبداللە»ى كۆپى «مسعود» دەفرمووى :-

« وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ ».

واتە « هىچ كەس نەبوو لەئىمە ئىلا كەم تا زۆر شتىك لەمە لەدلى دا  
دروست دەبوو بەلام خوای گەورە نەیدەهێشت ولای دەبرد بە بەپەشت بەستن بە  
خوای <sup>(١)</sup>»

(١) رواه ابو داود ٣٩١٠ وهو في السلسله الصحيحه 430.



## سویند خواردن به غهیری خودا

خوای په روه ردگار خوئی بۆ خوئی سویند ده خوات به هر شتیک له مه خلوقات و دروستکراوه کانی خوئی که بیهوئ، به لام بۆ مخلوقات دروست نی یه سویند بخۆن به غهیری خودا.

وهیه کیک لهو تاوانانهی که زمانی خه لکیکی زۆر له سهری پاهاتوه و به زمانیاندا دی، سویند خواردنه به غهیری خودا .

سویند خواردن خوئی بۆ خوئی جوړیکه له به گه وره گرتن و شکۆمه ندی بۆ نهو که سهی که سویندی پی ده خوری، بۆیه نهو شکۆمه ندی و گه وره یه شایسته و شیاوی هیچ کهس نییه ته نها (الله) نه بی .

«عبدالله» ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیرته وه که فهرمو یه تی:

« أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تُخَلِّقُوا بِآبَائِكُمْ مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ ».

واته «وریابن خوای په روه ردگار حرامی کردوه له سمرتان که سویند به بارک و بایرانتان بخۆن، جا هر یه که له ئیوه سویندی خوارد بابه خودا سویند بخوات یا خود پی ده نگ بی»<sup>(۱)</sup>.

«عبدالله» ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیرته وه که فهرمو یه تی:

(۱) البخاري انظر الفتح ۵۳۰/۱۱

« مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ ».

واتە « ھەرکەس بەغەیری خوا سوێندی خوارد ئەوا ھاوبەشی بۆخوایانانە ». <sup>(١)</sup>

وە دەفەر مووی:

« مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِتًّا ».

واتە « ھەرکەس سوێند بە ئەمانەت بخوات، ئەوا لە ئێمە نی یە » <sup>(٢)</sup>

کەوابوو: دروست نی یە سوێند خواردن نە بە کەعبە، وە نە بە ئەمانەت، وە نە بە شەریف، وە نە بە بەرە کەتیی فلان، وە نە بە ژبانی فلان، وە نە بە گەورەیی پیغەمبەر و پیاوچاکان، وە نە بە دایک و باوک، وە نە بە سەری منداڵ و ئەوڵاد، ھەموو ئەمانە حەرامن

وە ھەر کەس سوێندیکی خوارد بە یەکیەک لەمانەو تێکەوت، ئەوا کە فارەتە کە ی ئەو یە بلی: « لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ».

ھەر وە کو لە (حدیث) ی (صحیح) داھاتووە:

« مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ وَاللَّاتُ وَالْعُزَّى فَلْيُقْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ».

واتە « ھەر کەس سوێندیکی خواردو لەسوێندە کەیدا وتی بە (لات) و (عوزا). با

پەشیمان ببیتەو و بلی « لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ » <sup>(٣)</sup>.

ھەر وە ھا لە وێنە ی ئەم بایە کۆمەڵێک ووتەو گوشتاری شیرکی و حەرام ھە یە کە بەزاری ھەندی لە موسلماناندا دی، لەوانە: (پەنادە گرم بە خوا و بە تۆ، پێشتم نەستورە بە خوا و بە تۆ، ئەمە لە خوا و لە تۆو ھە بسو، کەسم نی یە

(١) رواه الامام احمد ١٢٥/٢ النظر صحيح الجامع ٦٢٠٤

(٢) رواه ابو داود ٣٢٥٣ وهو في السلسلة الصحيحة رقم ٩٤

(٣) البخاري ٥٣٦/١١

تهنها خوا و تۆنه‌بێ، خوام هه‌یه له ئاسمان و تۆش له زه‌وی، نه‌گهر خواو فلان کهس نه‌بوايه، بێ ئيمان یم نه‌گهر وانه‌بێ، (خه‌ریکه‌نيمانم ناميێ)، ئۆ سالی ناو ميیدی و نه‌گه‌ته‌ی (هه‌روه‌ها هه‌ر وشه‌یه‌ك جنيۆ و قسه‌ی خراپی تيا بێ به‌رامبه‌ر کات و زه‌مانه وه‌کو ده‌وتری ئه‌مه زه‌مانیکی خراپه، ئه‌م سه‌عاته نه‌گه‌ته‌ی بسو، پړوی زه‌مانه په‌ش، ئه‌مانه هه‌مووی هه‌رامن چونکه جنيۆدان به‌ زه‌مانه ده‌گه‌رێته‌وه بۆ خوا که زه‌مانه‌ی دروست کردوه) .

وه همر ناویك «عبد»ی تیابن بۆ غهیری خوا حهرامه وه كو «عبدالمسیح، عبدالنبي، عبدالحسين» .

ههروه ها لهو زاراوو دهسته واژه و دهه پرینانی که پیچه وانهی (توحید) و هه لوه شینه ره و دهی و حه رامن له وانه :- نیشتر اکیه تی نیسلام ، دیمو کراتی نیسلامی، ویستی گه له ویستی خواهیه، دین بو خواو نیشتمانیش بو کومه لگا، به ناوی گه له وه، به ناوی شوڕشه وه .

وه ههروه ها له زاراوه دهه پرینه حه رهامه کانه به کار هیئانی وشه ی (ملك الملوك) وه شه وه ی شه مانایه ببه خشی وه كو (قاضي القضاة) كه بو مروؤ به کاریبری .

ههروه‌ها به‌کار هینانی ووشه‌ی «سید» و هاوماناکانی که به‌کارده‌برئ بۆ کهسانی (منافق و کافر) ئیتیر جیاوازی نی یه نهو وشه‌ی (سید) به‌عه‌ره‌بی بگوترئ (وه‌کو ده‌وترئ سید فلان) یا به‌زمانیکی تر بوتري (وه‌کو ده‌وترئ گه‌وره‌م).

ههروه‌ها به‌کاره‌یتانی ووشه‌ی (ته‌گهر) هه‌رامه، کاتی‌ک مانای نا‌په‌زایی و په‌شیمانی و خه‌فت و مه‌راق ببه‌خشی (وه‌کو ده‌وتسری ته‌گهر نه‌وه‌م بک‌ردایه

ئاوادەبوو، ئەگەر نەپۆشتایە نەدەمرد). ئەم قەسە دەرگایە کە بۆشەیتان و لێوێ گوزەردەکاتە نێو دڵ .

هەروەها ووتنی « اللهم اغفر لي إن شئت » خۆیە لێم خۆش بە ئەگەر بتهوێ .

### دانیشتن لە گەڵ دوو پووهكان یان خراپەکاران و ھۆگر بوون پێیانەو

زۆریك لەو كەسانەى كەنیمان و باوەر لەدلیاندا جێگیر نەبوو، پوو لە كۆپو دانیشتگای تاوان باران و خراپ کاران دەكەن، بەلكو زۆرجار لەگەڵ هەندى كەسى وا دادەنیشن كە قەسەى ناشیرین بە دینی خوا دەكەن و پەختە لە شەریعەتى خوا دەگرن و گالته بەدین و شوێن كەوتوانى دین دەكەن.

جا گومانى تێدا نى یە دانیشتن لەگەڵ ئەم جۆرە كەسانە حەرامە و عەقیدەو بیروباوەر لەكەدار دەكات و دەپوکی نیتەو .

خوای گەورە دەفەرمووی :

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾ الأنعام: ٦٨

واتە «هەركات ئەم موشیرك و خراپەكارانەت دى خەریكن لە بارەى ئایەت و دینی خواوە خراپ دەوێن و گالته ئەكەن، ئەوا تۆ پوویان لى وەرچەرخێندە بە جیان بەتێلە، تاقەسەكەیان ئەگۆرێ و وازدێنن لە خراپ ووتن. جا ئەگەر شەیتان

ئهم نامۆژگارییه‌ی له‌بیرت برده‌وه‌و له‌گه‌لیان دانیشتی، ئه‌وا هه‌رکات وه‌بیرت هاته‌وه‌ نابێ له‌گه‌ڵ ئه‌و خه‌لکه‌ ستم‌کاره‌ دانیشتی.»

له‌به‌ر ئه‌وه‌ له‌م حاڵه‌ته‌دا دروست نی یه‌ دانیشتن له‌گه‌لیان هه‌ر چه‌نده‌ زۆر نزیک بن له‌ رووی خه‌مابه‌تی یه‌و تێکه‌ڵی یه‌کتر بن له‌ رووی خه‌زانیه‌وه‌، وه‌ زمان پاراوو شیرین بن. ته‌نها بۆ که‌سانێک دروسته‌ له‌گه‌لیان دانیشتی که‌ بیه‌وێ قسه‌ی خه‌ریان بۆ بکات، یان به‌ره‌رجی قسه‌ به‌ تاله‌کانیان بداته‌وه‌، یان نکۆڵیان لێ بکات و ده‌مکوتیان بکات، به‌لام پازی بوونو بێ ده‌نگی له‌و شوێنانه‌ دروست نی یه‌ .

خوا‌ی په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمووی :-

﴿ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾ (١٦) التوبة:

٩٦

واته‌ « خۆ نه‌گه‌ر ئێوه‌ لێیان پازی بن، ئه‌وا به‌دۆنیا‌یه‌وه‌ خودا له‌ خه‌لکانی تاوانبار پازی نابێ.»

### به‌له‌کردن له‌نویژدا

گه‌وره‌ترین تاوانی دزی بریتیه‌ له‌ دزی کردن له‌نویژدا، هه‌روه‌کو پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمووی :

« إِنَّ أَسْوَأَ النَّاسِ سَرَقَةُ الَّذِي يَسْرِقُ صِلَاتَهُ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُهَا؟ قَالَ « لَا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا ».

واته « خراپترینی خه لگانی دز نهو کسه یه که دزی له نویژه کی بکات ». و تیان: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ چۆن دزی له نویژ ده کری؟ فهرمووی: « دزی کردنه که بلموه ده بی پرکوع و سوجه کانی به تمواری نابات و په لده کات»<sup>(۱)</sup>

جا نویژ کردن به په له و نه پاراستنی هیمنی تیداو جیگیر نه بونی پشت له ( پرکوع و سوجه) داو پرک نه بونه و هی پشت له دواي هه ستانه وه له (پرکوع و سوجه) داو دانه نیشتن له نیوان هه ردوو سوجه که دا، هه موو نه مانه نهو هه له و ناته وایانه ن که زۆر دیارو بهرچاون له ناو زۆریه ی نویژ خوینانداو، مزگه و تیک نی یه غونه ی نهم جوړه نویژ خوینانه ی تیدا نه بی.

وه هیمنی و له سهر خویی روکن و پایه یه که له پایه کانی نویژ، به بی نهم پایه یه نویژ دانامه زری و وهر ناگیری و جیی هیچ ناگری، هه ر بویه نهم کاره زۆر تر سناکه وه کو پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمووی: -

« لَا تُجْزِئُ صَلَاةَ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ».

واته « نویژی هیچ که سیک دانامه زری و تمواو نابی و جیی هیچ ناگری، تاوه کو پشتی پرک نه کاته وه له پرکوع و سوجه دا»<sup>(۲)</sup>.

گومانی تیدا نی یه که نهم کاره کاریکی خراپ و قیژه ونه و هه ر که س بیکات شیاوی نه و یه ری لی بگیری ت و لهو کاره قه ده غه بکری ت و بترسی نری که کاریکی خراپی کردووه .

(۱) رواه الامام احمد ۳۱۰/۵، وهو في صحيح الجامع ۹۹۷

(۲) رواه ابوداود ۵۳۳/۱، وهو في صحيح الجامع ۷۲۲۴.

لە (أبو عبدالله الأشعري) هە دەفەرمووی : پێغه مبه‌رەﷺ نوێژی جەماعەتی لە گەڵ هاوڕەگەزەکانی کردو پاشان لە گەڵ کۆمەڵێک دانێشت، پیاویەک هااتە ژوورەو نوێژی دا بەست، جا لە نوێژە کەیدا رکوع و سوجدە ی دەبرد وەکو دەنوک بەدات لە زەوی، پێغه مبه‌رەﷺ فەرمووی :-

« تَرَوْنَ هَذَا لَوْ مَاتَ عَلَى هَذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ، يَنْقُرُ صَلَاتَهُ كَمَا يَنْقُرُ الْغَرَابُ الدَّمَ ، إِنَّمَا مِثْلُ الَّذِي يُصَلِّي وَلَا يَرْكَعُ وَيَنْقُرُ فِي سُجُودِهِ كَالْجَائِعِ لَا يَأْكُلُ إِلَّا تَمْرَةً أَوْ تَمْرَيْنِ ، مَاذَا يُغْنِيَانِ عَنْهُ » .

واتە «ئانەو ئه‌یه‌ین ؟ هه‌رکەس بمیری له‌سهر ئه‌و حاله‌، ئه‌وا له‌سهر غه‌یری دینی (محمد) مردوو، له‌ نوێژه‌ کەیدا دەنوک دەدات وەکو قه‌له‌په‌ش دەنوک له‌ خوێن دەدات، جا ئه‌و ئه‌و ئه‌و کەسه‌ ی پش‌ت ده‌چمه‌ینی له‌ رکوع و دەنوک دەدا له‌ زه‌وی له‌ سوجدە کاندای، وەکو کەسیکی برسی وایه‌ که‌ ته‌نها خورمایه‌ک یان دووخورما بخوات و هه‌ل‌سیته‌وه‌، که‌ به‌وه‌ هه‌یج سودمه‌ند نابێ»<sup>(۱)</sup>

وه‌له‌ (زید) ی کوری (وه‌ب) ه‌وه‌ دەفەرمووی :- (حذیفه‌) پیاویکی بی‌نی رکوع و سوجدە ی به‌ ته‌واوی نه‌ده‌برد، (حذیفه‌) فەرمووی :

« وَلَوْ مَاتَ وَهَذِهِ صَلَاتُكَ مَاتَ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فُطِرَ عَلَيْهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » .

واته‌ «نوێژت نه‌کرد، وه‌ ئه‌گه‌ر به‌م کاره‌وه‌ بمیری، ئه‌وا له‌سهر غه‌یری ئه‌و فیه‌رت و دینه‌ ده‌میری که‌ خوا (محمد) ی له‌سهری داناه‌وه‌»<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه ابن خزيمة في صحيحه ۳۳۲/۱ وانظر صفة صلاة النبي للألباني ۱۳۱.

(۲) رواه البخاري انظر الفتاوى ۲/۲۷۴.

وه همرکس نوڙه کهی به پهله کردو هیمنی تیدا نه پاراست کاتیک نه مهی زانی پتویسته له سهری نوڙه کهی دووباره بکاته وه، مادام کاتی نوڙه کهی مابې، وه نه وهش که پږیشتووه و رابردووه پتویسته تهوبه بکات و په شیمان بیته وه، بویه پتویست ناکات نوڙه کهی رابردوو بگپړیته وه .

به لگهش نه وهیه که پیغه مبه رعلیه صلی الله علیه و آله فرمووی:

« اَرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ ». واته « برېږ نوڙه کهت بکمره وه چونکه تو نوږت نه کرد » <sup>(۱)</sup> .

### کاری بی هوده و جوله ی زور له نوږتدا

نهم به لایهش زوریک له نوږت خوږن لای د ریز نابن، له بهر نه وهی نه و فرمانه ی خویان به جی نه هیناوه که ده فرمووی:-

﴿ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَنْتَيْنِ ﴾ <sup>(۲۳۸)</sup> البقرة: ۲۳۸ واته « هستن نوږت بکن بو خوا به ترس و هیمنی یوه » .

وه له و فرمایشته ی خدا تینه گه یشتون که ده فرمووی :-

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ <sup>(۱)</sup> الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ <sup>(۲)</sup> المؤمنون: ۱-۲ واته « به راستی خه لکانی خاوهن یمان و باوه پ سرفرازو پزگار بوون، نه و کهسانه ی که له نوږه کانیا ندا خشوعیان هیه و بدل ناگیان له



نويژه كانيانه و به لاشهش لسهس خوو بهيمنيوه نويژ ده كهن و هجوجل و  
حه ره كه تي بي هؤ ناكهن له نويژه كانياندا».

وه كاتيڪ پرسياركرا له پيغه مبهري عليه السلام سه بارهت بهريك كرده وه و پاكرده وي  
شوييني سوجه له كاتي سوجه بردندا كه درسته يان نا ؟

نه ويش فرموي:

« لَا تُمْسَحْ وَأَنْتَ تُصَلِّي فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً تُسَوِّیةَ الْحَصَى ».

واته « نه كه ي شوييني سوجهت پريك بخي له كاتيڪ دا له ناو نويژدا بوي .  
به لام گهر همر ناچار بوي يهك جار دهستي پيدا بهينه»<sup>(۱)</sup>.

وه زانايان (به رحمت بن) باسي نه وه يان كردوه كه هجوجل و زو و يهك له  
دواي يهك، نه گهر پيوست و ناچاري نه بي نويژ بهتال ده كاته وه. نه گهر حالي نه م  
كه سه وابي، نه ي نه بي حالي نه و كه سانه چون بي كه له بهر دهستي خودا دا  
پاوه ستاون و هجوجل بي هوده ده كهن و يه كيك سهيري سه عاته كه ي ده كات و  
نه وه ي تر جله كه ي ريك ده خات، يان په نجه به لوتي ده كات، وه چاوه كاني بو لاي  
پاست و چهپ دا ده سوريخي و سهيري ناسمان ده كات، دياره ناترس ي له وه ي  
چاوه كاني كويز بي و شهيتان له نويژه كه ي بدزي بهم كاره .

(۱) رواه أبو داود ۵۸۱/۱ وهو في صحيح الجامع ۷۴۵۲.

## پیش که وتنی نیمام له نویژدا به نه نقه ست

په له کردن یه کی که له ره فتارو سروشتی مرۆژ .

﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ الإسراء: ۱۱. واته « مرۆژ هه می شه

په له کارو هه له شهیه ».

وه پیغه مبهه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده فهرموی :

« التَّائِي مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ ».

واته « نهرم و نیانی و له سهر خوی له خودا وهیه، وه هه لپه هه لپه په له کردن

له شهیتانه وهیه ».<sup>(۱)</sup>

نهوی که زۆر تیبینی ده کری له نویژی جه ماعه تدا له لای راست و چه په وه

نویژ خوینیکی زۆر ده بینری پیش نیمام ده که ون، به تایبهت له رکوع و سوجه

بردندا، وه له ((الله اکبر)) هکاندا به گشتی، وه ته نانهت له کاتی سه لام دانه وهش

دا .

نهم کاره هه ره چهنده له ناو خه لکدا گرنگی پی نادری، به لام هه ره شهی توندی

ده باره ی هاتوه له پیغه مبهه وه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« أَمَّا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ

حِمَارٍ ».

واته: « نایا نهو که سهی سهی له پیش سهی نیمام وه بهرز ده کات وه

ناترسی خوی گه وه سهی بکات به سهی گوی درێژ ».<sup>(۱)</sup>

(۱) رواه البيهقي في السنن الكبرى ۱۰۴/۱۰ وهو في السلسلة ۱۷۹۵.

نویژخوین پێویسته لەسەری کە بەهێمنی و لەسەر خۆییەوه بیّت بەردو نوێژ،  
 جا ئەمە ئەگەر بۆهاتنەکەوی بێ، ئەو ئەبێ بۆنویژدەکه چۆن بێ  
 وە هەندێ خەڵکی نە مەسەلە کەیان وای تێکەڵ و پێکەڵ بسووه، بۆئەوێ  
 پێش ئیمام نەکەون کە چی زۆر لە ئیمام دواوەکەون و بەجێ دەمیّن  
 پێویسته بزانری کە شەرەناسان (بەرەحمەت بن) بنەمایەکی جوانیان  
 باسکردووە داناوە بۆ ئەوێ نوێژ خوین نە پێش ئیمام بکەوی و نە لە  
 ئیمامیش جێ بێنی، ئەویش ئەوێه: کاتێک کە ئیمام «الله أكبر» ی تەواوکرد  
 ئینجا نوێژخوین بچوێ، کەوابوو هەركات ئیمام لە ووشە (راء) ی «الله  
 أكبر» تەواوبوو ئینجا دروستە بۆ نوێژ خوین بچوێ و حەرەکەبکات. نە پێش  
 ئەو بکەوی نە دواش بکەوی. بۆیە بەم شیوەیە کارەکەرتێک دەخری  
 وە هاوێلەکانی پێغەمبەر ﷺ زۆر سووریون لەسەر ئەوێ کە پێشی  
 پێغەمبەر ﷺ نەکەون، گەنگیان بەو کارە زۆر دەدا.  
 بۆ نمونە یەکیەک لەوان کە (براء) ی کوری (عازب) دەفەرموی: صەحابە لە  
 پشتی پێغەمبەر دە نوێژیان دەکرد، کاتێک کە پێغەمبەر ﷺ سەری لە رکوع  
 بەرز بکردایەتەوه برۆشتایە بەردو سوچدە کەس نە دەبینرا بچەمیتهوه بەردو  
 سوچدە هەتاوەکو پێغەمبەر ﷺ ناوچەوانی دانەنایە لەسەر زدوی، پاشان  
 هەموی لە دواوە لار دەبۆنەوه و بەردو سوچدە دەچەمینەوه.  
 وە کاتێک پێغەمبەر ﷺ کەوتەتەمەنەوه و حەرەکە و هوجوێ جۆریک لە  
 خاوبۆنەوهی تێکەوت، نوێژخوینانی پشتەوهی ناگادار کردەوه فەرموی

« أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ بَدَلْتُ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ».

واته « ئىى خەلکىنە من کەوتومەتە تەمەنەو قورس بووم، بۆرە وریابن له نوێژدا پەلەمەکن و پێشم نەکەون له رکوع و سوجده بردندا»<sup>(۱)</sup>.

وه پێویسته ئەو کەسەى کە نیمام و پێش نوێژه، کاتیك کە نوێژ دەکات وتنی (الله اکبر) هەکانى بە گۆرەى سوننەتى پێغه مەهر بێ، بەو شێوەیەى کەله (حدیث) هەمى (أبوهريرة) دا هاتوه دهفرمووى :

« كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْمُنَى بَعْدَ الْجُلُوسِ ».

واته « پێغه مەهر ﷺ هەمکات هەستایە بۆ نوێژ، «الله اکبر» ی دەکرد کاتیك نوێژی دابەستایە، پاشان «الله اکبر» دەکرد کاتیك رکوعى بەردایە، پاشان له رکوع بەرز دەبویەوه دهفرموى: « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » وه کاتیك تەواو راست دەبویەوه دهفرموى « رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » ، پاشان «الله اکبر» ی دەکرد کاتیك دابەزایە بۆ سوجده، پاشان «الله اکبر» ی دەکرد کاتیك سەرى بەرز بەکرایەتەوه، پاشان «الله اکبر» ی دەکرد کاتیك سوجدهى بەردایە، پاشان «الله اکبر» دەکرد کە سەرى بەرز بەکرایە، ئینجا ئەمەى

(۱) رواه البيهقي ۹۳/۲ وحسنه في إرواء الغلیل ۲/۲۹۰

بهردهوام ده کرد له ههموو نوښه کهي دا تاره کو تهاو ده بور. وه کاتيکيش له دواي دانيشتني يه کم هه لېسايه تها «الله اکبر» ده کرد <sup>(۱)</sup>. جا بزيه ههرکات پيش نوښ «الله اکبر» هکاني کؤک و ته بابوون له گهل جولوه و هره که کهي، وه نوښ خوښه کانيش به و چوښه تيهي که باسکراوه جولانه وه، نهوا کاروباري نوښي جامه عه ته کهي رڼک و پڼک و باش ده بي.

### هاتني که سيک بومرگه وت که سیر وپيازي خواردي، يان بونځي ناخوشي پيوه بي

خواي گه وړه ده فرموي :-

﴿يَبْنَىٰ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ الأعراف: ۳۱.

واته «هي نه وه کاني ئاده م هرکه ده چنه مزگوت بونځ، جل و بهرگي پاک و خاوين بپوشن».

له «جائر» کورې «عبدالله» وه ده فرموي، پيغه مبه رعليه مه مويه تي: «مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ».

واته «هرکس سيرو پيازي خوارد باليمان دورکويته، يان فرموي: با له مزگوتمان دورکويته و له ماله کهي خويدا بمينيته» <sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه البخاري رقم ۷۵۶ ط. البغا

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۹/۲

وہ لہ ریوایہ تەکی «مسلم» داھاتوہ:

« مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالْثُومَ وَالْكَرْثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ بَنُو آدَمَ ».

واتە « ھەرمکس پیازو سیر و کەرەری خوارد با نزیکى مزگوتمان نەکەوێ، چونکە ملائیکە توشى نازار دەبن بەو شتانى کە مرۆڤ پى نازارمەند دەبێ »<sup>(۱)</sup>.

وہ «عمر» ی کورپی «خطاب» وتاری دەخوێند لە پۆزى جومعهدا، لەناو وتارەکیددا ھەرمووی:

« ثُمَّ إِنَّكُمْ أَتَيْتُمُ النَّاسَ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ لَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَيْشَتَيْنِ هَذَا الْبَصَلَ وَالْثُومَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي الْمَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ إِلَى الْبَقِيعِ فَمَنْ أَكَلَهُمَا فَلَيْمَتُهُمَا طَبَخًا ».

واتە « ئێمى خەلکینه ئێو ھەم دوو پووە کە دەخۆن و من بە پیسیان دەبینم: کە ئێمىش سیر و پیازە، دانیابن پێغەمبەرم ﷺ دەبینى ھەرمکات لە مزگوتدا بۆنى ئێو دوانى لە ھەرم پیارىک بەکردایە، ئێو ھەرمانى پى دەکرد کە دەربچى لە مزگوت و دورکەوتووە بەرەو بەقیع، جا ھەرم کس سیر و پیازی خوارد با جوان لە چیشتا سوری بەکاتووە بۆنەکى ھەمى »<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه مسلم رواه ۱/۳۹۵

(۲) رواه مسلم ۱/۳۹۶

و ئەوەی پەیوەندی بەم بۆسەرە هەیە: ئەو کەسانەش دەگێتەرە کە راستەوخۆ لە دواى نیش کردن دەچنە مژگەوتەرە بە بۆنى ناخۆشى عەرەقى بن بال و گۆرەویەکانیانەرە .

لەوێش خراپ تر جگەرە خۆرەکان، ئەوانەى کە جگەرەى حەرام دەکێشن و پاشان دەچنە مژگەوتەرەکانەرە و نازارى بەندەکانى خوا دەدەن لە ملانکە و نوێژ خۆتان.

### زیناکردن

يَهْكِيكَ لَمَّ مَبْهَسْتُو نَامَا جَهْ كَانِي شەریعتى ئیسلام پاراستنى ناموس و وەرەو نەسەبى خەلكى یە، بۆیە زینای حەرام کردووە .  
خوای پەرورەدگار دەفرمووی :-

﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْنَةَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ الإسراء: ۳۲

واتە « وریابن بەهیچ شێوەیەك توخنی زینا نەکەن، چونکە بەراستی زینا و داوێن پیسی تاوان و کردەرەویەکی زۆر خراپەر و ڕێگایەکی زۆر ناپەسەندەر قێزەرەنە .»

شەریعتى پیروزی ئیسلام نەك هەر زینای حەرام کردووە، بەلكو هەموو ئەو کون و کەلەبەر و ڕیگا و ڕێچکانەشى داخستووە کە مەرۆڤ پەلکێش دەکەن بەرەو زینا، لەوانەش فەرمانى کردووە بە داپۆشینى نافرەتانو، فەرمانى

كردووه به پاراستنى چاو له تېروانىنى حەرام و تاك بونەوهى پياوو ئافرهت و زۆر شتى تىشى لەو پېناوهدا حەرام كردووه.

پياوى زىناكارى خىزاندار و ئافرهتى زىناكارى مېرددار، تۆلى لى دەستىرتەوه به ترسناكترين و قورس ترين سزا، ئەوئيش برىتى يە لە بەردە باران كردنى تا دەمىت، تا تۆلى گوناھەكەى بچىژىت، بۆنەوهى ھەموو لاشەى نازار بچىژىت، وەك چۆن گشت لاشەى تىركردووه لە حەرام .

وہ پياوى زىناكار و ئافرهتى زىناكار گەر ھاسەردار نەبۆن بە پىگايەكى شەرى، ئەوا تۆلى لى دەستىرتەوه بە ھەلاقەکردن و جەلەدە لىدان، كە لەسنورە شەرىيەكاندا ديارى كراوہ ئەوئيش برىتيە لە (۱۰۰) جەلەدە . لەگەڵ ئەوئيش دا كۆمەلەك لە برۆاداران نامادەبن لەكاتى جەلەدە لىدانەكەى تاوہكو شەرمەزارو ناشىرىن بى لە ناو خەلكدا، وە دەبىت لەشارەكەى خۆى دوربخرىتەوہو دوچارى غەرىبى بى بۆماوہى سالىك تاوہكو سوكى خۆى بۆ دەرکەوئ .

وہ سزای پياو و ئافرهتى زىناكار لە بەرزەخدا: ئەوئيش بەپروتى دەخرىنە ناو تەنورىكەوہ كە سەرەوہى تەسكە و خوارەوہى فراوانەو لەخوارەوئيش ناگر دەدرئ، جا ھەركات ناگرەكە بلىتسەبدات و زىاد بكات ھاواردەكەن و دەقىژىنن و بەرزەدەبنەوہ، ھەتاوہكو نزىكى دەرچون دەبنەوہ، بەلام بلىتسەى ناگرەكە دائەبەزىت و ئەوانىش دەگەرپنەوہ بۆناو تەنورەكە، نابەم شىتوازە سزادەدرىن تا پوژى قىامەت .



له مەش ناشیرین و نا قۆلا تر ئەو یه پیاو له گەڵ ئەو ی تەمەنی گەوره بووبی و  
له مردن نزیك بووبی ئەو و چو بیته سالا وەو خوداش ئەو نەندە مۆلەتی دابی و  
تەو بهی نه کات و هەر بهردهوام بی له سەر زینا .

که وابوو ناشیرین تر و چه په لترین زیناکار ئەو که سیه که چووبیته سالا وەو  
تەمەنی گەوره بی و زینا بکات .

له «أبو هريرة» هوه، له پیغه مبه ره وه ﷺ ده فرموی:

« ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ » .

واته « سێ کۆمه له خه لک خوای گه ره قسه یان له گه لدا ناکات و له گونا ه  
پاکیان ناکاته وه ، به چاوی ره حه مت ته ماشایان ناکات و ، سزایه کی  
سه ختیشی بو داناون ، پیاویکی به ته مەنی زیناکار ، پاشایه کی درۆزن ،  
هه ژاریکی خو به زلزان » (۱) .

وه خراپترین و پیستین کاسبی ئەو پاره ییه که به رام بهر زینا و ه ده گیری . وه  
ئەو ئافره ته ی به هۆی داوین پیسی یه وه کاسبی بکات و بژیوی په یدابکات ،  
ببەش و مه حرومه له قه بۆل بوونی دوعا و پارانه وه ، کاتی که له نیوه شه ودا  
دهرگا کانی ئاسمان ده کریته وه (بو قه بۆل بوونی دوعا و پارانه وه ) (۲) .

(۱) رواه مسلم ۱۰۲/۱-۱۰۳

(۲) الحديث في صحيح الجامع ۲۹۷۱

وه هەرگیز فەقیری و هەژاری بیانیوی شەری نین بۆ شکاندن سنوروکانی  
خوای گەورە و ئەتککردنی ناموسی یەکتەر، وەکو پیشینان وتویانە : برسێبەو  
سەرپەرزبە، وە بەهۆی شیری مەمکی خۆتەو نەلەوەرێی.

وه لەم چەرخەدا هەموو دەرگاكان خراونەتە سەر پشت بۆ ئەنجام دانی کاری  
خراب، وە شەیتان گشت پێگا و پێچکەکانی خراپەکاری ناسان کردوو بە هۆی  
فروفتلەکانی خۆی و دۆستەکانی، وە کەسانی تاوانبارو خراپەکار شوێنی  
تەلەکانی شەیتان کەوتوون و بوونەتە دەسکەلای دەستی شەیتان بۆ  
بلاوکردنەوێ فەساد و بێ ئەخلاقی، ئەویش بە بلاوونەوێ سفوری و  
خۆدەرخیستن و خۆجوان کردنی نافرەتان، وە بەرەڵاکردنی چاو و تیروانی  
حەرام، بلاوونەوێ تێکەڵی پیاو و نافرەت، گۆقاری خراپ و فلیمی نابەجێ و  
ناپەسەندو، گەشت و گوزاری زۆر بۆ ولات و جێگای بەدرەوستانو، دروستکردنی  
بازاری تیجاری بۆ داوێن پیسی و بێ ناپرووی، زۆریوونی هەتککردنی ناموسو،  
زۆر بوونی منداڵی حەرام و کوشتنی گۆرپەلە بێ تاوان

خودایە داوات لێ دەکەین بەرەحمەت و لوتفو پارتیزگاری خۆت بمانپارتیزی لە  
داوێن پیسیو، داوات لێ دەکەین دڵەکانمان پاک بکەیتەو و داوێنمان پاک  
پاڤگریو، لەنێوان نێمە و حەرام دا بەرپەستیکی گەورە دروستبکە.

## نیربازی

تاوانه کەمی قەمومی «لوط» ئەوەبوو لەگەڵ نێرینهکاندا جەوت دەبوون و نێربازیان دەکرد.

و هەکو خۆی گەورە دەفرموی :-

﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

﴿الأعراف: ٨٠﴾

واتە «لوط» مان ﷺ کردە پیغمبەر و بەگەڵ کەمی خۆی ووت: بەراستی ئێوە تاوانێکی خراپ و ناشیرینی و ئەنجام دەدەن لەپەڕی داوێن پیسیوە کە هیچ کەسێک لە خەڵکانی جیهان پێش ئێوە کاری وەها شەرمەزارانە نەکردووە، ئەمێش ئەوەیە ئێوە دەچنە لای پیاوان و نێربازی دەکەن».

و هەبەر ناشیرینی و ناقۆڵایی و ترسناکی ئەم تاوان و خراپەییە خۆی پەروەردگار سزای ئەو کەسانە داوە کە ئەنجامی دەدەن بە چوارچۆر لە سزاو تۆڵە، کە ئەم چوارچۆرە بەسەر هیچ گەلیکی تردا کۆنەبۆتەو، ئەوانیش بریتین لە کوێر بوونی چاوەکانیان، ژێروبان بوونیان، بەردەباران کردنیان لەناسمانەو بەبەردی سۆرەو بوو، و هە ناردنی هاوار و قیژەییەکی سامناک بەسەریاندا.

و هە لەشەریعتی ئیسلامیش دا هەر کەسێک ئەو کارە ئەنجام بدات یان ئەو کارە لەسەر بکەری بەرازی بوونی خۆی و زۆری لێ نەکرای، ئەو تۆڵەو سزاکیان ئەوەیە کە دەبێ بە شمشیر بکوژرێن.

«عبداللہ»ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتته وه که فرمویه تی:

«مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلْ عَمَلًا لُّوطٍ فَأَقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ».

واته «هه که سیکتان بینی کاری قومه که ی «لوط»ی ده کرد (واته نیربازی، نهوا ههردو کیان بکوژن، نهوی کاره که ده کات و نهوش وا کاره که ی له سر ده کری»<sup>(۱)</sup>. وه نهو نه خوشی و تا عونانه ی که نه مپژ له م سهرده مه دا ده رکه وتوون و له سهرده مانی پیشوودا نه بوون، هه مووی هۆکاری داوین پیسیه، وه کو نه خوشی نایدزی کوشنده . نه مانه هه مووی به لگن له سر کار له جیتی شهر یعت که نهو جوړه سزاو تۆلانه ی داناوه.

### نه هاتنی نافرته بو سهر جی پیاهه که ی به یی هه عوزریکی شه رعی

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتته وه که فرمویه تی:

«إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضَبًا عَلَيْهَا لَعَنَتَهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ».

واته: «هه رکهات پیار داوای سهر جیتی له خیزانه که ی کرد و نهویش پشتی تی کرد و وه لامی نه دایه وه، وه نهو پیاره نهو شوه به تورپی سر بنیتته وه بهرام بهر به خیزانی، نهوا (ملانکه) له عنته لهو نافرته ده کمن تا به یانی»<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۰۰/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۵۶۵

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۳۱۴/۶

زۆرىك له ئافرهتان كاتىك كيشهيهك له نىوان خۆى و مێردهكهيدا دروست دهبى، به گومانى خۆى دهيهوى تۆلهى خۆى بكاتهوه، بۆيه خۆى دهگرتهوه لهسەر جىنى كردن لهگهڵ پياوهكهى، جا ئهم كارەى كه ئافرهتان دهيكەن مەفسەدەو خراپەى زۆرى لى دهكهوتتەوه، لهوانه پى دهچى پياوهكهى بكهوتتە حەرامەوهو، زۆرجار لهوانه نيشهكه به خراپتر بهسەر ئافرهتهكهدا بشكيتتەوه، كه پياوهكهى بىر له خيزانيكى تر بكاتهوهو بهسەر ئهم دابيهينى

وه پيوسته لهسەر ئافرهت گورج بى له وهلام دانەوهى داراكارى مێردهكهى هەركات داواى لى كرد، تاوهكو ئهم فەرمانى پيغمبەر ﷺ جيبهجى بكات كه دهفرموى:

« إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْتُجِبْ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى ظَهْرٍ قَتَبْ ».

واته: « هەركات پیاو داواى سەر جى لێ خیزانهكهى كرد، ئهوا با دهست بهجى وهلامى بداتهوه، تهنانهت ئهگەر لهسەر كوچ و بارى خوشترهكهشى بى با دابەزى »<sup>(۱)</sup>

وه پيوستيشه لهسەر پياو بهتەنگ خيزانيهوهى بى و پهچاوى حالى خيزانى بكات، كاتىك نهخوشه يان دووگيانە يان بى تاقەتەو خەفەتبارو دلتهنگە، بۆنهوهى كۆك و تهبابى و خوشەويستيان بهردهوام بى و دژايسەتى و تىگيران لهنىوانيان دروست نهبى

(۱) انظر زوائد البزار ۱۸۱/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۴۷

## داواى نافرهت بۆتهلاق له ميژدهكهى بهى هيج هۆيهكى شرعى

زۆرىك له نافرهتان پهله وهه شههه له داواكردى تهلاق له ميژدهكانيانو ميژد ناچار دهكن كه خيزانيان به تهلاق دان بدن .

بو نمونه كاتيك كيشهيهكى بچوك دروست دهى، يان كاتيك شهو پارو مالهى كه دهيهوى پياوهكهى پى نه داو بوى دابين نهكات، شهو دهست بهجى داواى تهلاق دهكات. وه زۆرجار پى دهجى له لايهن كهسوكارى نافرهتهكهوه هانبدرى و پالى پيوهنبى .

وه زۆرجار نافرهت له رووى پياودا دههستى و بهرامبهرى لى دهگرى و لى راست دهبيتوه به كوئليك ووتو قسهى كاريگرو هستيار كه دهمارى پياو دهگرى و توپهى دهكات وهكو دهلى نهگر پياوى تهلاقم بده.

وه شتىكى زانراوه كه تهلاق و جياپونهوه و ليكدابراى پياو و نافرهت بهلاو نهگبهتى زۆرى لى دهكويتوه، شيرازى خيزان دهپچرى و نهتك دهى، وه منداال پهرتهوازه بى سهروبهه دهى، وه زۆر جار پهشيمانى له دواى، بهلام پهشيمانى سوديك نابخشى .

نا نهمانه و چهندههى تريس حيكمت و كار لهجى شرع دهردهخات، كاتيك كه داواكردى تهلاقى حرام كردوه.

«ثوبان» له پيغه مبهروه عليه السلام دهگيرتتهوه كه فرمويهتى:

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ مِنْ غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَأْيَ الْجَنَّةِ ».

واته: « همر ئافره تىك داواى تەلاق لە مێرده كەى خۆى بكات بەبى  
بیانویهكى شرعى، ئهوا بۆنى بهههشتى لهسهر حهرامه »<sup>(۱)</sup>.

«عقبة» ى كورپى «عامر» له پىغه مبهروه وه عَلَيْهِ السَّلَام دهگيریتهوه كه فهرموویهتى:  
« إِنَّ الْمُخْتَلَعَاتِ الْمُتَزَّعَاتِ هُنَّ الْمُتَفَقَّاتُ ».

واته: « ئهوا ئافره تانهى داواى (خلع) جيا بونهوه دهكهن بهبى بیانوى  
شرعى ئهوانه موناققن »<sup>(۲)</sup>.

بهلام تهگهر هۆكارىكى شرعى ههبوو بۆ ئهوى ئافره تهكه داواى تەلاق و  
جيا بونهوه بكات، وهكو ئهوى پياوه كەى وازى له نوێژ هینابى، یان عارهق  
خۆربى، یان بیهوى به زۆر خێزانە كەى توشى كارى حهرام بكات، یان زوڵم و  
سته مى لى بكات به لێدان و ئازاردان یان ئافره تهكه له مافه شرعیه كانی خۆى  
بیبهش بكات، وه نهسیحهت و نامۆژگارىش سودى نهبوو، وه هیچ رێگهیهك  
نه نه بینرا بۆ چاك بوونى، ئهوا ئافره تهكه هیچ تاوانى لهسهر نى به و گونا هبار  
نابى كه داواى تەلاق لە مێرده كەى بكات، بۆ ئهوى خۆى و دینه كەى سهلامهت  
بى و دوچارى تاوان و خراپه نهبى .

(۱) رواه أحمد ۲۷۷/۵ وهو في صحيح الجامع ۲۷۰۳

(۲) رواه الطبراني في الكبير ۳۳۹/۱۷ وهو في صحيح الجامع ۱۹۳۴

## شوبهاندنی خیزان به دایک و خوشک (الظهار)

«ظهار» یه کټکه له ووتنه و ده برپنانه ی سهرده می نه فامی که نه مړو په پیره و ده کریو له ناو موسلماناندا بلاوه، وه کو نه وه ی پیاو به خیزانی خو ی بلی «تو وه کو دایکم وای، یان تو حهرام بی له سهرم وه کو چو دایکم لیم حهرامه» .  
 نه م ووشه و ده برپنه ناشرینانه و هاوشپوه ی نه مانه ن شهرعته به قیزه ون و نابوتی داناوه، چونکه زو لم و سته می تیداده رده که وی به رامبه ر به نافرته .  
 وه خوی گه وره نه م کاره ی به وه وه صف کردوه که ده فرمووی :

﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنْ أُمَّهُتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ﴾  
 المجادلة: ٢

واته: «نومانه تان له خیزانه کانیان «ظهار» نه که ن و بیان ده لټن: ټپوه وه کو دایکمانن، نومان دایکیان نین، دایکی نومان نه و نافرته تانه ن که نومانیان لی بووه، وه به راستی نه وه به خیزانه که ی خو ی بلی (وه کو دایکم وای) نه وه قسه یه کی نابه جی و درو یه کی ناپه سهندي کردوه» .

وه شهرعته ی پیروزی نسلا م که فاره ټټکی قورسی بو نه و حالته ده داناوه، که فاره ته که ی وه کو که فاره ته ی کو شتنی که سټکه به هله، هاوشپوه ی که فاره ته ی جووت بوونه له گه ل خیزان له مانگی په مه زاندا .

جانبزه نه و که سه ی «ظهار» له خیزانه که ی بکات و نه و قسانه ی به رامبه ر بکات، نایټ نزیکي خیزانی بکه وی تاوه کو که فاره ت و باجه که ی ده دات .



خوداش خۆی باسی که فاره ته که ی کردوو ده فهرموئ :

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا ذَٰلِكُمْ تَوْعُظُونَ بِهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۳﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مَسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝۴﴾ المجادلة: ۳ - ۴ .

واته: « ئهوانه ی له خهزانه کانیان «ظهار» نه کمن، له پاشان ده گهرینهوه و په شیمان ده بنهوه له قسه ی خویان و ده یانهوه ی بیانکه نهوه به خهزانه ی خویان، نهوه پيش نهوه ی بچه لایان ده بی یه کیك له م سئ شته بکه م بو نهوه ی بیته که فاره تی کاره که یان»:

### یه که م:

﴿فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۳ .

واته: « بهنده یه ک نازاد بکه م، پيش نهوه ی بگمن به یه ک و تیکه لی ژن و میړدی بکه م».

### دوو هم:

﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۴

واته: « نه گهر نهو که سه کویله ی ده ست نه کموت ئازادی بکات، نهوا ده بی دوو مانگ له سهر یه ک بهر ژوو بی . بهر نهوه ی بگمن به یه ک».

### سئ یه م:

﴿فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مَسْكِينًا﴾ المجادلة: ۴

واته: « جائموی نه‌یتوانی دوومانگ به‌پرژوو بی، با شست هزار له ژهمتک خواردن تتریکات».

## جوتیبون له گهل خیزان له کاتی بینوژی دا

خوای گه وره ده فہرمووی :

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَأَعِزُّوهُمُ الْبَسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا﴾

نَقَرُوهُنَّ حَتَّى يَظْهَرَ ﴿البقرة: ٢٢٢﴾

واته: « ئه‌ی پیتغم‌به‌ری خوا ﷺ سه‌باره‌ت به‌جوت بوون له‌گه‌ڵ ئافه‌تی  
حه‌یزدار پرسیاوت له‌ ده‌که‌ن، تۆش بڵێ: جوت بوون له‌گه‌ڵ خه‌زاندا له‌کاتی  
بهنۆتژی دا مایه‌ی زهره‌رو زیانه، بۆیه له‌ ماوه‌ی بنه‌وتنه‌ی ئه‌واندا لایان  
دوورینه‌و تیکه‌لی سه‌رجی ژنو مه‌تره‌یان له‌گه‌ڵ مه‌که‌نو، نابێ به‌ مه‌به‌ستی سه‌رجی  
نزیکه‌یان بکه‌نو و بچه‌لایان هه‌تاوه‌کو پاک ده‌بنه‌وه‌و خۆیان ده‌شۆن».

که و ابو دروست نی به بۆ پیار سەر جیی له گهڵ خێزانی خۆیدا بکات  
تا وهکو خۆی دهشوات له دواي پاك بوونهوه که ی. وهکو خواي گهوره دهفرموي:

﴿فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾ البقرة: ٢٢٢

واته: « همرکات پاک بوونموه و خویان شوست، تموجا بۆتان ههیمو دروسته بوتان بچنه لایان و سهرجییان له گهله بکهن لهو شوینموه ی که خودا پیتی پی داوان که بئشموه به ».

وه نهوهی كه ناپهسهندی و قیزهونی نهم تاوانه دهردهخات فهرمودهكهی پیتغه مبهه ﷺ كه ده فهرموی:

« مَنْ أَكَلَتْ حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » واته: « ههركهس بهچته لای ئافره تیکی ههیزدار یان له دواوه بهچته لای یان بهچت بۆلای فالتچیهك، ئهوه كافر دهبی بهو قورئانی بهو محمد ﷺ دابهزیوه <sup>(۱)</sup> .

وه ههركهس نهم كاره بكات بهههله و بهبی قهسدو نهزانی، نهوا هیچی لهسهه نسی یه. بهلام ههركهس نهم كاره بكات به نهقهست و بهشزانی خیزانی له بینوژی دایه، نهوا كهفارهتی دهكهویته سهرو دهبی باجهكهی بدات، لهسهه بۆچونی ههندی لهو زانایانهی كه «حادیث» ی كهفارهتهكهی به «صحیح» دهزانن.

كهفارهتهكهشی بریتیه: له دیناریك، یان نیو دینار « ئالتون ».

جا ههندی له زانایان فهرموویانه: نهو كهسه خۆی سههیشكه لهوهی دیناریك دههات یان نیو دینار .

وه ههندیکی تریان فهرموویانه: گهر پیاوه كه لهسهههتای کاتی بینوژییه كهدا چوه لای خیزانی كه خوینی زۆری لی دی، نهوه دهبیست دیناریك بدات، وه نهگهر له کۆتایی کاتی بینوژییه كهدا چوه لای كه خوینهكهی كهمه یان پیش خۆشۆردن بهچته لای نهوه نیو دینار دهدا.

(۱) رواه الترمذي عن أبي هريرة ۲۴/۱ وهو في صحيح الجامع ۹۱۸

وه دیناره کەش به ئەندازەی نیستا ۲۵، ۴ غرام ئالتوون، کە مسقاڵێک ئالتوونی عیارە (۲۴)ە، کە پێویستە بیکاتە خێر، یان نرخێ ئێو ئالتوونە بە پارە دەرکات.

### جووتبون لە گەڵ دواوەی خێزان

هەندێ کەسی شازو نامۆ و پەوشت و ئەخلاق شیواو بەهۆی لاوازی باوەروو نێمانیانەوه گۆی بەوه نادەن لە کوێوه لە گەڵ خێزانی خۆیان جووت دەبن، بۆیه سڵ ناکەنەوه لەوهی لە گەڵ دواوەی خێزانیان جووت دەبن و خۆیانێ لێ ناپاریژن.

جووت بوون لە گەڵ ئافەرەت لە کۆمەوه یەکیکە لە گوناھە گەورەکان.

«أبو هريرة» له پێغه مێهرەوه ﷺ دەیکێژیتەوه کە فەرموویەتی:

«مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا».

واتە: «مەلەوونەو بەرلەعنەت کەوتوو، ئێو کەسێ بەجێتە لای ئافەرەت

لە کۆمەوه»<sup>(۱)</sup>.

ئەک هەرنەمە بەلکو پێغه مێهر ﷺ دەفەرموێ:

«مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».

(١) رواه الترمذي برقم ٢٤٣/١ وهو في صحيح الجامع ٥٩١٨

جا لە سوننەتدا هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ ناگاداری کردووین دروستە چۆنەلای ئافرەت و سەرچیی لە گەڵ کردنی بە هەر شیوەیک کە خۆی ئارەزووی لێی بێ لە پێشەوێ بێ یان لە دواوە بێ، بەلام بە مەرجێک جووتبوونە کە لە شۆینی منداڵ بوونەوێ بێ. وە شاراوێش نی یە کە کۆم جێگای پیسەییە نە کە شۆینی منداڵ بوون .

وە شتیکی زانراوە بە لگە نەویستیشە کە نەم کارە حەرام و قەدەغە کراوە تەنانەت نە گەر هەردوولا پیتی قایل بن و پەسەندیشی بکەن، چونکە رازی بوون لە سەر حەرام حەرامە کە حەلال ناکات .

### دادپەروەر نەبوونی میژد لە خێزانەکانیدا

لەو شتانەی کە خوا لە قورئانە کەیی دا فەرمانی پێ کردوووە و نامۆژگاری کردووین، دادپەروەری میژدە لە نێوان خێزانەکانیدا.

﴿ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۱۲۹﴾ النساء: ۱۲۹

واتە: « هەرگیز ناتوانن لە خۆشەویشتی نێو دێتان دا داپەروەربن لە نێوان خێزانە کانتان دا، هەرچەندە هەوێش بەدن، جا کەوابوو: بە تەواوی خوارمەبنەوێ لە یەکیەک لە هەوسەرە کانتان، بەو هۆیە وەزەییەنن لەوێ تریان وە کە هەلبەستراوی لێ بکەن نە ئەوێە میژدی هەبێ، نە ئەوێە ئازاد کرابێ،

جا ئەگەر لە گەلیان چاک بن و خۆتان لە ناعەدالەتی پڕۆتەتی بپارێزن، ئەوا خوداش لێبۆردە و بەرەحم و میهرەبانە ئەوێ نێو دلتان لێ ناگری».

ئەو دادپەرورەییەکی که شەرع داوای کردووە لە نێوان خێزانەکاندا پەچاو بکری و بپارێزی بریتیه لە مال و خانوو جیگای نوستن، هەریه که مافی خۆی پی بدری لە خەرجی و بژێوی ژیانو، جل و بەرگ و پۆشاک، ئەمەیه ئەو دادپەرورەییەکی که خودافەرزی کردووە، ئەک دادپەرورە بوون لە خۆشەویستی نێو دل، چونکه ئەمەیان کەس توانای بەسەردا ناشکی تا بتوانی دەسلەلاتی بەسەردا بگیرێ .

و هەندێ لە پیاوان کاتیەک لە خێزانیکی زیاتریان هەبی، ئەوا زیاتر بەلای یه کیکیاندا لادەدان و ئەوانی تریش پشت گوی دەخەن، شوینی نوستانیانی زیاتر لەلای یه کیکیانە یان خەرجی و بژێوی بۆ یه کیکیان زیاترە و ئەوانی تر واز لێ دینن، ئا ئەمانە هەمووی حەرامن، ئەم جوړە کەسانە لە پۆژی قیامەتدا دەهینرێن بۆ مەحشەر بەحالی و شیوازیکی که وەسفەکی لە «حدیث»ەکی «أبوهريرة» دا هاتووە لە پیغەمبەرەو ﷺ که دەفرمووی:

« مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَىٰ إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ مَائِلٌ ».

واتە: «هەرکەسیک دوو خێزانی هەبی و مەیلی بۆ یه کیکیان زیاتر بی لەوی تر، ئەوا لە پۆژی قیامەتدا دیت لایه کی خواره لاسەنگە»<sup>(۱)</sup>.

(۱) رواه أبو داود ۶۰۱/۲ وهو في صحيح الجامع ۶۴۹۱

## بەتەنھا مانەووە لەگەڵ نامەحرەمدا

شەیتان سوورە لەسەر فریودان و لە خەشتە بردنی خەلکی و توش کردنیان بەتاوان و تێوەگلاندنیان بە حەرام، جا لەبەر ئەوە خواى گەورە وریای کردوینەتەووە دەفەرمووی :-

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ النور: ٢١

واتە: « ئەى ئێوانە و باوەرپەتان هێناوە بەدواى نەخەشە و هەنگاوەکانى شەیتان دا مەپۆن، چونکە شەیتان هەمیشە فەرمان دەکات بەکارى زۆر خراپ لە زیناو تاوان ».

و شەیتان بەناو دەمارو مۆلۆهکانى خۆینى مەژۆدا هاتوچۆدەکات بۆ ئەوەى توشى تاوان و خراپەى بکات، جا یەکیەک لەو پێگاو پێچکانەى کە شەیتان بە ھۆیە مەژۆ دەخاتە تاوانەووە لە داوین پێسى دا دەیگەوزینى، بریتىە لە بە تەنھا مانەووە لەگەڵ ئافەرەتى نامەحرەمدا .

جا لەبەر ئەوە شەریعەتى ئیسلام ئەم پێگایەشى داخستووە و بە تەنھا مانەووەى لەگەڵ ئافەرەتى نامەحرەمدا حەرام و قەدەغە کردووە.

و ەکو پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووی :

« لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِأَمْرَةِ إِلَّا كَانَ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ ».



واتە: « ھىچ پيار ئافرەتتەك بە تەنھا كۆنابنەمە ئىلا شەيتان سى  
يەميانە»<sup>(۱)</sup>

وہ فرمودہ تى:

« لَا يَدْخُلَنَّ رَجُلٌ بَعْدَ يَوْمِي هَذَا عَلَى مُغِيْبَةٍ إِلَّا وَمَعَهُ رَجُلٌ أَوْ اثْنَانِ ».

واتە: « لە ئەمەرد بەدواوە، بە ھىچ پيارتەك نەچىتە مالتى ئافرەتتەكەمە كە  
پيارەكەمى لە مالت نەبى، مەگەر كەسێكى تر يان دوانى لەگەڵ بى »<sup>(۲)</sup>

جا بۆيە دروست نى يە بۆ پيار بەتەنھا لەگەڵ ئافرەتتى نامەحرەمدا بىنيتەوہ  
لە مالتەكدا، يان لە ژورتەكدا، يان لە سەيارەيەكدا، وەكو مانەوہى لەگەڵ برا  
ژنى يان خزمەتكارى، يان تەنھابونەوہى نەخۆشيتكى ئافرەت لەگەڵ  
دكتۆرتەكدا.

زۆركەس كەم تەرخەمن لەم كارەداو بەئاسان و سادە تەماشای دەكەن و گويتى  
پى نادەن، ئەويش لەبەر ئەوہى سيقەو متمانەى بە خۆى ھەيە يان بە  
بەرامبەرەكەى، كەچى تاوان و خراپەى زۆرى لى دەكەوتتەوہ و دەكەونە  
نولىشاوى داوین پيسى و پيشەكەكانىوہ

مەينەتى و دەردەسەرى زياتر لە وەدايە كە دەبيتە ھۆى تىكەل و پىكەل  
بوونى نەژاد و پەچەلەكى يەكترو پەيدا بوونى مندالتى ھەرام و ناشەرعى.

(۱) رواه الترمذي ۴۷۴/۳ انظر مشكاة المصابيح ۳۱۱۸

(۲) رواه مسلم ۱۷۱۱/۴

## تەوقەکردن لە گەڵ ئافەرەتی نامە حەرم

یەكێك لەو دابو نەریتە كۆمەڵایەتیانەی كە بێ شەرعیە و سنووری شەریعەتی خودای تێدا دەشكێنرێ تەوقەكردنە لە گەڵ ئافەرەتی نامە حەرم، خەلكی ئەم دابو نەریتە ناپەرەواو پوچانەی كە خوویان پێوە گرتوو بە بەرزتر و باشتەری دادەنێن لە حەكم و شەریعەتی خوا، بۆیە نامادەن شەرعی خوا بێهەزێن بەلام نامادەنین كە دابو نەریتی كۆمەڵگا بشكێنن.

تەنانەت ئەگەر یەكێك لەوانە بدوێتی و حوكمی شەرعی بۆ باس بكە ی دەربارە ی تەوقەكردن و بەلگە ی بۆ بەیئیتەو و بۆی بێهەزێنی كە تەوقەكردن بێ شەرعیە و تاوان و حەرام و سەرپێچییە، ئەوا بە دواكەوتوو و وشك و دل پێس تاوانبارت دەكات و بوهتان و درۆ دەلەسەت بۆ هەڵدەبەستی .

تەنانەت لە كۆمەڵگەدا وای لێ هاتوو تەوقەكردن لە گەڵ پورزاو نامۆزاو خالۆزاو براژن و مامۆژن و خالۆژن سادەترو ئاسان تر بوو لە خواردنەوێ ناو. خۆ ئەگەر بە چاوی دل تەماشای ترسناکی و سامناکی ئەم تاوانەیان بكردایە لە شەرع دا، ئەوا هەرگیز كاری وایان نەدەكرد و ترخی نەدەكەوتن.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموی:

«لأنَّ يُطْعَنَ فِي رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِمِخِيطٍ مِنْ حَدِيدٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَةً لَا تَحِلُّ

له».

واته: « ھەريەك لە ئێوە ئەگەر نەقیزەيەکی ئاسن دابکوتری بەسەريدا زۆر باشتەرە بۆی لەوێ دەستی بەئافەرەتيك بکەوت ئەگەر بۆی ھەلەل نەبێ »<sup>(۱)</sup>.

و ھە گومانێ تێدانی يە تەوقەکردن لەگەڵ ئافەرەتي نامە ھەرم زینای دەستە . ھەروەھە کو پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووی :

« الْعَيْنَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْيَدَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالرَّجْلَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْفَرْجُ يَزْنِي ».

واته: « ھەردوو چاڕ زینادەکەن کە تێروانی نی ھەرامە، و دەستەکانیش زینادەکەن کە دەست بردن و تەوقەکردنە، و قاچەکانیش زینادەکەن کە ھەنگاو نانە بۆی، و ھەموو تیش زینادەکات »<sup>(۲)</sup>.

ھەندێ ئێوە دەکەنە بیانوو دەلێن دڵمان پاکە، بەلام ئایا ھیچ دڵیک ھەيە لە دڵی پێغەمبەر ﷺ پاکتر و پیرۆزتربووی، لەگەڵ ئەوەشدا دەفەرمووی :

« إِنِّي لَا أَصَافِحُ النِّسَاءَ ». واته: « من تەوقە لەگەڵ ئافەرەتدا ناکەم »<sup>(۳)</sup>

و ھەروەھە دەفەرمووی :-

« إِنِّي لَا أَمْسُ أَيْدِي النِّسَاءِ » واته: « من دەست لە دەستی ئافەرەت نادم »<sup>(۴)</sup>.

و ھە عانشە دەفەرمووی:

« وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ ».

(۱) رواه الطبراني ۲۰/۲۱۲ وهو في صحيح الجامع ۴۹۲۱

(۲) رواه الإمام أحمد ۱/۴۱۲ وهو في صحيح الجامع ۴۱۲۶

(۳) رواه الإمام أحمد ۶/۳۵۷ وهو في صحيح الجامع ۲۵۰۹

(۴) رواه الطبراني في الكبير ۲۴/۳۴۲ وهو في صحيح الجامع ۷۰۵۴ وانظر الإصابة ۴/۳۵۴ ط. ۳۴۲.

واتە: « نەخێر سوێند بەخوا ھەرگیز دەستی پێغەمبەر ﷺ نەکەوتوووە بە دەستی هیچ ئافرەتێک بەلام بەیعتی لی وەرەگرتن تەنھا بە قسەوگفتوگۆ»<sup>(۱)</sup>

بۆیە ئەو پیاوانەی کە خێزانی دینداری خۆیان دەترسێن و ھەر شە و گورەشی تەلەقیان لی دەکەن بە بیانی نەوێ کە لەگەڵ برای میژدەکانیان تەوقەناکەن، بەلام بترسن و خێزانیان بەرەو تاوان و سەربێجی پەلکێش نەکەن. وە پێویستە نەوێش بزاندرێ تەوقەکردنی نیوان پیاو ئافرەتی نامەحەرم حەرامە ئەگەر بەرەبەست و پەردەش لە نیوان دەستان دا ھەبێ، بۆیە دانانی بەرەبەست و پەردەییەکیان تەوقەکردن لەسەر جلەوێ بێ سودە و هیچ لە مەسەلە کە ناگۆڕێ و لە ھەردوو حالەتە کە دا ھەر حەرامە

### خۆ بۆنخۆش کردنی ئافرەت لە کاتی لەمال دەرجونی و تێپەڕینی بەلای پیاواندا

ئەمەش یەکیکە لەو کارو کردارە بلانوانە سەردەمی ئێمە کە پێغەمبەر ﷺ زۆر بە توندی ووریای کردوینەتەوێ لی و بۆ نەوێ توخنی نەکەوین.

وێکە دەفەر مووی

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ ثُمَّ مَرَّتْ عَلَى الْقَوْمِ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ ».

واته: «هه ئافره تىك خۆى بۆن خوش بكات، پاشان تىپىرپى بهلاى كۆمهلىك دا بۆ ئهوى ههست به بۆنهكهى بكهن، ئهوا ئهوا ئافرهته زيناكارو داوین پيسه»<sup>(۱)</sup>.

بى ئاگايى و خۆگيل كردن واى له ههندى ئافرهتان كردوو كه گوى بهم كاره نه ده ن و به سادو ناسان ته ماشاي بكهن، له ناو پاسدا بى يان له بازارو شوئى قهره بالغي دابى، يان له قوتابخانه و فيرگه كاندا بى .

نهك هه رته وه نه ده به لكو شه ريعه تى نيسلام تر سناكى خۆ بۆغوش كردنى ئافره تى زۆر به توندى گرتوو، بۆيه ئافره تى نه گهر له مالىدا بوئى خوشى له خۆى دا بوو ويستى له مال ده رچى پتيويسته خۆى بشوات، تاوه كو ئهوا بوئى پيوه نه ميئى، وهك چۆن بۆ لهش گرانى خۆى ده شوات، ته نه نه ت گهر ده رچونه كه يشى بۆ مزگهوت بى .

پيغه مبه ر ﷺ ده فەر موو :

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ تَطَيَّبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ لِوُجَدِ رِيْحِهَا لَمْ يُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ اغْتِسَالَهَا مِنَ الْجَنَابَةِ ».

واته: « هه ركات ئافره ت خۆى بۆن خوش بكات و ده رچى بۆ مزگهوت بۆ ئهوى بۆن كرى، نوێژه كهى لى وهر ناگيرى، هه تاوه كو خۆى نه شوات، وه كو خوشو ردى بۆ لهش گرانى»<sup>(۲)</sup>.

سكالاى خومان ده به ينه وه بولاى خودا له ده ست ئهوا هه موو بۆنهى كه له كاتى ناههنگ گيړان و بوك گواسته وه دا به كارد هينرى، وه له ده ست

(۱) رواه الإمام أحمد ۴/ ۱۸۸ انظر صحيح الجامع ۱۰۵

(۲) رواه الإمام أحمد ۲/ ۴۴۴ وانظر صحيح الجامع ۲۷۰۳

به کارهینانی نهو هه موو بۆنه تیژو کاریگه رانهی که ههستی پی ده کری له نافرته تانهوه، له بازارو ناو نو تو مبیلل و شوینه گشتیه کان و ته نانهت له مزگه وتداو له شهوانی په مه زاندا .

له خودا دا واده کهین که سزامان نه دات، وه پیاوان و نافرته تانی چاک دوو چاری تو لهی خوی نه کات به هوی کارو په فتاری پیاو نافرته تانی به دره وشت و نه توار خراپ. وه هه موومان پرتنمونی بکات بو پرتگای راست و پرتگای هه لالمان نیشان بدات.

### سه فهرکردنی نافرته به بی مه حره م

«عبدالله» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریتته وه که فهرموویده تی:

«لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ».

واته: «نابی نافرته سه فهریکات مه گهر له گهل مه حره می خویدا بی»<sup>(۱)</sup>.

نه مهش هه موو سه فهر و گه شتی که ده گریته وه ته نانهت سه فهری هج کردنیش.

سه فهرکردنی نافرته به بی مه حره م هۆکاره بو نالوده بون و له چالکه وتنی به داوی کهسانی دلپیس و خراپه کارو، نهو نافرته شهش ده بیته نیشانه و جیگای تی پروانینی نهو جو ره که سانه، چونکه نافرته خوی بو خوی لاوازو کهم توانایه،

كەمترین حالەتێك كە دووچاری بیټ نەوێه شەرەفو ناموسەكەى دەكەوتێه مەترسى یەوه .

بەهەمان شیوه حەرامە ئافرەت بەبێ مەحرەم سواری فرۆكە ببێ، هەرچەندە نەگەر مەحرەمیكشی لەگەڵ بێ تا سواری فرۆكەكە دەبێ و لەو جێ یەش پێى دەگات مەحرەمیكى تر چاوەڕێی بكات هەر حەرامە مادام لەناو فرۆكەكە مەحرەمى لەگەڵدا نەبێ .

نەبێ بزائرى كێى لەگەڵ دا سواریبووه و لە پالى كى دا دانیشتوه، خو نەگەر ناتەواوى و خەلەلیك لە فرۆكەكەدا دروست بێ، ئەوا لە فرۆكە خانەیهكى تر دەنیشیتەوه، یان لەكاتى دیارى كراوى خۆیدا دوا دەكەوێ، كاتى یەكتربینینه كە ناریكى تێدەكەى، ئەوجا حال چى دەبێ؟! چیرۆك و بەسەرھاتى سامناك و دلتەزینی لەو جۆره زۆرن .

لەگەڵ نەوێشدا ئەو مەحرەمەى كە شەرع دیارى كردووه، پێویستە چوار مەرجى تێدابێ نەگەر نا سەفەر كردن لەگەڵى دروست نى یە، دەبێ موسلمانىكى بالغ ى عاقلێ كۆر بیټ .

وەكو پێغەمبەر ﷺ دەفەرموى :

« لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَهَا أَبُوهَا أَوْ ابْنُهَا أَوْ زَوْجُهَا أَوْ أَخُوها أَوْ ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا » .

واته: « دروست نى يه بو نافرته تيك كه باوه پرى به خواو پوژى دواى هبى  
دهرچى بو سه فرميك كه سى پوژ يان زياترى پى بجى، مگىر باوكى يان  
كوپى يان براى يان مه حره مينكى له گملى دا بى»<sup>(۱)</sup>.

### تيروانينى نافرته نامهره م

خواى گه وره ده فرمووى :

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ (النور: ۳۰)

واته: « ئهى پيغه مبهى عليه السلام به پياوانى باوه پدا بفرموو : چاوه كانيان  
داخه ن له ئاست نافرته تانى نامهره م دا بو يان نه پاونن، وه داوینو عسورتهى  
خويان پيارين له حهرام، بى گومان ئهوه باشترو پاكترو بو يان، وه خوداش  
ئاگاداره به مبهى ئهوكارانى كه ده يكمن».

وه پيغه مبهى عليه السلام ده فرمووى :

« فَرِّعَا الْعَيْنِ النَّظَرُ » واته: « زيناي چاو تيروانينه »<sup>(۲)</sup>.

واته تيروانين بو نهو شتانهى كه خواهرامى كردوه لى ي پروانينت .

(۱) رواه مسلم ۹۷۷/۲

(۲) رواه البخاري انظر فتح الباري ۲۶/۱۱



به لām تیروانین نه گهر بۆ پئویستییه کی شهرعی بیّت وه کو تیروانین له کاتی خوازبینی کردندا، یان تیروانینی دکتۆریک بۆ نه خوش .... نه وهی جیاوازه وه لهم حاله ته جیاده کریته وه .

ههروه‌ها له‌سه‌ر ئافره‌تیش هه‌رامه‌ بپوانی بۆ پیاوی نامه‌هه‌رم ، پوانینیك كه‌جیگای فیتنه‌ بی و مه‌ترسی بی ؟  
وه‌كوخوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووی :

﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَفْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾ النور: ٣١

واته: « نهی پیغه مبهری خوا ښه به نافرته تانی برودار بلئ: باچاویان داخمن له ناست تیروانینیان بؤ پیاوونی نامه حرم و داوینی خویان پیاړن له حرام ». هره ها حرامه تیروانین به شه هوه ته وه بؤ کسانئ بی مووی جوان، وه حرامه پیاو له عه ورته و شهر مینگای پیاو پروانئ، وه نافرته تیش له عه ورته و شهر مینگای نافرته پروانئ.

وههروه‌ها عه‌وره‌تو شه‌رمینگایه‌ك كه تیروانین بوئی دروست نه‌بی ، ده‌ست  
لیدانیشی دروست نی‌یه.

وہ لہو گائتھو سوکایہ تی و فرو فیلا نہی کہ شہیتان بہ عقلی ہندی کہ سی  
دہکات و ہندی کہ سی پتوہ گیرا دہ نہو یہ کہ ہندی کہ س لہ وینہ و پوہ سی  
گوٹارو فلیمہ کان دہ پروانن و تہ ماشای دہ کھن بہ بیانوی نہو ی نہ مانہ حقیقی  
نین و تہ نہا پوہم وینہن، تہم جوڑہ پرویان و بہانانہ تہ نہا چاوبہ سستی  
شہیتانہ و بہس، تہ گہر نا شتیکی رون و نا شکرا و بی چہندو چوون و

حاشاهه لته گره که نهه وینه و پهسمانه سه چاوهن بو خراپه و بی ئابرویی و کاری  
ناقولاو به دره وشتی و وروژاندنی شهوهت و ناره زووبازی.

### بی دهنگ بوونی پیاو له ئاست داوین پیسی خیزان و مندالی

«عبدالله» ی کوری «عمر» له پیغه مبهروه عليه السلام دهیگیریتیه وه که  
فرموویه تی:

« ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ مُذْمِنُ الْخَمْرِ وَالْعَاقُ وَالذَّيْثُ الَّذِي يُقْرُ  
فِي أَهْلِهِ الْخَبْثُ ».

واته: « سێ کۆمهله خه لک خودا بهههشتی لهسهر حهرام کردوون ،  
ئوکهمسی لهسهر نارهق خواردنهوه بهردهوام بی ، وه نهوهی ئازاردهری دایک  
وباوکی بی ، وه گهوادیک که بی دهنگ بی له داوین پیسی خیزان  
ومندالی »<sup>(۱)</sup>.

لهشیوهکانی ((الذیوث)) ی نهه سهردهمه نهوهیه:  
چاپوشتی کردن و بی دهنگ بسوون له ئاست کچ و نافرته له مالهوه  
که په یوهندی ده کهمن به پیاوی بیگانهوه و گفتوگو ده کهمن به ناوی خوشهویستی و  
دلداری و عیشق بازیهوه .

(۱) رواه الإمام أحمد ۶۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۰۴۷ .

وههروهه پازی بوون و قهبول کردنی مانهوهی نافرهتیک بهتهنها له مالهوه لهگهل پیاویکی بیگانه، وه ههروهه بهجی هیشتنی نافرهت بهتهنها لهگهل بیگانهیهک سواری سهیاره بیی، وهکو تهنها بونی لهگهل شوئیر.

وه ههروهه پازی بیی که خیزان و مندالی بهبی پۆشاک شیری له مالهوه دهچن، بهوهش ریگهی خراپهی بۆیان کردۆتهوه و دهرگای بهدرهوشتی بۆ خستونه سهپرشت، ههروهه هینانه مالهوهی نهو فلیم وگۆزارانهی که خراپه و بهدرهوشتی و بی نابروی تیدا بلۆ دهکریتهوه. نه مانه غونهن له دهیوسی.

### تهزویکردنی نهسهبی مندال و باوک

به پپی شهرع دروست نی یه بۆ هیچ موسلمانیک رهچهلهک و نهسهبی بداته لای هیچ کهسێک جگه له باوکی خۆی. یان خۆی به قهوم و گهلێک بناسینی و لهوان نهبی.

جا هندی کهس نهه کاره دهکهن بۆ مهبهست و مهراپیکی مادی، بۆ نهو مهبهستهش نهسهب و رهچهلهکیکی ساخته و تهزویر دهسهلمینی له کاغزه و هرهقهیهکی یاساییدا.

هندی کهس نهه کاره دهکهن زۆر جار له رقی باوکیان، چونکه به مندالی وازی لی هیناوه و دهی کردوه.

همهوه نه مانه ههراوه قهدهغهکراون، وه نهه کاره خراپه و بهلای گهروه و گرانی لیده کهوتیهوه له زۆر بواری جۆراوجۆردا، وهکو مههره مهکان و نیکاح و میرات و زۆر شتی تریش.

«سعد» و «أبو بکره» له پیغه مبهزه وه عليه السلام ده یگیرینه وه که فهرمویده تی: «مَنْ ادَّعى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ».

واته: «هرکس بانگه شهی کوریتی خوئی بکات بۆکسیکی تر جگه له باوکی خوئی نه سه بی خوئی بداته لای و بزانی نه وه باوکی نی یه، نه وه بدهشتی له سهر حهرامه»<sup>(۱)</sup>.

له شه ریه تی پیرۆزی نیسلام دا هر شتیک که مایه ی گالتو لاقرتی کردن بی به ره چه له ک و نه سه بی خه لکی حهرامه، وه یان ته زویر و ساخته کردنی بی هر حهرامه.

بۆیه هه ندی کس له م باره دا دوو چاری هه له ی زه ق دین و وشه و ده رپرنیک له زاریان ده رده چی که به ره و نه م تاوانه په لکیشیان ده کات، بۆ نمونه کاتیک پیاو له گه ل خیزانه کهیدا به شه ر دیت و ده مه قاله دروست ده بی زیاده ره وی ده کات له به رام به ر خیزانی و به داوین پیس تاوان باری ده کات و حاشای خوئی له منداله کانی ده کات و به مندالی خوئی نازانی به بی نه وه ی به لگه یه کی پروون و ناشکرای به دهسته وه بی، له کاتیکدا نه مندالانه به هوئی سه رجی ی کردنی نه م له گه ل خیزانی دروست بوون.

وه هه ندی نافرته تانیش خیانه ت و ناپاکی له میرده کانیان ده که نو له رپنگه ی کاری ناشه رع ی و داوین پیسییه وه دوگیان ده بن و، مندال و وه چه ی ناره سه ن تیکه ل به ره چه له کی پیاوه که ی ده کات که له پیاوه که ی نی یه .

وه هه ره شه ی زۆرتوند و گران له سهر نه م کارانه هاتوه له شه ریه تدا :

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۴۵/۸.

«أبو هريره» له پیغمبره وده صلی اللہ علیہ وسلم دہیگریته وه که فرمودیه تی:

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتَ عَلَى قَوْمٍ مِّنْ لَّيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ احْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ».

واته: «هر تافره تيك مندالتيك بخاته ناو بنماليه كهوه كه له ميژدي خوي نبي، ئهوا ئه تافره ته له لاي خودا بهشي ني يه و خوداش نا بخاته به ههشتهوه، وه هر پياويكيش نكوالي مندالي خوي بكات و حاشاي لي بكات و بزاني مندالي خوي ته، ئهوا خودا په حم و بهزي خوي لي ده بري و شهر مزاريشي ده كات له پيش چاوي سر جهم خه لكان دا»<sup>(۱)</sup>.

## سسو و خواردن ((ریبا))

خوای په‌روه‌ردگار له‌قورئاندا جه‌نگو شه‌پرکردنی خوئی له‌گه‌ل ه‌یچ که‌سو  
تاقمیک رانه‌گیانده ته‌ن‌ها سوخوره‌کان نه‌بی .  
وه‌کو ده‌فهرموئی:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾ (٢٧٨) فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ البقرة: ٢٧٨ - ٢٧٩

(١) رواه أبو داود ٦٩٥/٢ انظر مشكاة المصابيح ٣٣١٦.

واته: «ئهی ئهوکه سانهی باوه پرتان هیئاوه له خواترسنو دهست هه لگرن لهو  
پریباو سووهی که ماوتانه لهسهر خه لکی نه گهر ئیمان و باوه پدارن، خو نه گهر  
دهست هه لئه گرن و واز نه هیئن له سوو خوژی، ئهوا جهنگی کی گهره رابگه یه نن  
له گه ل خودا و پیغه مبه ره که ی.»

ئهم نایه ته به سه بو ده رخستنی خراپی و ناله باری ئهم تاوانه له لای خوی بهرزو بی  
هاوتا .

نه گهر ته ماشایه ک بکری لهسهر ناستی تاک و ده لئه تان، نهوا وێرانکاری و  
فهوتان و له ناو چونی کی زۆر ده بینری له پشت مامه له کردن به پریباوه، ههر  
له مایه پوج بوون و له دهست دانی مال و پارو بی بازاری و بی توانا بوون له  
دانه وهی قهرزو افلیج بوونی باری نابووری و بهرزبونه وهی بی کاری تاده گاته  
ههر هس هیئانی زۆریه ی کۆمپانیای کارگه کان.. وه ههروه ها له نه نجای پریباو  
بلازبونه وهی سوو خوژی نیشکه رو کریکار وای لی هاتو ره ژانه هه ولبدات و  
هه لئه بکات بو پرکردنه وهی نهو قهرزانه ی که به هوی پریباوه هاتۆته سه ری و  
تهواو بوونی بۆنیه، نا نه مهش ده بیته هوی دروست بوونی چینیایه تی له ناو  
گۆمه لگه دا، چونکه پریبا هوکاری سه ره کیه بو کۆبونه وهی مال و سه روه ت و  
سامانی زۆر له دهستی رێژه یه کی که می خه لکدا و چینه کانی تریش هه ژارو  
نه دار ده میننه وه، پی ده چی نه مه دیه نیکی نهو شهرو جهنگه بی که خودا  
به لئینی داوه به راما بهر بهوکه سانه ی مامه له بهر پریباوه ده که ن .

جا هه رکه سیك به شداری بکات له مامه له کردن به پریباوه، نهوا له عنه تی لی  
که راهه لهسهر زمانی پیغه مبه ره ﷺ، ئیتر جیاوازی نی یه ئهوکه سه خوی  
لایه نی سه ره کیه له خواردنی ریباکه، یان یارمه تی ده ری، یان تکا کاری.

«جابر»ی کۆری «عبداللە» لە پێغه مەبرەو ﷺ دەیگێڕیتەوێه که  
فەرموویەتی:

« لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكِلَ الرَّبَا وَمَوَكِلَهُ وَكَاتِبَهُ  
وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ ».

واتە: « پێغه مەبرەو ﷺ لە عەنەمتی کردووە لە رێباخۆر، لەوێ که دەیدات،  
لە نوێسەرەکی، لە شاھیدەکانی، وە فەرمووی هەر هەموویان لە تاواندا وەک  
یەکن»<sup>(۱)</sup>.

کەوابوو دروست نی یە نیش کردن لە نوێنەرەوێ کاری رێبا، وە گونجاندن و  
رێکخستن و قسە تێدا کردنی، وەرگرتن و بردنەوێ، هەلگرێتی  
وە کۆسپاردەو، پاراستنی، نەمانە هەمووی حەرامن .

بەشیوەکی گشتی بەشداری کردن لە کاری رێبا و هاوکاری کردن تێدا بەهەر  
شیوەیەک حەرامە و قەدەغەکراوە.

و پێغه مەبرەو ﷺ سوڕبوو لەسەر پونکردنەوێ گەندەلی و نا قۆلائی نەم  
تاوانە گەورەیه هەر وەک «عبداللە»ی کۆری «مسعود» لە پێغه مەبرەو ﷺ  
دەیگێڕیتەوێه که فەرموویەتی:

« الرَّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنْ أَرَبَى الرَّبَا عَرَضُ  
الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ ».

واتە: « رێبا حەفتاو سێ بەشە تاوانی ئاسانترینیان وەکو ئه‌وه‌یه‌ پیاویك دایکی  
خۆی ماره‌کات، وە سوکترینی سووه‌کان ناموسی پیاوی موسلمانە»<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه مسلم ۱۲۱۹/۳.

(۲) رواه الحاكم في المستدرک ۳۷/ وهو في صحيح الجامع ۳۰۳۳.

وه ههروهها «عبداللّٰه»ى كورپى «حنظلة» له پىغه مبهروه وه عَلَيْهِ السَّلَام ده يگىرتته وه كه فەرموويه تى:

« دَرِهِمْ رَبًّا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَيْتَةً ».

واته: « دره مەتێك رېبا گەر پیاویەک بێخوات و بزانی رېبا یه ئەوا لە شەست و سێ زینا قورستە و تاوانترە »<sup>(۱)</sup>

وه رېبا تاوانێكى گشتیه و تايبه قەندنى يه به حالى فەقيرى و دەوله مەندى يەوه، ههروهك هەندى واگومان دەبەن، بەلكو گشتیه و هەموو حالەتێك و هەموو كەسێك دەگرێتەوه، چەندەها دەوله مەندو بازارگانی گەوره مایه پوچ دەرچوون بەهۆی رېباوه، واقەیش بەلگەیه بۆ ئەمە

كەمترین بێخێریەك كه له رېباوه سەرچاوه بگرێ ئەوهیه كه فەرو بەره كەت له مالايدا هەڵدەگرێ و نایهێلێ هەرچەندە له ژماره و پێوانه شدا ماله كه زۆر بێ. ههروهك پىغه مبهرد عَلَيْهِ السَّلَام فەرمووی :

« الرَّبُّ وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ ».

واته: « رېباو سوو هەرچەندە لەسەرەتاوه مال زۆر دەكات، بەلام سەرئەنجامه كەمى هەر بهره كەمى و لەناوچون دەروات »<sup>(۲)</sup>.

بەهەمان شێوه رېباو سوو تايبەت مەند نى يه به بهرزو نزمى يان كەم و زۆرى پێژە كەيهوه، هەر هەمووى حەرامه و قەدەغه كراوه

(۱) رواه الإمام أحمد ۲۲۵/۵ انظر صحيح الجامع ۳۳۷۵

(۲) رواه الحاكم ۳۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۵۴۲



پساوی سوو خۆر له پۆزی قیامه تدا وه کو مروقی په پهستی و شیتی لی دی،  
کاتیك له گۆر دهردین و زیندوو ده کرینه وه و راست ده بنه وه ده ئیی شهیتان  
دهستی لی وه شانددون و توشی شیتی و په رکهمی ده بن.

له گه ناشرینی و نابه جیی و خراپی نه م تاوانه دا هیشتا خودای گه وه ریگی  
به تهوبه و په شیمانی داوه، خه بهری داوه که تهوبه لی بکری وازی لی  
بهینری و چویتی په شیمان بونه وه کهشی رونه کردۆته وه  
خوای گه وه به سوو خۆره کان ده فهرمووی :-

﴿وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾ (البقرة: ۲۷)

۲۷

واته: « ئه گهر ده ست له سوو خۆری هه لگرن و په شیمان بنه وه ئیی، نهوا  
سه رمایه گانی خۆتان بستی نه وه بهی سوو، ئیتر نه ئیوه له قهرزاره کان سته م  
که ن، نه نهوانیش له ئیوه سته م بکه ن ».

وه پتویسته له سه ر مروقی باوه ردار خۆی له م تاوانه گه وه ره یه بیاریزی و لی  
پاکات و روی تی نه کات و، هه ست به خراپی و نابه جیی نه م تاوانه بکات.

وه ته نانه ت نه و که سانه ش که مال و پارهیان له بانقه کانی سوودا داده نین له  
به ر ناچاری و له ترسی له ناوچوون و دزینی ماله که یان پتویسته له سه ر یان هه ست  
بکه ن که نه مه له به ر ناچاری و بی ده ره تانیه و، حال وباریان وه کو که سیک وایه  
که له برسیتی و ناچاری دا گوشتی مرداره وه بوو بخوات، له گه نه وه شدا  
پتویسته داوای لی خو ش بوون له خوا بکه ن و هه ولی به دیلیک بده ن و جیگا و  
شوینیکی تر بدۆزنه وه گهر بکری

وه دروست نى يه بۆيان داواى زيادهى سووه كه بكنه وه له بانقه كان، تهنانهت نه گهر پيباوسوو چوووه سهر حسابات و پاره كهيان، پتيويسته خويانى لى پرزگار بكنه و له كۆلى خويانى بكنه وه بهرپرگا و شيوازينكى دروست، نهك بيكاتنه خيرو صهدهقه، چونكه خودا پاكه و خيرو صهدهقه يه كيش گهر له مالى پاكه وه ده رنه چي وهرى ناگرى و قه بولى ناكات.

وه ههروهها به هيچ شيويهكه دروست نى يه نهو زيادهيهى چۆته سهرياره كهيان بۆ خويان به كاري بهيئن و لى سوود مهندين نه بۆ خواردن، نه بۆ خواردنه وه، نه بۆ جل و بهرگ، نه بۆ سهياره، نه بۆ خانوو، نه بۆ خهرجى كيشانى ژن و منداڵ و دايك و باوك، وه نه له برى زهكات ده رده چي، وه نه بۆ كرڤى خانوو و سه رانهى زهوى به كارد هبرى، وه نه بۆ پاراستنى گيانش له ستهميك به كاردى. بۆيه پتيويسته خوى لى قوتاركات و له كۆلى خوى بكاته وه له ترسى تۆله و تورپه يى خودا.

### ده رنه خستنى عيب و ناته واوى كه ل وپه لى فروشراو و شار دهنه وهى له كاتى فروشتندا

پيغه مبه ر ﷺ تپه رى به لاي خواردنيكى وشكدا، ده ستى كرد به ناو خواردنه كه دا په نجه كانى بهر ته رى كه وتن، پيغه مبه ر ﷺ فهرمووى :-  
 « يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ مَا هَذَا؟ ». واته: « فروشيار ئه مه چى يه ؟ »  
 وتى باران به رى كه وتوووه و ته رى كردوه .  
 پيغه مبه ر ﷺ فهرمووى:

« قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَرَاهُ النَّاسُ ثُمَّ قَالَ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واتە: « ئەو بۆ تەریه کەیت نەخستۆتە سەرەوه تا خەلکی بیبێنن، هەرکەس غەش و خیانتەت بکات لە تێمە نێ یه»<sup>(۱)</sup>.

زۆرێک لەو فرۆشیارانەى نەمڕۆ کەترسى خودا لەدلیاندا نییە هەول دەدەن. ناتەواوی و عەیبی شەه کەیان بشارنەوه، یان خراپە کە دەخاتە بەشى ژێرەوهی سندوقە کە و جوانە کەى دەخاتە سەرەوه، یان مادەى کیمیاو شتی لەو جۆرە بەکار دێنێ بۆ ئەوهی بەدییه نیکى جوانتر دەرکەوێ، یان هەندى جار ناتەواوی و کەم و کوپى لە دەنگى فرۆشراوە کەدا هەیه و دەیشاریتەوه و باسى ناکات و سەرەتا ناتەواوێ کە دەرناکەوێ، پاشان تا کریانە کە هەستى پێ دەکات و دەگەڕیتەوه، فرۆشیار لەو شوێنە نەماوه و خۆى دەشاریتەوه.

و هەندى لەو فرۆشیارانە کاتى بەسەر چوونى شەه کە دەگۆرن یان پێگە نادەن بەکرێکار سەیری شەه کە بکات و ببیشکنێ و تاقى بکاتەوه .

و زۆرێک لەوانەى کرپن و فرۆشتنى سەیارە و نامێرەکان دەکەن ناتەواوی یەکانى دەرناخنەو دەیشارنەوه، ئەمەش حەرامە و قەدەغە کراوه .

پێغه مەبر ﷺ دەفرموى :

« الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاغٌ مِنْ أَخِيهِ يَبْعُ فِيهِ عَيْبٌ إِلَّا يَبْتُغِ لَهُ ».

واته: «موسلمان برای موسلمانو دروست نی یه بۆ موسلمانیک شتیک  
بفرۆشی به براکمی عهیبیکێ تیڤداییت و بۆی باس نهکات و ئاشکرای  
نهکات»<sup>(۱)</sup>.

وه هه‌ندی كەس واگومان دەبەن كە بەرپرسیاریتی لەسەر شانی خۆی لاداوە  
 نەگەر بە كۆپیار بلی بە هەپاج ... یان بەشەرتی قور دەیفروشم، نانەمە كۆرین و  
 فروشتنیكە كە فەرۆ بەره‌كه‌تی تێدا نی یه .  
 هه‌روه‌ك پێغه‌مبەر ﷺ دەفەرمووی: -

« الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكْ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا وَإِنْ كَذَبَا وَكُنَّا مُحِقَّتْ بَرَكَتُهُ بَيْنَهُمَا ».

واته: « له کړین و فروشتن دا همدوولا سربشکن مادام جیانه بونه توه، جا نه گمر راستیان کردو و عیب و ناتواوی یه که یان روون کرده و، تها بهره کت ده کوی توه کړین و فروشتنه که یانه و، به لام نه گمر درو یان له گمل یه کت را کردو ناتواوی یه که یان دهر نه خست، تها کړین و فروشتنه که یان بی بهره کت ده بی » (۲).

(١) رواه ابن ماجه ٧٥٤/٢ وهو في صحيح الجامع ٦٧٠٥

(۲) رواه البخاري أنظر الفتح ۳۲۸/۴

## زيادكردنى نرخ ((النجش))

«النجش»: برىتى يه له زيادكردنى نرخى شه كىك نهك بۆمه بهستى كرىنى بهلكو بۆ فیل کردن له كه سیكى تر تاوه كو فریوى بدات و رایكىشیت بۆنه وهى نرخه كه ی پى زیاد بكات.

پىغه مبه ر ﷺ ده فهرمووى :

«.. لَا تَنَاجَشُوا..».

واته: «.. وه نرخى شهك بهسهر يه كدا زياد مه كهن له كاتى كرىنو فروشتندا..»<sup>(١)</sup>.

نه مهش جوړيكه له فروفیل و فریودان و هه له خه له تاندن، وه گومانیشى تیدا نى يه پىغه مبه ر ﷺ ده فهرمووى:

«المكر والخديعة في النار».

واته: « فیل کردن و هه له خه له تاندنى خه لكى هوكارىكه بۆ چونه ناگر »<sup>(٢)</sup>.

وه كاسبى و مامه لهى زۆرىك له و ده لاله نهى له هه راجگا و نایشگا كاندا كرىن و فروشتنى نۆتۆمبیل ده كهن پيس و خراپه، چونكه هه رامىكى زۆريان تووش ده بى، هه يانه بهم كرىن و فروشتنه دوچارى «نجش» ده بى، وه دهستى كرىار يان فروشياره كه ده بىرن و فریوى ده ده و هه لى ده خه له تىنن به هوى داشكاندنى شه كه كه سى و سو ككردنى، به لام نه گهر شه كه كه مالى خۆيان بى يان مالى يه كىكيان، نهوا به پىچه وانوه نرخه كه قورس و گران ده كهن له سهر كرىاره كه

(١) رواه البخاري انظر فتح الباري ٤٨٤/١٠

(٢) انظر سلسلة الأحاديث الصحيحة ١٠٥٧

خویان له ناو خویان دا ده بن به کریارو به درو بو شهوی کریاره که فریوو بدهن بهو نرخه می که نه مان پیتی ده ده ن.

نهم ده لالانه ده چنه نیوان کریاره کانه وه و نرخه شته کانی بهرز ده کانه وه له بازارو که دا، بو مه به سته فریو فیل کردن و داو نانه وه تاوه کو کریار تکی تیوه گلی و ده سته پییدا بچزی و دو چاری زهره ری بکن .

### کرین و فروشتن له دوا ی بانگی دووه می پوژی جمعه

خوا ی بهرزو کار له جی ده فرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَوَدَّىٰ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾﴾ الجمعة: ٩

واته: « نهی ئمو که سانه می باره پتان هیناره کاتی پوژی ههینی بانگ درا بو نویت، ئهوا بچن به پیری نویت وه و ده ست هه لگرن له هه موو کرین و فروشتنیک، چوونتان بو نویت جومعه وازهینانتان له کرین و فروشتن باشتو چاکتره بویتوه، نه گهر بزنان و درکی ئه و راستیه بکن».

له گهل نه مهش دا هه ندی فروشیار له دوا ی بانگی دووه می نویت ههینی له دوکانه کانیاندا له بهرده م مزگه وته کان بهرده وامن له سه رکرین و فروشتن.

وه هه رکهس له وکاته دا شتیکیان لی بکپیت، ئهوا به شدار ده بی له تاوان نه گهر سیواکی کش بی، وه نهم کرین و فروشتنه به تال و دانه مه زراوه به پیی راسترین و په سه ند ترین بریاری فقهی .

وه هەندى له خاوهن چيشت خانەو نانەواكان و كارگەكان شاگردو  
كرێكارەكانى خويان ناچاردهكەن لەسەر نيش كردن لەكاتى نوێژى جومعهدا، نا  
نەم كەسانە هەرچەندە لە پۆلەتدا سوود و قازانچ و دەستكەوتيان زياتر دەبى،  
بەلام لەراستیدا تەنها پەنجەرۆى و مال و ويرانيان دەست دەكەوى و زەرەر و زيانان  
بۆ دەمىنى .

بەلام هەرچى كړيكارو شاگردو خزمەت كارەكانى هەيه پيوسته بەم  
فەرمايشەى پيغەمبەر ﷺ كاريكەن كە دەفەرموى :  
« لَا طَاعَةَ لِبَشَرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ » .

واتە: «گويە ئەلى بۆقسەى هېچ كەس نى يە لە بى فەرمانى خودا  
دا»<sup>(۱)</sup>.

### قوماړو يانسىب

خواى بى هاوتا دەفەرموى :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ  
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ المائدة: ۹۰

واتە: « ئەى ئەوكەسانەى باوەرتان هیناوه باش بزەن كە عەرەق و قوماړو  
يانسىب و فابگرتنەوه بۆ دەرگەوتنى بارىكى خراپ يان چاك، هەمووى

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۱۲۹ وقال أحمد شاكر إسناده صحيح رقم ۱۰۶۵

پيسنو كارو كردارى شهيتانه، بۆيه ئىوه پئويسته لىسره تان خوتانى لى  
پيارىزن، تاوه كو له دونيار قيامه تدا رزگارو به ختموه رين».

سهرده مى جاهيليه تى پيش ئسلام خه لكى قومارو يانسىبان ده كرد،  
ديارترينيانو به ناوبانگترينيان نهوه بوو ده پيارو وه كو يهك له خوشترىكدا  
شهريك ده بوونهوه، پاشان جوړه قورعه يه كيان بۆ ده كرد به بهرد هه لدان (حهوت  
جار ده يان كرد) جا نهو حهوت به يانسىب به شى جيا جيان به رده كهوت (به پيى  
يه كه م و دووه م و....) سيانى كوتايى (كه ناويان دهرنه ده چوو) هيچيان بهر  
نه ده كهوت .

به لام له سهرده مى ئيمه دا قومارو يانسىب چه نده ها شىوازو جوړى هيه،  
له وانه :

نهوه ي نه مپۆ پيى دهوترى يانسىب شىوازو جوړى زۆره، ساده ترين جوړى  
كړيى بليتى ژماره ييه به پاره، كه له دوايدا راكيشانى بۆ ده كرى، براوه ي يه كه م  
خه لاتىكى پيى ده درى و دووه م خه لاتىكى تر نابو شىويه خه لاته كان ده گۆرپتو  
جياوازن به پيى يه كه م و دووه مى، نا نه مه حه رامه و قه ده غه كراوه هه رچه نده  
ناويشى بنين كارى خه يرى .

شىوازىكى تر نهويه شه كيك بكړپت له پيناو شتىكى نادياردا، كه نهوشته  
نه زانراوه له ناوشه كه كه دا به، يان ژماره ييه كى پيى ده درى له كاتى كړيى  
شه كه كه داو راكيشانى بۆ ده كرى بۆ ديارى كردنى خه لاتى براوه كان، نه م  
هه موو جوړه شىوازه ي قومار ده چيته ژير نهو (الميسر) كه خودا له نايه ته كه دا  
باسى لئوه كردهوه .



## دزی کردن

خوای بهرزو بی هاوتا دهفرمووی :

﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءُ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ المائدة: ۳۸

واته: « پیارو نافرتهی دز دهستیان بپن له تۆلی دزی کرده کدا، نمودهش برپارو حوکیکه له خوداره، خوای گهروه بالا دست وکار بهجی یه ».

ترسناکترین تاوانی دزی کردنی حاجیه کانه له که عبهی پیروژدا، نانهم جوړه دزانه که دزی له پیروژترین بهشی سه رزه وی و له ده ورو بهری که عبه دا ده کهن هیچ سهنگ و قورسایه کیان بۆ سنوره کانی خوا دانه ناوه و هیچی تیدا نه هیشتوتهوه .

پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله له به سه رهاتی نویژی خۆرگیراندا فرمووی :

« لَقَدْ جِئَ بِالنَّارِ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمَخْجَنِ يَجْرُ قَصْبُهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجَّ بِمَخْجَنِهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعْلَقَ بِمَخْجَنِي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ ».

واته: « که منتان بینی هاتمه دواوه، نموه ناگریان هینا له ترسی نمودهی نموکو هه لم و گرو بلیسه کمی بمگاتی، وه تنانمت خاوهن گوچانه کهم بینی له نار ناگردها که پخو لمی خوی راده کیشا له نار ناگره کدا، چونکه گوچانه کهی به کار دهینار دزی له حاجیه کان ده کرد پینی، جا نه گمر نمو کهسمی که دزی

لێده کرد ئاگەدار ببوایەتەوه، ئەوا دەیسوت نوساوه بە گوچانە کەمەوه و من ئاگادار نەبووم، خو ئەگەر بێ ئاگابوونایە ئەوا دەیدزی»<sup>(۱)</sup>.

و هه‌گه‌وره‌ترین جو‌ری دزیه‌كان دزی كردنه‌ له‌مالي گشتی، وه هه‌ندی له‌وكه‌سانه‌ی نهم دزیه‌كه‌ن نه‌وه ده‌كه‌ونه‌بیانو و ده‌لێن دزی كردنه‌كه‌ی ئیسه‌ش وه‌كو دزی كردنی خه‌لكانی تر، دزی نه‌كه‌ین وه‌كو دزی كردنی نه‌و خه‌لكه‌ (بو‌خه‌لك بیخوات و ئیسه‌ نه‌یخوین)، به‌لام نازانن وه‌ست ناكه‌ن نه‌وه دزی كردنه‌ له‌ هه‌موو مو‌سلمانان، چونكه‌ مالي گشتی مو‌لكی هه‌موو مو‌سلمانانه‌، وه دزی كردنی كه‌سانێكی له‌ خوا نه‌ترسن نابێته‌ به‌لگه‌و به‌هانه‌ بو‌ شوین كه‌وتن و چا‌ولی كردنیان.

وه هه‌ندی خه‌لك مالي كا‌فر ده‌دزن و دزی له‌ مالي كا‌فران ده‌كه‌ن به‌ بیانی نه‌وه‌ی كه‌ نه‌وانه‌ كا‌فر بێ باوه‌رن، نه‌مه‌ش بیانییه‌کی نا‌راسته‌و په‌وا نی یه‌و به‌هانه‌كه‌شیان گونجاو نیه‌وناته‌واوه‌، چونكه‌ نه‌و كا‌فر بێ باوه‌رانه‌ی كه‌ دروسته‌مال و سامانیان بریت، بریتین له‌و كه‌سانه‌ی كه‌ شه‌روجه‌نگ به‌ریاده‌كه‌ن به‌رامبه‌ر مو‌سلمانان له‌ به‌ره‌ی جه‌نگ دا مال و سامانی به‌ جی ماویان ده‌بێته‌ مالي مو‌سلمان و دروسته‌ بردنیان، نه‌ك هه‌موو كو‌مپانیای كا‌فران و تاك تاکیان بچیته‌ ژێر نه‌م باسه‌وه‌.

وه یه‌كێك له‌ پێگاكانی دزی كردن ده‌ست بردنه‌ بو‌ گیرفانی خه‌لكی و بردن و په‌فاندنییه‌تی له‌ناكاو.

وه هه‌ندیك به‌نیازی سه‌ردانی ده‌چن بو‌ مال خه‌لكی و دزیان لی ده‌كه‌ن، وه‌هه‌ندی كه‌س دزی له‌ جانتاو كه‌لو په‌لی میوانه‌كه‌ی خو‌ی ده‌كات .

وه هندی کسی تر ده چنه بازارو فروشگا کانه وه و شهك و كهل و پهل  
ده شاره وه له گیر فانیاندا یان له ژیر جله کانیانه وه، یان هندی جار هندی  
نافره تان هم کاره ده کهنو له ژیر جله کانیانه وه شت ده شاره وه و دیدزن.

وه هندی خه لکی دزی شتی بچوک و کم و هه رزان و کم بایه خ به ناسایی  
ده زانی، له کاتی کدا پیغه مبه ر ﷺ فەر موویه تی :-

« لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقْطَعُ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقْطَعُ يَدُهُ ».

واته: « له عنه تی خودا له دزیک بی که هیلکه یه ک ده دزی و دهستی  
ده بریت به هو ی دزیه که یه وه، وه له عنه تی خودا له دزیک بی که گوریستیک  
ده دزی و دهستی ده بریت به هو ی دزیه که یه وه »<sup>(۱)</sup>

بۆیه پیویسته له سه ر هه موو که سیك که شتیکی دزی، بیگیر پیته وه بۆ  
خاوه نه که ی خۆی، دوا ی نه وه ی په شیمان بۆیه وه تهویه ی کرد و گه رایه وه بۆلای  
خوا، نیت به ناشکرا بۆی ده گیر پیته وه و دهیداته وه یان به نهی نی و په نهانی یان  
به هو ی که سیکی تر وه بۆی ده گیر پیته وه.

به لām ته گه ر هه مو ی زۆری داو کۆششی کرد بۆ دۆزینه وه ی خاوه ن ماله که و  
دهستی پینه گه یشت یان به میرات گره کانی خاوه ن ماله که، نه وا دروسته بی کاته  
خیر به مه بهستی نه وه ی پاداشتی خیره که ی بۆ خاوه ن ماله که بی.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۸۱/۱۲

## وهه گرتنی به رتیل و ده مه وهرکردنی خه لک

به رتیل دان به قازی و حاکم و ده مه وهرکردنیان بۆ به تال کردنه وهی حه قو مافیک یان جی به جی کردنی ناره وایی و سته میك تاوانه و هه راکمه، چونکه نه مه سه ده کیشی بۆ سته مکاری و بی دادپه ره ره یون له حوکم داو زۆرداری و ماف خواردن و چه وسانه وهی خاوهن حه قو ده بیته مایه ی بلایونه وهی فه ساد و خراپه کاری و بشیوی

خواهی پاک و بهرز ده فه رموی:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ

أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ البقرة: ۱۸۸

واته: « سامان و دارایی یه کتر به ناره واه و نادره ست له نیوان خۆتان مه خۆن و، پاره و سامان مه ده ن به حاکم و کار به ده ستان تا به ناره واه به شیک له مال و دارای خه لکی بخۆن، بۆیه خۆشان باش ده زانن که نه جو ره کارانه نادره ست و ناره واه ».

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگێرتیه وه که فه رمویه تی:

«لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ فِي الْحُكْمِ».

واته: « له عه نه تی خوا له به رتیل ده ره به رتیل خۆره کان له کاری حوکم و

داد و هه ریدا»<sup>(۱)</sup>

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۸۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۰۶۹

به لّام بهرتیل دان بۆنهوهی کهسیک حهقیکی خۆی دهست کهوێ یان ستهمیک له کۆل خۆی بکاتهوه، هیچ پێگه چارهیهکی تر نهبوو تهنها بهم پێگهیه نهبی، نهوا نهوکهسه توشی ئهم ههپهشانه نایهت.

لهم سهردهم و چهرخه ی ئیمه بهرتیل دان و دهم چهورکردن زۆر به ناشکرا دهبینری و به جوړیکی وهها تهشه نهی کردوه و بلاویوتهوه که زۆر شوینی تهنیوتهوه، تهنانهت وای لی هاته لهلای هندی له فرمانبهران نهو پارهو سامانهی له پێگه بهرتیلوه وهری دهگرن زۆر زۆر تره لهو موچهیهی خۆی که وهری دهگری، وه وای لی هاته زۆریک له نیش و مهعهمهلاتهکان به بهرتیل نهبی نهدهست پیدهکات و نهکوژتایش دیت، وه نهوهی توشی زهرهرو زیانی گهوره دهبی لهم کارهوه تهنها فەقیر و ههژارو کهم دهستهکانه.

وهوای لیها تهوه نیش و کاری هیچ کهسیک پیش ناخری ههتا بهرتیل نه دات، وه ههركهس بهرتیل نه داو ده می خه لکی چهور نه کات نهوه نیش وکاره کهی دوا دهخری و پشت گوێ دهخری، وه نهوکهسهی که بهرتیلی داوه نیش وکارهکانی زۆر زووتر له پیش هه موو کهسیکهوه بۆ تهواو دهکری.

وه ههروهها بهرتیل دان هۆکاریکه بۆ نهوهی مال و پاره ی خه لکی به ناحق بچیتته گیرفانی نوینهری کریار و فرۆشیاره کانهوه.

جا له بهر نهوه و چهندهها هۆکاری تر، سهیرنی یه که پیغه مبه ر ﷺ دعوای کردبی له و کهسانه ی به شداری ئهم تاوانه ده کهن بهوهی له په ههتی خوا به دوورین.

«عبدالله» ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتهوه که

فهرموویه تی:

« لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي ».

واته: « له عنهت لهمرتیل دهرو لهو کهسهش وا وهری دهگری ».<sup>(۱)</sup>

### داگیر کردنی زهوی

. هه ركات ترسی موراقه بهی خودا نهما، نهوا هیزی فرۆفیل له مرۆفدا دهرده کهویت و هانی ده دات بۆ زولم و ستم کردن، وه کو دهست به سهراگرتنی مالی خه لکی و داگیر کردنی.

داگیر کردنی زهوی و زاروده ست به سهراگرتنی به کی که لهو جوژه ستم و ناحه قیانهی که بهرام بهر به به کتر ده کری، خوای گه ورهش تولهی سهخت و توندو به نیشی داناوه بۆ نهم جوژه تاوانانه.

«عبدالله»ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیرته وه که فهرموویه تی:

« مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ ».

واته: « هه رکسهی شتیک له زهوی یه ک بۆ خوی داگیر بکات و به بی نهوی مافی خوی بی، نهوا له قیامه تدا به حموت چینی زهوی دا پرده چی ».<sup>(۲)</sup>

«یعلی»ی کوری «مرو» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیرته وه که فهرموویه تی:

(۱) رواه ابن ماجه ۲۳۱۳ وهو في صحيح الجامع ۵۱۱۴

(۲) رواه البخاري انظر الفتحة ۱۰۳/۵ .

« أَئِمَّا رَجُلٌ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ، كَلَّفَهُ اللَّهُ أَنْ يَخْفِرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ أَرْضَيْنِ ، ثُمَّ يُطَوَّقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَقْضِيَ بَيْنَ النَّاسِ ».

واته: « ههركهسێك بستیك زهوی به زوتم داگیر بکات، نهوا له پێژی دوازی دا خوای گهواره ههركهسێك چینی زهوی پێ چال دهکات، پاشان دهیخاته گهردنی تا موخاسبهی خهلكی تهواو دهبی»<sup>(۱)</sup>.

ههروهها گۆڕینی نیشانهو سنووری زهوی به جوژی كهسێ سنووری زهوی بهكهی خوژی زیادبکات لهسهركسابی دراوسێ كهی، نهوا نهویش دهچیته ژێر نهو باسهوهو بریتی به لهوهی كه پێغه مبهرك ﷺ ناماژهی پێ كردوه كه دهفهرمووی :

« لَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ ».

واته: « لهعهنتی خوا لهو كهسهی سنووری زهوی و نیشانهکانی زهوی دهگۆژی»<sup>(۲)</sup>.

### وههركرتنی هه دیه و دیاری له بری نیشیک كه بۆ یهكێك بکری

بوونی پلهو پایه و دهسهلات و شکۆمهندی لهناو خهلكی دا یهكێكه له نیعمهت و بهخششهکانی خوای گهواره لهسهرك بهندهکان نهگهر سوپاسی خودای لهسهرك بهکن، وهسوپاس کردنی خوداش لهسهرك نهو نیعمهت و بهخششانه بهوه

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۲۷۰/۲۲ وهو في صحيح الجامع ۲۷۱۹ .

(۲) رواه مسلم بشرح النووي ۱۴۱/۱۳ .

دهبئى كه ههولۆ و توانای خۆى سهرف كات و بخته كار بۆ سود گهياندن به  
موسلمانان .

نه مهش ده چيته ژيهر نهو فهرمووده گشتگيرهى كه پيغه مبهه ﷺ  
ده فهرمووى:

« مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ ».

واته: « ههركه سيك له ئيره توانى سوديك به براكهى خۆى بگهيانيهت و  
كارىكى بۆ ناسان بكات و هاوكارى بكات، نهوا با ييكات و كهه ترخهه  
نهبئى له هاوكارى كردنى»<sup>(۱)</sup>.

ههركه سيك به هۆى پلهو پايه و ريزه كهيوه كه ههيهتى بتوانى سودى به  
موسلمانى بگهيانهت و كارى بۆ ناسان بكات له لاهردن و دورخستنهوى زولم و  
سته ميك لىيان خيرو خوشيهكى بۆ داين كات، بهبئى نهوهى كارى ههرا  
نه نجامدا يان دهست دريژى و زولم بئى بۆ سهه ههقى كه سيكى تر، نهوا پاذاشتى  
خۆى وهرده گريى له لای خواى پهروهردگار نه گهر نيته و مه بهسته كهى پاك و  
خاوين كرديت بۆ خوا.

ههروهك پيغه مبهه ﷺ ده بارهى نهوه ناگادارى كر دووين و ده فهرمووى :  
« اشفعوا تَوْجَرُوا ».

واته: « تها بۆ يه كترى بكهه پاذاشت ده دريژنهوه له سههرى »<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه مسلم ۱۷۲۶/۴

(۲) رواه أبو داود ۵۱۳۲ والحديث في الصحيحين فتح الباري ۴۵۰/۱۰ كتاب الأدب باب تعاون المؤمنين

بعضهم بعضا .



به لّام دروست نى يه هيچ شتيك وهر بگري له بهرامبهر نه وتكا كردن و واسيته يه كه كردويه تى .

به لگهش نهويه پيغه مبه ر<sup>عليه السلام</sup> ده فرموئ :-

« مَنْ شَفَعَ لِأَحَدٍ شَفَاعَةً فَأَهْدَىٰ لَهُ هَدِيَّةً فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَىٰ أَبَا عَظِيمًا مِنَ الرَّبِّ ».

واته: « ههركه سيك تكاكاري بزيه كيك بكات و كاريكي بو پتك بخت، پاشان هديهى بو بهينن و نه ميش وهرى بگري، نهوا ده رگايه كى گوره له ده رگاكانى ريباو سوو خواردنى بو خوى كرد و تهوهو به شيكى گوره و ريباي خواردوه »<sup>(۱)</sup>.

وه له ناو خه لكاندا كه سى واهديه هه موو تواناو هه و ل و تكاو واسيته يه كى خوى ده خاته كار بهرامبهر برى پاره و مال بو دامه زراندى كه سيك له وه زيفه يه كدا، يان گواستنه وهى كه سيك له دائيره يه كه وه يان له جيگه يه كه وه بو شويينيكي تر، به پتي په سه ندرين و تهواو ترين فدتوا نهو پاره يه هه رامه له بهر « حديث » كه ي پيشوى « ابي امامة »، ته نانه ت « حديث » كه نهو حاله تش ده گريته وه كه وه رگرتنى پاره كه سه رها به مه رجيش دانه زرابى. ههركه سى چا كه كارو خير ويست بى پاداشتى خوى ده ست ده كه وى له لاي خواو له قيامه تدا ده بينيته وه .

(۱) رواه الإمام أحمد ۵/ ۲۶۱ و هو في صحيح الجامع ۶۲۹۲

پیاویک هاته لای «حسن» کوپری «سهل» داوای لی کرد که کارتی ههیه، به لکو نهم تکایه کی بو بکات، نهویش بوئی نه نجامداو کاره کهی جی به جی بوو، پاشان پیاوه که روی کرده «حسن» و سوپاسی کرد.

«حسن» یش پیتی ووت :

له بهرچی سوپاسم ده کهی ؟ نهمه قه ناعه تمان وایه ههروه ک چۆن مال زه کاتی ههیه، ناوه هاش پلهو پایه و قسه پۆیشتن زه کاتی ههیه .

خالیکی گرنگ ههیه پتویسته لیڤه دا ناماژهی پی بدری: نهویش نهو هیه نه گهر که سیک به کری بگیری به رامبه بری پاره بو جی به جی کردن و راپه راندنی نیش و کارو معامله یه ک و به دوایدا بچی دروسته و ناکه ویتته ژیر نهم باسه وه، به لکو ده چیتته ژیر باری به کری گرتنی شهرعییه وه.

به لām نهوهی تاوان بی و سهر پیچی بی نهو هیه که سیک ههول و پلهو پایه و قسه پۆیشتنی خزی به کار بهیتی بو واسیته کردن به رامبه بری پاره.

### نیشکردن به کریکار و پیتهدانی کریکهی

پیتهمبه ره عیسی هانی خه لکی داوه که په له بکهن له بهخشین و دانهوهی مافی کریکارو شاگرد.

ده فهرمووی :-

« أَغْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ ».

واته: « کریی کریکار بدهن پیش نهوهی عمره قه کهی وشک بییتمهوه »<sup>(۱)</sup>.

(۱) واه ابن ماجة ۸۱۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۱۴۹۳ .

لهو زوئمو سته مانه ی له ناو گۆمه لگا نیسلامیه کاندایا هاتۆته ئاراو پرۆیداوه، نه دانی کرێ و مافی کرێکارو شاگردو فه رمان به رانه، نه مانه ش چهند شیتوازو دیمه نیککی جۆراو جۆری هه یه، له وانه:

❀ نه وه یه به ته وایو به یه کجاری نکۆلی له حق و مافی کرێ کاره که ده کات و کرێکاریش به لگه یه کی پۆشنی پی نی یه بو سه مانندنی مافه که ی خۆی نا له م حالته هه رچه نده مافی کرێکاره که ده فو ته له دونیادا به لām له لای خوای گه و ره وون نابێ و نافه و ته له قیامه تدا، له پۆژی قیامه تدا زالمو سته مکار ده هینری که مائی سته م لی کرای خوار دووه، بۆیه له چاکه کانی سته مکاره که ده دریته سته م لی کرارو ماف خوراره که، جا نه گه ر چاکه کانی نه ما نه و جا له خراپه ی سته م لی کراره که ده خریته سه رشانی سته مکاره که و پاشان فره ده دریته دۆزه خه وه.

❀ جۆریکی تر لهو سته مانه نه وه یه:

نرخه که ی که م ده کاته وه و لی ی داده شکینی و مافه که ی خۆی به ته وایو پی نادات و به بی هیچ حه قێک لی که م ده کاته وه. خوای گه و ره ش له باره ی که م کرد نه وه ی مافی خاوه ن حه ق ده فهرمووی:

﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّينَ ۝۱﴾ المطففين: ۱

نونه ی ته م جۆره ش: نه وه یه که هه ندی له خاوه ن کارگه کان ده یکه ن کاتی که هه ندی کرێکارو شاگرد پروده که نه ولات و شاره که یان له سه ر برێکی دیاری کرار به لێنا مه و عه قێک به یه که ده دن، جا که په یه و نه دی کرد به کارگه که وه و پیوه ی په یه ست بوو و ده ستی کرد به کارکردن و نیش کردن، نه و جا خاوه ن کارگه که

ده چیت ده ست له په یمان نامه که ده دات و ده یگوریت بۆ کریه کی که متر، جا نه و کریکارانه ش به دلشکاوی و ناپه زایی و ناچاری ده مینه وه، زور جار ناتوانن حه ق و مافی خوین بسه لیتن، بویه دامای خوین بهرز ده که نه وه بولای خودا، نه م کاره هرامسه هه رچه نه ده خاون کارگه زالمه که موسلمانیش بی و کریکاره که ش کافری

جا نه م داشکاندن و که مکرده وهی حه ق و مافی کریکار جوړیکه له پتگری له پیگای خوی گوره و تاوانی کریکاره که ش دیته سهر شانی خاوه نکار.

❀ جوړیکگی تر له و وزولمانه ی له کریکارو فرمانبه ر ده کری نه وه یه:

نیشی نیزافی بۆ زیاد بکات یان ماوه ی نیش کردن و ده وامکرده که ی بۆ زیاد ده کات، وه ته نها کریکه ی خویشی پی بدری به بی نه وه ی کری نیشه زیاده که ی بۆ دابنری

❀ جوړیکگی تر له و سته مانه نه وه یه:

مافه که ی دوا ده خات و ده ست به ده ستی پی ده کات و به نه مپرو ناسبه ی مافه که ی ده خوات، نه و جا مافه که ی پینادات مه گهر دوا ی هه ول و تیکو شان و ته قه لا کردنیکی زور و شکات و سکالا کردن و مه حکمه مه پی گرتن نه بی

زور جار مه به ستی خاوه ن نیش له دوا خستنی مافه که بیزار کردن و وه رز کردنی کریکاره که یه، تا وه کو واز له مافه که ی خوی به یینی و داوای نه کاته وه، یان مه به ستی نه وه بی سود له پاره و حه قی کریکاره که وه گری به وه ی ده یخاته نیشه وه هه لی ده سورینی.

له کاتیکدا کریکاره هه ژاره که ژمه خواردنی روظانه ی خوی ده ست ناکه وی و ناشتوانی وه کو خه رچی کی شان بۆ مال و مندالی خویشی بینیریته وه که

پټويستيانو نه م له پټناوياندا دوو چاري غهړيبي و دهريه دهري بووه. جا دوزه خ ومان ويرانی و سزای سهختی پوژي قيامت بو نو زالمو سته مکارانه ي مافي کړيکارو شاگردو فرمانبه ران ده خون .

«أبو هريرة» له پټغه مبهروه و ه عليه السلام ده يگيرتته وه که فرموويه تي: «قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ».

واته: «خوای پمروه ردگار ده فرمووي: دوژمني سي کومل له خه لکيم له پوژي قيامتداو خوم يه خه يان ده گرم: کمسيک له بمر من شتيکی پي بدری و پاشان ناپاکي بکات لمو شته ي وا پي دراوه، وه پياويک کمسيکی نازاد بفروشي و پاره کمي بخوات، وه کمسيک کړيکاريک بگري، نمويش به باشي کاري خو ي بکات، به لام کړيکمي خو ي به جواني پيندا»<sup>(۱)</sup>.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۴/ ۴۴۷

## دادپهروهه نه بوون له نیوان مندال دا

هه ندى كەس به نه نهقهست هه ندى له منداله كانيان تاييهت مهنده كهن به بهخشينو ههديه و شت كړين بۆيان و نهوانى تر پشت گوى ده خەن، به پيى شرع نهم كار هه رامه و دروست نى يه نه گهر هۆكارىكى شرعى نه بيت بۆ نهو تاييه تمه نكردنه.

به لام نه گهر هۆكارىكى شرعى هه بوو نهوا دروسته، بۆ نمونه پيداويستى يه كيڼك له منداله كانى جى به جى بكات و خه رجى زيادى بكيشى له چاو نهوانى تر له بهر نهوى منداله كەى نه خو شه يان قه رزاره يان خو ښندكاره و يان نيش و كارى ده ست ناكه وى يان خاوه نى مندالتى زۆره لهو حاله تانده دا تاوان بار نابى، نه گهر نيته تى نهوى هه بى ههركات مندالتى تى هۆكارى شرعى هه بوو بۆ خه رجى كيشان خه رجى نه و يش بكيشى وه كو چۆن بۆ نه مى ده كيشى .

به لگه يه كى گشتى نه و يه كه خودا ده فەر مووى :

﴿اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ المائدة: ۸

واته: « دادپهروهه رين، چونكه داد پهروهه رى نزيكتره له ته قواو له خواترسان

».

وه به لگه ي تاييه تيش له سه ر نهم باسه نه و يه:

«نعمان»ى كورى «بشير» باسى ده كات كه باوكى هات بۆ لاي پيغه مبه ر

ﷺ ووتى: نهم به نده يه م به هه ديه داوه ته كورپه كهم.

پيغه مبه ر ﷺ فەر مووى:

« أَكُلْ وَلَدِكَ تَحَلَّتْ مِثْلَهُ؟ » واته: « نایا به هه موو کوره کانت نهو هه دیت داوه؟ ».

ووتی: نه خیر.

پیغه مبه ره صلی الله علیه و آله فرموی:

« فَأَرْجِعْهُ » واته: « لیتی بستی نه وه و مهیده ری »<sup>(۱)</sup>.

له رویه تیکی تر دا هاتوه که پیغه مبه ره صلی الله علیه و آله پیتی فرموی:

« فَأَتَقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ ». واته: « له خوا بترسن و داد پهره رین له نیتوان منداله کانتاندا ». بۆیه گهراندیه وه نه وهی دابووی به کوره که ی لیتی سه نده وه<sup>(۲)</sup>.

وه پیغه مبه ره صلی الله علیه و آله فرموی :

« فَلَا تُشْهِدْنِي إِذَا فَإِنِّي لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ ». واته: « من مه که نه شاهد چونکه نایمه شاهد له سهر زو لم و ستم »<sup>(۳)</sup>.

وه ده توانری کور دوو نه وه ندهی کچی پی بدری هه روه ک میرات چونکه کور نه رکی سهرشانی زیاتره، نه مهش قسهی نیما می (نه هه ده) به ره همت بی<sup>(۴)</sup>.

نه گهر ته ماشایه ک بکری له ژیان و حالی هه ندی له خیزانه کان، نهوا زور باوک ده بینری که له خوا ناترسی و ریزی هه ندی مندالی داوه به سهر نهوانی تر دا له به خشین و هه دیه کردنی و له پوشاک و جلو بهرگ، بۆیه هه ندی له منداله کان

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲۱۱/۵

(۲) الفتح ۲۱۱/۵

(۳) صحيح مسلم ۱۲۴۳/۳

(۴) مسائل الإمام أحمد لأبي داود ۲۰۴ وقد حقق الإمام ابن القيم في حاشيته على أبي داود المسألة تحقيقاً

سنگيان پر دهبي له پړوقين بهرامبهر نهواني ترو دژايه تي و دوژمنايه تي له نيوانياندا سر ده كيشي و ده پوي .

هه ندي له باوكان شتي تايبه تي داوه به منداليكي له بهر نه وه له ديمه ن دا له باواني ده كات، نه وه كه ي تريان بي بهش ده كات له بهر نه وه له خالواني ده كات، يان به مندالي به كيك له خيژانه كاني ده به خشي به لام به مندالي خيژانه كه ي تري نابه خشي .

وه هه ندي جار به كيك له منداله كاني ده خاته خوښنگه و قوتابخانه ي تايبه ته وه و نهواني تر ناخات .

هه موو نه م كارانهش به خراب به سر باوكه كه دا ده شي ته وه و كار دانه وه نا قولاي ده بي، چونكه زور جار نه و مندالانه ي بي بهش كراون له پاشه پوژدا بهرامبهر باوكيان باش نابن .

وه پيغه مبه ر ﷺ بهرامبهر به و كه سانه ي كه فزلي منداليكيان ده دن به سر نهواني تر دا ده فهرمووي :

« أَلَيْسَ يَسْرُكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبَرِّ سَوَاءً ». واته: « نايه پيت خوش ني به كه منداله كانت چاك بن له گه لت وه كو يدك »<sup>(۱)</sup>.

(۱) رواه الإمام أحمد ۲۶۹/۴ وهو في صحيح مسلم رقم ۱۶۲۳



## سوال کردن بى نهوهى موحاج وهه ژار بى

«سهل»ى كورپى «الحنظليّة» له پىغه مبهروه وه عليه السلام ده يگيرتته وه كه  
فهرموويه تى:

«مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ النَّارِ» واته: «ههركهسى  
هه بى و سوال بكات، نهوا ئاگر بو خوى كۆده كاته وه».

وتيان: نهى پىغه مبهرخوا عليه السلام نهو برهى كه هه بى و بوى حەرام بى سوال  
بكات چه ندىكه؟

فهرمووى: «قَدَرُ مَا يُغَدِّبُهُ وَيُعْشِيهِ» واته: «به ئه ندازهى نهوهى خواردنى  
به يانى و ئىوارهى هه بى».

وه ههروه ها «عبدالله»ى كورپى «مسعود» له پىغه مبهروه وه عليه السلام ده يگيرتته وه  
كه فهرموويه تى:

«مَنْ سَأَلَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُدُوشًا أَوْ كُدُوشًا فِي وَجْهِهِ».

واته: «ههركهسى سوال بكات و ئه ندازهى نانى ئىواره و به يانى هه بى، نهوا  
له پۆژى قىامه تدا به ده م و چاو پوشاوى و شهرمه زاريه وه ديت»<sup>(۱)</sup>.

وه هه ندى لهو سراكه رانه له بهرده رگاي مزگه وته كان و له رىگاي نويز خوئينان  
ده وه ستن و هاوارد ه كه نه و ده نالينه وه، وه هه ندىكيان درۆ ده كه نه به نوسراوى  
ساخته و ته زويرو چيروكى دروست كراو، وه زۆر جار ئه ندامانى يه كه خيزان  
به سه ر مزگه وته كاندا دابه ش ده بن و پاشان يه كده گرته وه و دابه ش ده بنه وه به سه ر

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۳۸۸ انظر صحيح الجامع ۶۲۵۵

مزگهوتی تردا، له حالیکدا دهوله مه نندو تهنه خوداش ده زانی، بهلام کاتیک مردن نهوکاته میراته کهی ده ریده خات چهنده دهوله مه ندبووه .  
بهلام جگه لهم جوړه که سانه خه لکی هه ژارو فیه قیری حه قیقی هه یه که نه گهر که سی شاره زای نه بی و نه یانناسی له بهر نه فس بهر زیان وا ده زانی دهوله مه نندو بویه تاناسریت تا خیریان بو بهی .

### قه زکردن به مهستی نه دانه وهی

حهقو مافی بهنده کان لای خوی پهروه ردگار زور گه وره وگرانه، زور جار به ته به کردن حهقو مافی خودای له سر ینسان لاده چیت و تاوانه کهی له نه ستو ده ده چی، بهلام حهقو مافی خه لکی هیچ ینگه چاره یه که و ده روزه یه که نی به بو رزگار بوون لی ته نه گپانه وهی حهقو مافه کهی نه بی، بویه پیو یسته که مته رخمی نه کری له دانه وهی مافی خه لکی پیش نه وهی پوژیک بیته پیش که به دینارو درهم نادریته وهی چاره سهری ناکری، به لکو به چاکو خراپه حهقو ماف ده دریته وه .

خوی گه وره ده فهرمووی:

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ﴾ النساء: ۵۸

واته: «خودا فرمانی پیتان کردوه که هه مو ته مانته و سپارده یه که بده نه وه دهستی خاوه نه کانیاں» .

جا یەکیەک لەو کارانەی لە ناو کۆمەڵگادا بڵاوە بە ئاسان زانینی قەرزکردنە، وە هەندێ کەس قەرز ناکەن لە بەر پێویستی و محتاجی، بە لکو خۆیان قەرزاریار دەکەن بۆ شتی سادە، چونکە حەزی بە گەورە کردن و فراوان کردنی ماله و حەزی بە موناخەسە کردنی خەلکانی ترە لە تازەکردنەوی سەیارە و خانوو مال و، خوی قەرزاریار دەکات بۆ کەرەستە لە ناوچوووەکانی دۆنیا و خۆشی یە براوەکانی ئەم ژیانە، وە زۆر کەس دەکەوتێتە ناو کڕین و فرۆشتنی قیستەووە کە زۆریەک لەو کڕین و فرۆشتنەکانی خالی نی یە لە حەرام و شوبهەیی تێدا یە.

کەم تەرخەمی کردن لە دانەوێ قەرزو گۆی پێ نەدانی سەردەکیشی بۆ دواخستنی دانەوێ و دەستی بە دەستی پێ کردنی خاوەن قەرز یان پەل دەکیشی بۆ فەوتاندن و لەناوبردنی مالی خەلکی و لەکیس دانی.

وہ پیغمبر ﷺ ووریایی داوہ لە پاشە پۆزی ئەم کارەو دەفەرمووی:

« مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ ».

واتە: « ھەرکەسێ قەرز بکات لە خەلکی و نیەتی دانەوێ ھەبێ، ئەوا خودا بۆی دەداتەوێ کاری بۆ ئاسان دەکات، وە ھەرکەس قەرز بکات و مەبەستی خواردنی بێ و نەیداتەوێ، ئەوا خوای پەروردگار ماله کەس لەناو دەبات »<sup>(۱)</sup>.

خەلکی زۆر کەم تەرخەمێ دەربارە قەرزکردن و دانەوێ و بە شتیکی سادەو ساکاری دادەنێن و گۆی ی پێ نادەن، بە لای خوای گەورە کاریکی زۆر

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۵/ ۵۴۰.

قورس و گرانه، تهنانهت شهید له گهڵ نهو تابه تهنديه گهرهیهو نهو پاداشته زۆر فراوانو پلهو پایه بهرزهی کهپی دراوه، بهلام پرگاری نابێ لهو قهرزه ی وا له گهردنیهتی.

به لگه بۆ نه مهش پیغه مبه ر ع عَلَيْهِ السَّلَام ده فرمووی :

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُخِيَّ ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أُخِيَّ ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ».

واته: «سویندبی بهو خودایه ی که گیانی منی به دهسته نه گهر پیاریک له پیناوی خودا شهید بی، پاشان زیندو بکریتموه پاشان شهید بی ~~پاشان~~ زیندو بکریتموه پاشان شهید بی، قهرزی له سه ربی، نهوا ناچیت به هه شتموه ههتا قهرزه که ی بۆ نه دریتموه»<sup>(۱)</sup>

نایا نهو که سانه ی گوێ به قهرز کردنو قهرز دانهوه نادهن دوا ی بیست ~~نه مهش دهست به ردار نابنو به خو یاندا ناچنه وه و په شیمان نابنه وه و~~ ناگهریتموه !!؟

(۱) رواد النسائي انظر المحتى ۳۱۴/۷ وهر في صحيح الجامع ۳۵۹۴

## خواردنی حەرام

ئەو کەسەى لە خوانەترسى گوى نادات لە کۆپە پارە پەيدا دەکات و لەچى دا خەرجى دەکات، بەلگەى خەم و مەراقى تەنھا زىادکردن و کۆکردنەوى مال و پارە و سامانە، نەگەر لە پىنگەى حەراميشەو بىت، وەکو دزى کردن و بەرتىل خواردن و داگیر کردن و ساخەکارى و کرىن و فرۆشتنى حەرام وەکو فالگرتنەو و داوین پىسى و گۆرانى ووتن. يان دەست درىزى کردن بۆسەر (بىت مال) ی موسلمانان و مولکە گشتیەکان، يان وەرگرتى مالى کەسىکى تر بە پىنگەى نىحراجکردنى يان بەسوالکردن بە بى ئەوێ پىوستى بى.

ئىنجا ئەو ماله حەرامەى کە کۆى کردۆتەو لى دەخوات و پۆشاک و جل و بەرگى لى دەکرى و لەبەرى کات و ماشىن و ئۆتۆمبىلى پى پەيدادەکات و خانووى پى دروست دەکات و خانووى پى دەدات بەکرى و لەو حەرامە دەرخواردى ورگى دەدات .

لە کاتىکدا پىغەمبەر ﷺ دەفرموى :

« وَمَنْ بَتَّ لَحْمَهُ مِنْ سُخْتِ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ » واتە: « ھەرکەسىک گوشتى

جەستەى بەحەرام پەرەردە بووى، ئەوا ناگرى دۆزەخ لە پىشتەرە بۆى »<sup>(۱)</sup>.

و ئەو کەسانە لە پۆزى داويدا پرسىارى لى دەکرى سەبارەت بە ماله کەى لە کۆپە پەيدای کردو دەستى خست، وە لەچیدا سەرفى کردو خەرجى کرد، ئا لە ویدا بەهىلاک دەچىت و زەرەرمەند دەبى .

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۱۳۶/۱۹ و هو في صحيح الجامع ۴۴۹۰

بۆیه پتویسته له سه ره نهو که سه ی مالی حه رامی لایه په له بکات له خو ده ربا ز کردن و خو ی پر زگار بکات له حه رام، جا نه گه ره حق و مافی خه لک بوو، نهوا با په له بکات له گپرا نه وه ی ماله که ی بو خوا وه نه که ی و له گه ل نه وه شدا داوای گه ردن نازادی لی بکات، پش نه وه ی پوژی بیته پش که دینار و دره م هیچ ده ورو سو دیکی نی یه و مافه کانی پی نادر ته وه، به لکو به چاک و خرا په مامه له له گه ل خه لکیدا ده کری و مافه کانی پی ده در ته وه .

### خوا ر دنه وه ی مه ی نه گه ره دلۆ پیکش بیت

خوا ی به رزو بی هاوتا ده ره مووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ المائدة: ٩٠

واته: «ئهی ئهوانهی وا با وه پتان هینه وه، دلنیا بن که ئه ره ق و قومار و نهو به مردانه ی که کراون به بت و نهو پارچه دارانه ی که به کار ده هینرین بو دیاری کردنی به شو و چاره نوس، پیسن و له کرداری شهیتان، کهواته دوور بکهونه وه لییان و خو تانی لی بپارینن تابه لکو پر زگار و سه رفراز بن».

جا فه رمان کردن به خو پاراستن و خو دوور گرتن لهو شتانه به هینرین به لگه یه له سه ره مامبوونیا و تونرین نیشانه یه بو سه لماندن ی خراپی و پیسیان.

وه ههروه ها عه ره ق و مه ی له گه ل «أنصاب» دا با سه کراوه که بریتی یه له په رسترا وو بتی کافره کان، جا لی ره دا به یه که وه جوو تکران و له سه ره یه ک ناست

برپاریان له سهر دراوه و، بۆیه به لگه و پاساو بیانویهك به ده ست هیچ كه سیكه وه ناهیلێ كه بیهوی مهی به حهرام نه زانی، به بیانیوی نه وهی بلی خوا نه یه رموه حهرامه به لكو ووتویه تی خۆتانی لی پاریزن .

وه له فهرمایشته کانی پیغه مبه ریشه وه ﷺ هه ره شهی توندو به ئیش هاتوه ده باره ی كه سیك كه مهی بخواته وه .

«جابر» ی كورێ «عبدالله» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگێرتیه وه كه فهرمویه تی:

«إِنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ».

واته: « به دلتیا یه وه خوای (بهرزوپه رۆز) په یمانی کردوه كه ههركسی مهی بخواته وه نوا « طینه الخبال » ی ده رخوا رد ده دا له پۆزی درا ییدا .

وتیان نهی پیغه مبه ر خوا ﷺ « طینه الخبال » چی یه ؟

فهرمو ی: « عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ ». واته: « عه ره ق و کیم و زو خاوی دۆزه خه ییه کانه »<sup>(۱)</sup>.

«عبدالله» ی كورێ «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگێرتیه وه كه فهرمویه تی:

«مُذْمَنُ الْخَمْرِ إِنْ مَاتَ لَقِيَ اللَّهَ كَعَابِدٍ وَتَن».

واته: «ئو کسهی که راهاتوو لهسەر عه‌ره‌ق خواردنوه، ته‌گهر بمری و ته‌به‌ی لی نه‌کات، ئه‌وا له‌په‌ژۆی قیامه‌تدا ده‌گاته‌وه به‌خوا وه‌کو به‌ت په‌رستیک»<sup>(۱)</sup>.

وه له‌م سه‌رده‌مه‌ی ئیمه‌دا چه‌نده‌ها جه‌وره‌ بابته‌ی عه‌ره‌ق و ماده‌ی بی هۆشکه‌ره‌کان ب‌لا‌بو‌تسه‌وه چه‌نده‌ها چه‌شن و جه‌وره‌کان لی په‌یدا‌بو‌وه، جه‌وره‌ها ناوی عه‌ره‌بی و بیانی لی نه‌راوه، پی ده‌لێن بیره‌وه‌یسی و کحول و عه‌ره‌ق و فبوره‌کا و شه‌میانی و چه‌نده‌های تر.

وه ئه‌و جه‌وره‌یه‌ی ده‌رکه‌وتوو ده‌به‌ینه‌ی، که ده‌فه‌رمووی: «لَیْشْرَبَنَّ نَاسٌ مِّنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ يُسَمُّوْنَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا».

واته: «خه‌لکانی له‌ ئومه‌ته‌که‌م مه‌ی ده‌خۆنه‌وه ناوه‌که‌ی ده‌گۆپن و ناویکی تری لی ده‌نێن»<sup>(۲)</sup>.

بۆیه له‌ جیاتی نه‌وه‌ی پی بلێن «خمر- عرق» پی نه‌لێن: «مه‌شروباتی روحی» نه‌مه‌ش بۆ خه‌له‌تاندن و فریودانی خه‌لکی یه‌.

جابۆیه شه‌ریعه‌تی په‌ره‌زی ئیسلام په‌سه‌وا یاسایه‌کی گه‌وره‌ی داناوه که به‌هۆیه‌وه نه‌م بابته‌ی پی به‌به‌رده‌کات و په‌که‌خته‌ و ورده‌بینه‌کی توند و تۆلی وه‌های داناوه که به‌هۆیه‌وه به‌به‌ره‌ت و سه‌رچاوه‌ی فیتنه‌ی عه‌ره‌قی پی په‌شه‌که‌یش ده‌کات، نه‌ویش نه‌وه‌یه که په‌غه‌مه‌به‌ره‌<sup>ﷺ</sup> باسی کردوو ده‌فه‌رمووی:

(۱) رواه الطبرانی ۴۰/۱۲ وهو في صحيح الجامع ۶۰۲۰

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۴۲/۵ وهو في صحيح الجامع ۵۴۰۳



« كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ ». واتە: « ھەموو سەرخۆشكەرتەك خەمەرە، وە ھەموو سەرخۆشكەرتەكیش حەرامە »<sup>(۱)</sup>.

كەواتە ھەرشیتەك عەقل لایبەری و سەرخۆشكەرتەك بێ، ئەوا حەرامە، نیتە جیاوازی نی یە كەم بێ یان زۆر، ھەروەك پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووی: « مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ ». واتە: « ھەرشیتەك زۆرەكەم سەرخۆشكەرتەك ئەوا كەمەكەشی حەرامە »<sup>(۲)</sup>.

ھەرچەندە ناوەكانیان جۆراو جۆرو جیاوازین، ناوئراوەكە ھەریەك شتەكە « خەمر » و، حوكمەكەش ھەردەمان حوكمەكە « حەرامە ». لەكۆتایدا ئەمەش نامۆزگاریەكە لە پێغەمبەرەو ﷺ بۆ عەرەق خۆرەكان كە دەفەرمووی:

« مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ وَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا وَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ رَدْعَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا رَدْعَةُ الْخَبَالِ قَالَ غُصَّارَةٌ أَهْلُ النَّارِ ».

واتە: « ھەركەسێك عەرەق بخواتەو سەرخۆش بێ، ئەوا نوێژی چل بەیانێ لێ وەرناگیرێ (واتەچل رۆژ)، جا ئەگەر بمرێ ئەوا دەچیتە دۆزەخەو، خۆتەگەر توبە بەكات و پەشیمان بیتەو، ئەوا خودا توبەكەم لێوەردەگرێ. بەلام

(۱) رواه مسلم ۱۰۸۷/۳

(۲) رواه أبو داود رقم ۳۶۸۱ وهو في صحيح أبي داود رقم ۳۱۲۸

نه گهر گهرايموه سهری و عهرقی خواردهوه و سرخوش بوو، ئهوا نوێژى چل پوژى لى وهرناگيرى، خو نه گهر پيوه بمرى دهچيته دوزهخوه، وه نه گهر تموبه بکات، ئهوا خودا تموبه کسى لى وهرده گرى، بهلام نه گهر گهرايموه سهری و عهرقی خواردهوه و سرخوش بوو، ئهوا نوێژى چل پوژى لى وهرناگيرى، نه گهر پيوه بمرى دهچيته دوزهخ . خو نه گهر تموبه بکات خودا تموبه کسى لى وهرده گرى . بهلام نه گهر گهرايموه سهری ئهوا بهراستى هه قىکه له لای خواى گهره له پوژى قيامهتدا ژهرهراوى « طينه الخبال » يان ده رخوارد بدات. وتيان ئهوى پيغه مبهرى خوا « طينه الخبال » چى يه ؟ فرمووى: کيم و زوخواوى دوزهخيه کانه»<sup>(۱)</sup>.

### به کارهينانى قاپى ئالتون وزيو وخواردن وخواردنهوه تيايدا

قاپ و حاجهتى ئالتون و زيوى يان زاخکراو به ئالتون و زيوو، وای ليهاتوه نزیکه جيگهى قاپ و حاجهتى مال بگريتهوه له م پوژگاره دا، به تاييهت له ماله دهوله مهنه کان و ههندي له ميوانگه و ئوتيله کانيش دا، ته نانهت وای لى هاتوه نه م قاپ و حاجهته ئالتونيانه بوته جوړىک له و ديارى و هه ديه گرانبه هايانهى که خه لکی ده بيه خشن به يه کتر له کاتى بۆنه و ناههنگه کانددا .

(۱) رواه ابن ماجه رقم ۳۳۷۷ وهو في صحيح الجامع ۶۳۱۳

هه موو نه مانه لهو کارو کردارانن که شه ریه تی نیسلام هه رامی کردووه و، هه ره شهی توندو به ئیشیش له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام هاتوو ده رباره ی به کارهیتانی نه م قاپه ئالتونیه.

«أم سلمة» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیریتیه وه که فهرموویه تی: «أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ إِمَّا يُجْرَجَرُ فِي بَطْنِهِ نَارُ جَهَنَّمَ». واته: «ئوکه سهی له قاپی ئالتون یان زیوو ده خوات و ده خواتیه، نه وه ئاگری دۆزهخ ده رخواردی وورگی ده درئی له روژی قیامه تدا»<sup>(۱)</sup>.

نه م پرپیارو حوکمه ش گشتگیره وه هه موو قاپ و حاجه تیک ده گریتیه وه وه هه موو که ره سهیه کی خواردن ده گریتیه وه، وه کو قاپ و چنگال و که وچک و چه قزو، نه وه ده فرانیه کی خواردنی تیدا ده درئی به میوان یان له به خشینی شیرینی دا به کاردی له کاتی بۆنه کاندای.

وه هه ندی کس نه وه ده که نه به هانه وه ده لێن: نیمه به کاریان ناهیتن په لام له سه ره فیه وه له ناو شوشه دا دایان ده نیتن بۆ جوانی نه مه ش هه ره دروست نی یه و نابیی بکری، بۆ نه وه ی هه موو ده رگایه ک دا بخری و هه موو رینگیه ک بگیری که هۆو بیانوو به هانه ن بۆ به کارهیتانیان<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه مسلم ۱۶۳۴/۳

(۲) من إفادات الشيخ عبد العزيز بن باز مشافهة

## شایه تی دانی درو

خوای کار له جی ده فرمووی

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ ﴿٣٠﴾ الحج: ۳۰

واته: «خوتان بپارژن له پیسی بته کان که هاریش دانانه بو خوا به تهنه ببن به بهندهی خوداو پهرستن و عیبادهت تهنه بوئمو بکمن و، لمر که سانه مهن که هابهش و هاولیان بوخوا داناره ده پهرستن، وه خوشتان به دوربگرن له ورتمی درو شایه تی دانی ناره راو، لمر که سانه مهن که شایه تی درو ناره راو ده دن».

«عَبْدُ الرَّحْمَنِ» ی کوری «أَبِي بَكْرَةَ» له له باوکی یه وه ده گپرتیه وه که پیغه مبه ره وه صلی الله علیه و آله فرموویه تی: «أَلَا أُبَيُّكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ ثَلَاثًا» واته: «ئایا ناگادارتان بکمه وه له گموره ترینی گونا هه کان؟» سی جارئمه ی دووباره کرده وه. وتیان به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه و آله.

پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه و آله فرمووی: «الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ» واته: «هاوبهش بو خوادانان و، نازاردانی دایک و باوک».

لهم کاتمه دا پیغه مبه ره صلی الله علیه و آله شانی دا دابو که قسه ی ده کرد، به لام له سییم جاردا هه ستایمه وه دانیش و فرمووی:

« أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ » واته: « وریابن شایهتی دانی درۆ و قسهی درۆش یه کیکه له تاوانه گهروه کان ». بهردهوام ئهمهی دووباره ده کرده و تا خۆزگه مان خواست وازی بهینایه و ئهوهنده خۆی ماندوو نه کردایه.<sup>(۱)</sup>

دووباره کردنه وهی پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام و زۆر ووتنه وهی لیڕه دا بۆ ئهوهیه که خه لکی ووریاکاته وه له شایه تیدانی درۆو سلی لیبکه نه وه، چونکه خه لکی که مته رخه من و گوی به شایه تی دانی درۆ ناده و هۆکارو پالنه ریش زۆرن بۆ نه وهی شایه تی درۆ بدهن، وه کو دوژمنایه تی و هه سودی و پقو قینه بهرامبه ر به یه کتر، وه له به رنه وهی چهنده ها به لاو نه گبه تی زۆری لی ده که ویتنه وه، چهنده ها حق و ماف به هوی شایه تی دانی درۆه و ون بووه و فه و تاوه، وه چهنده ها که سی بیتاوان به هوی شایه تی دانی درۆه تاوان بارکراوه، یان به هوی شایه تی دانی درۆ خه لکی چهنده ها شتی ده ست که وتوو که شیاری نی یه ، یان نه سه بو په چه له کیك دراوه به که سیك که نه سه بو په چه له کی خوی نی یه به هوی شایه تی دانی درۆه .

وه له و که مته رخه میانهی که له ناوخه لکدا ده بینری ده رباره ی شایه تی دانی درۆو گویی پیناده و به ناسانو که م بایه خ ته ماشای ده که ن ئه وهیه که هه ندی که س له مه حکه مه و دادگا کاند ده یکه ن نه م به و ده ئی تو شایه تیه ک بۆ من بده منیش شایه تیه ک بۆ تو ده ده م، بۆیه شایه تی بۆ ده دات ده رباره ی کارو بارو نیشیتک، وه کو شایه تی دان ده رباره ی مولکیه تی زهویه ک یان خانویه ک یان پا کانه ی بۆ ده کات له کاتی کدا له پیشت نه یبینیوه و نه یناسیوه ته نها له ده رگای

مه حکه مه دا نه بی یان له پاره وه کانی ناو دادگا نه بی، که له راستیدا شایه تی دان پیوښتی به زانیاری هیه دهرباره ی راستی شته کان و حال و بالیان به لام نهم کویرانه شایه تی ددهات.

جا بویه نهم شایه تی دانه دروښه و ناره وایه، هر بویه پیوښته شایه تی دان به م شپوهیه بی که له قورنندا هاتوه: ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا﴾ یوسف: ۸۱

واته: «شایه تیمان ندهاوه تنهها بهوه نه بی که زانیومانه و عیلمان پی ی هیه.»

### گوښگرتن له ناوازو وموښقا

خودا ده فرمووی:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾ لقمان: ۶

واته: «هندي له خه لکی هیه که قسه وباسی بی سوود ده کړی، جا به هو ی کړینی نهو قسه و ته بی بایه خانوه خو ی و خه لکی چواشه ده کات و گومړا ده کات، به بی نهو ی عیلم و زانستیکي هبی، وه شوین کمو تنی دینی خوداو نایم ته کانی قورنانش ده کاته جیگای گالتو لاقرتی، نهوانی نهو کارانه ده کمن سزایه کیان بو هیه که سوکو رېسوایان ده کات و نابرویان ده بات.»

«عبداللہ» کی کوری «مسعود» خوائی لئی رازی بی، له تهفسیری نهم نایه تهدها ده فہرموی: سویند بی به خودا مہبہست له ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾ قسموباس ووتہی بی سود: بریتیہ له گورانی. <sup>(۱)</sup>

«أبو عامر» و «أبو مالك الأشعري» له پیغہ مہرہ وہ صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتہ وہ کہ فہرمویہ تی:

«لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ».

واتہ: «بدلتیایہو له نار نومہ ته کی مندا کہ سانیك پیددا دہبن و راست دہبنموہ زینار حریر و عارہق و موسیقا حلال دہکن» <sup>(۲)</sup>.

«أنس» له پیغہ مہرہ وہ صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتہ وہ کہ فہرمویہ تی:

«ليكونن في هذه الأمة خسف وقذف ومسح وذلك إذا شربوا الخمر واتخذوا القينات وضربوا بالمعازف».

واتہ: «له نار نهم نومہ تهدا پوچون به ناخی زویداو بارینی بوردو گورینی شیوی مروؤ بو دیمہنی ناژہل ومہیمون پرو دہدات، نمیش کاتیك پودہدات کہ نمانہ پیدابوو: خواردنموہی عہرق و نافرہ تی گورانی بیثرو لیڈانی موسیقا و زورنا» <sup>(۳)</sup>.

وہ پیغہ مہر صلی اللہ علیہ وسلم نہہی کردووہ له تہیل و بہکار ہیٹانی قہدہ غہ کردووہ، وہ دہربارہی «زورنا و نہی» دہ فہرموی خراپترین و پیستین دہنگہ .

(۱) تفسیر ابن کثیر ۳۳۳/۶

(۲) رواہ البخاری انظر الفتح ۱۰/

(۳) انظر السلسلة الصحيحة ۲۲۰۳ وعزاه إلى ابن أبي الدنيا في ذم الملاحم والحديث رواه الترمذي رقم

وێ زانایانی پێشوو وەکو «الإمام أحمد» بەرەحمەت بۆ ئالەتی مۆسیقیان بەحەرام داناوو پێداگیریان کردوو لەسەر بە حەرام دانانی نامیرەکانی مۆسیقا و زورنا ژەنین و گۆرانی ووتن وەکو «عودو کەمانچە و رەبابە و شەبابە و تەپلۆ و نەي» .

وێ شتیکی حاشا هەلنەگرە و گومانی تێدا نی یە کە هەموو نامیرە مۆسیقیە نوێیەکانی نەم سەردەمەش دەچیتە ژێر نەو «حدیث»ی پیغەمبەرەوێ ﷺ کەنەهی لە مۆسیقا کردوو و قەدەغەیی کردوو. فونەیی نەمانەش وەکو «کەمانچە و قانون و ئەورج و پیانو و گیتار و هاوشتیوەکانیان» تەنانت نەم نامیرە مۆسیقیانەیی سەردەم کاریگەریان زۆر زیاترە لە رووی هاتنە جۆش و خرۆش و سەرگەرم کردن و مەست کردنی خەلکی لە چا و نەو نامیرەکوێنەیی کە حەرام کراون لە «حدیث»ەکاندا.

وێ سەرخۆش بوون و مەست بوون بەهۆی مۆسیقاوە زۆر ناقولآترو مەترسی دارترە لە سەرخۆش بوون بە عەرەق و بیرە، هەرۆک زانایانی وەکو «إبن قیم» جگە لەویش وایان وتو.

وێ بەدلتیاییه مۆسیقا تاوانەکی گەورەتر و قەبەتر دەبێ نەگەر گۆرانی و دەنگی لە گەلدایی وەکو دەنگی ئافرەتی گۆرانی بێژو سەماکەر، بۆیە زیاتر حەرامە کە خەست دەبیتەو.

وێ بەلای لەوێ گەورەتر و بۆگەنتر نەوێیە کە ووشەیی گۆرانیە کە بریتی بێ لەدلداری و خۆشەویستی و شەیدایی و پیاھەلدان بە جوانی ئافرەتدا. ئا لەبەر



نهمهیه که زانایان فەرموویانە گۆران پەغۆشکەری زیناو داوێن پیسی یە .وہ تۆوی دوو پروویی لە دڵدا دەپوێنێ.

بەشیۆهیهکی گشتی بابەتەکانی گۆرانی و مۆسیقا بونەتە گەورەترین و ترسناکترین ھۆکاری داوێن پیسی و خیانەتکاری و گلاوکاری لەم سەردەمەدا. وە ئەوێ که نەگەتە کەسێ زیاتر زۆر کردووە ئەو یە کە مۆسیقا پەلی کێشاوە بۆ ناو زۆرشت وە کوکاتژمیرو زەنگ و یاری منداڵ و کۆمپیوتەر، ھەندێ نامیری تەلەفۆن.

وای لێھاتووە کە دورکەوتنەووە و خۆلادان و کەنارگیری لیان پتووستی بە ئیرادە و خواستیکی بەردەوام و نەجولە و ھەبە. وە خرداش یارمەتی دەرە بۆ ھەرکەسێ کە بیەوی و نیازی خۆپاراستنی ھەبێ .

### غەیبەت کردن

میوہ و خواردنی زۆری کۆر و دانیشگاگان بریتی یە لە غەیبەت کردنی موسلمانان و گەزینی ناموسیان، بە خراب باسکردنیان و دەم رادان لە عەیب و عاریان بۆتە بنیشتە خۆشی سەر زمانیان.

جا غەیبەت کردن کارو پیشەیکە کە خودا قەدەغەیی کردووە و لە موسلمانانی ھەرامکردووە، وە لە بەرچاوی بەندەکانی قێزەون و ناشرینی کردووە بە ناقولە ناساندووەتی و وای کردووە بەندەکانی لیبی بترسن و خۆیان لێپاریزن و لە دەستی راکەن، غەیبەتی چواندووە بە دیمەنیکی زۆر بێزاراو قێزەون، وینەیکە زۆر بۆگەن و پەزاگرانی بۆ ھیناوەتەو کە دەرون و ناخی

مرۆڤ قیزی لێ ده کاتهوه و لێی راده کات، هینانهوه نهم دیمه نهش بو غه بیهت کردن بو نهویه موسلمان تیڤگات که غه بیهت کردن چهنده پیشه و کار تکی خراب و پیسه.

نهویش نهویه که ده فەر مووی:

﴿وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ﴾ (الحجرات: ۱۲)

واته: « له پاشمله ناوی یه کتر به خراپه مبهن و غه بیهتی یه کتر مه کهن، تایا کهستان پیی خوشه گوشتی برای خوی به مردووی بخوات، چونکه غه بیهت کردن وه کو خواردنی گوشته که یه تی به مردوویی، ناشکرایه که نهوتان زور پیی ناخوشه قیزی لێ ده که نهوه و حیزی پیی ناکهن، جا مادام وایه تاره هاش رقتان له غه بیهت کردن بی و سلی لێ بکه نهوه و لهوتنی پاکهن».

وه پیغه مبهه علیه السلام ماناو واتای غه بیهتی بو پروون کردینه تهوه که ده فەر مووی :

« أَتَذَرُونَ مَا الْغِيبَةُ » واته: « تایا ده زانن غه بیهت چی یو کامه یه؟ ».

وتیان: خواو پیغه مبهه که ی شاره زاترن.

فه رمووی:

« ذِكْرُكَ أَخْسَاكَ بِمَا يَكْسِرُهُ ». واته: « غه بیهت نهویه به شیویه که باسی

براکهت بکه ی که خوی پیی ناخوش بی و حیزی پیی نه کات ».

وترا: نه ی پیغه مبهه علیه السلام نه گهر نهو شته ی که وتم له براکه مدا هه بوو

هه رده بی به غه بیهت ؟

فهرموی:

« إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهْتُهُ ». واته: «  
ته گهر نموی تو باسی ده کهیت تیایدا هبئی نموا غه بیستت کردووه، خو ته گهر  
تیایدا نمبوو، نموا بو هتانت بو کردووه»<sup>(۱)</sup>.

کهوابوو غه بیست بریتییه له باس کردنی موسلمانیک به شیوهیه که خو  
پی ناخوش بی، نیتر جیاوازی نی یه نهو شته ی که باسی لیوه ده کری دربارهی  
دینداری بی یان له شو لاره که ی .. یان دربارهی دونیاو نه نفسی بی یان  
درباره ی ره وشتو نه خلاقو دیمه که ی بی .

وه غه بیست کردن جوړو شیوازی زوره لهوانه باسی عه یبو عارو  
ناتهواویه کانی بکری یان دم له هه لسوکهوت و ره فتاری بکوتری، به شیوهیه که  
گالته جاری و قه شمیری پی بکری.

خه لکی زور به سادو ساکار ده روانه غه بیست کردن گوئی پی ناده نو به که می  
ده گرن، له گهل نهو هشا تاوانیکی زور خراپو نابجی ره زاگران له لای خودا .

به لگهش له سه رنه مه نهو یه که پیغه مبه رعلیه ده فهرموی:

« الرَّبُّ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبَا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنْ أَرَبَى الرَّبُّ  
عَرَضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ ».

واته: « رببا هفتاو دوو به شه که متزینیان له تاوان دا وه کو نمویه پیوانیک  
بچیته لای دایکی خو ی، وه پیستزین رببا نمویه که پیوا باسی ناموسی  
براکی خو ی بکات و غه بیستی بکات»<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه مسلم ۲۰۰۱/۴

(۲) السلسلة الصحيحة ۱۸۷۱

وه هه ركه سيك نامادهي نهو كۆرانه بوو، وه لهو مهجليسانه دا دانىشت،  
پتويسته له سهري پتگري له خراپه بكات و بهرگري له برا غهيبه تكراره كهى  
بكات.

وه پيغه مبه ر ﷺ هانى داوين بو نهوهي بهرگري بكهين له هه ر موسلمانينك  
كه غهيبه تي بكرى و به ناحق گوشتى بخورى .  
كه ده فهرمووى :

«مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: « هه ركه سيك بهرگري بكات له ناموسى برايه كى خوى و غهيبه تي لى  
دور بختهوه، نهوا خواي گهروه دهم و چاوى ده پاريزى له ناگري دۆزهخ له پۆژى  
دواييدا»<sup>(۱)</sup>.

### دوو زمانى كردن

بهرده وام قسه هينان و قسه بردن له ناو خهلكيدا بو دروست كردنى ناژاوه و  
تيكدانى نيوانيسان گهروه ترين هۆكاره بو پچراندنى پهيوه ندى نيوانيسان و  
هه لگيرساندنى ناگري پق و قين و دژايه تي له نيوان خهلكيدا .  
وه خواي پهروه ردگاريش سه رزه نشتى نهو كه سهى كردوو كه بهم كاره  
هه لده سيئت و نه م نيشه ي كردوو به پيشه ي خوى ده فهرمووى:

(۱) رواه أحمد ۴۵۰/۶ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳۸

﴿وَلَا تُطْعَمُ كُلُّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾﴾ القلم: ۱۰ -

۱۱

واته: «هرگیز گویایه‌لی که سیک نه‌کمی که زور سوتند خوره و دروزنه  
پلان گپرو تیکده‌ری نیوان خه‌لکی یه به قسه هینان و قسه بردن».  
«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ».

واته: «مرؤفی دوو زمانی کاروجاسوس ناچیتته به‌مشتوه»<sup>(۱)</sup>.  
«عبداللّه»ی کوری «عباس» ده‌فرمووی: پیغه مبه‌ر ﷺ به‌لای باخیک له  
باخه‌کانی مه‌دینه‌دا تیپه‌ری، گویی له ده‌نگی دوو‌کس بوو له ناو قه‌بره‌کانیان  
سزا ده‌دران.

پیغه مبه‌ریش ﷺ فرمووی:  
«إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتُرُ مِنَ  
الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالتَّمِيمَةِ».

واته: «نهم دوانه سزا ده‌درتن، وه لسه‌ر تاوانیک سزا ده‌درتن خویان به  
گه‌ره‌یان نه‌زانیووه و گویان پی‌ نه‌داوه، به‌لام لپراستیدا تاوانیکی گه‌ره‌یه،  
یه‌کیتکیان خوی لسه‌ر پاک نه‌ده‌کرده‌وه، نه‌ویتریان دوو زمانی ده‌کرد»<sup>(۲)</sup>.

وه له دیمه‌نه ناشرین و خراپه‌کانی نهم کرداره فریودان و خه‌له‌تانندی می‌رده له  
خیزانه‌کمی یان به‌پی‌چه‌وانه‌وه، که هه‌ول ده‌درت بو تیکدانی په‌یوه‌ندی نیوانیان  
به هوی قسه‌هینان و قسه بردن.

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۴۷۲/۱۰ وفي النهاية لابن الأثير ۱۱/۴: وقيل القنات الذي يسمع على

القوم وهم لا يعلمون ثم ينم.

(۲) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۱۷/۱.

و هەر وه ها نه وهی که هه ندی فرمانه ران پیتی هه لده سن به گواسته نه وهی قسه ی هه ندیکیان بۆ به ریوه به رو به رپرسی فرمانگه کهو نیشه که، نه مه ش جوړیکه له دوو زمانی کردن و غه یبه ت کردن که ده بیته مایه ی زه ره رو زیان گه یانندن به قسه که ره که. نا نه مانه هه موو حه رامه و یه کیکه له قه ده غه کراوه کان .

### چونه مالی خه لکه وه به یی مؤلته وه رگرتن

خوا ی په ره وه رد گار ده فهرموی:

﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (النور: ۲۷)

واته: « ئه ی ئه و که سانه ی وا با وه رپتان هینا وه جگه له ماله کانی خۆتان مه چنه هه یچ ماله کمه وه هه تا وه کو مؤلته وه ده گرن و سه لام ده کهن له خا وهن ماله که».

وه پینغه مبه ریش ﷺ له پوون کردنه وهی هۆکاری مؤلته خواستن دا ده فهرموی:

«إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ».

واته: « مؤلته وه رگرتن و رو خسه ت خواستن له ییناوی پاراستنی چاودایه، بۆ نه وهی عه یب و عاری خا وهن مال نه یینری»<sup>(۱)</sup>.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۲۴/۱۱

لەم پۆژگارەدا بەهۆی ئەوەی مائەكان لەیەكەوه نزیكن و خانووەكان پێكەوه نوساون و دەرگا و بانەكان بەرامبەر بەیەكن، مائە هاوسیكان زیاتر و زۆتر لەیەكەوه دەرەكەون، زۆر كەس چاوی خۆی ناپاریزی لەمائە دراوسیكە، وە هەندێ جار هەندێ لەوانەى خانووەكانیان بەرزە بە ئەنقەست لە پەنجەرە و سەریانەكانەوه دەرئانە مائە دراوسیكانى خوارى خۆیان، ئەمەش غەدر و خیانت و ناپاكییه بەرامبەر بەدراوسى دەكرێ و شكاندن و سووكایەتى كردنە بەحورمەت و ناموسی دراوسى، ئەمەش پێگاو پێچكەیهكە كە مرۆڤ پەلکێش دەكات بەرەو حەرام و كارى قەدەغەكراو . وە بە هۆی ئەمەوه زۆر بەلاو نەگەنى و خراپەكارى كەوتۆتەوه .

ئەوەندە بەسە كە ترسناكى ئەم كارە بەسەلمێنى كە شەریعەتى ئیسلام كۆیركردنى چاوی خیانتەكاری بەفیرۆداوه بى نرخ و سووك پيسواى كردووه و نابێت ئەوە خۆنى لەسەر نی یە

هەروەكو پێغەمبەر ﷺ دەفرموى :

«مَنْ أَطْلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقُتُوا عَيْنَهُ».

واتە: « ھەركەسیك بڕوانى بۆ مائى كەسیكى تر بەبى مۆلەتى خواوەن

مال، ئەوا ئەو مائە بۆیان ھەیهو دروستە چاوی كۆیركەن»<sup>(۱)</sup>.

وە دەفرموى :-

« فَفَقُّتُوا عَيْنَهُ فَلَا دِيَّةَ لَهُ وَلَا قِصَاصَ ».

واتە: « چاوی كۆیركەن نە خۆنى ھەیه، نە تۆلە »<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه مسلم ۱۶۹۹/۳

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۸۵/۲ وهو في صحيح الجامع ۶۰۲۲

## چپه كردنى دووكهس گهر سييه م ناماده بى

ئەمەش يەككە لە بەلاو ئەهامەتى و نەگەتیه كانی كۆپو مەجلیسەكان،  
یەككە لە پێگاو پێچكەو هەنگاوەكانی شەیتان بۆ دروست كردنى تەفرەقەو  
لێك جیاكردنەوهی موسلمانان و پێكردنى دڵو دەرونیان بەخشم قین بەرامبەر  
بەیه كتر .

و ه پێغه مبهەر ﷺ حیکمەت و ھۆکاری ھەرامی ئێم کارەى بۆمان ڕوون  
کردۆتەو و دەفەرموی:

« إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً، فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالْأَنَاسِ  
أَجَلَ أَنْ يُحْزَنَهُ ».

واتە: « ئەگەر ھاتوو سێ کەس بەیەكەوبوون با دووانتان پێکەو چپە  
نەکات و سییەم وەلانی، ھەتاوێ کو تێکەلی خەلکی تەردەبن، چونکە ئەوکارە  
کەسێ سییەم غەمبار دەکات »<sup>(۱)</sup>.

بەھەمان شێوە ئەگەر چوارکەس بوون نابێ سیانیان چپە بکەن پێکەو و  
چوارەم وەلانی.

بەھەمان شێوە دروست نیە و ھەرامە ئەگەر دووکەس پێکەو قسە بکەن  
بەزمانێک کەسێ سییەم تێنەگات و لێی ھالی نەبێ.

گومانی تێدانیه کە چپە کردنى دووکەس جوړیک لە بێپێزی نواندنه بەرامبەر  
کەسێ سییەم و بەسوک تەماشاکردنییەتی، یان گومانی خراب لە دلی کەسێ

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۸۳/۱۱



سییه م دا دروست دهبی وه کو گومانی نهوه ببات که نه مان دهیانه وی خراپیه ک  
وکاریکی نارپه وای بهرامبدر بکن و شتی لهوجوره .

### جلو بهرگی دریتو شوپ بو پیاوان

لهو شتانهی که خه لکی به ناسان و سادهی دهزانن و گوپی پی نادهن و، له لای  
خوای گه ورهش تاوانیکی گه وره و قه بهیه، بریتی یه له جلو بهرگی دریتو شوپ،  
نهویش بریتیه لهوهی بهرگه که نهونده دریتو بی بگاته خوار قوله پی، هندی  
کهس نهک هر بهرگو پو شاکه کی له خوار قوله پییه تی به لکو ده گاته  
زهویه کهو، زهویه کهش له وای خویه وه ده مالتی .

«أبوذر» له پیغه مبه ره وه عليه السلام ده یگیریته وه که فهرموویه تی:

«ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ: وَلَهُمْ  
عَذَابٌ أَلِيمٌ، الْمُسْبِلُ وَالْمُنَانُ وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ».

واته: «سی کۆمه له کهس له پوژی دوایدا خوای گه وره قسه یان له گهل  
ناکات و به چاوی ره حمت تماشایان ناکات و له تاوان پاکیان ناکاتمه و  
سزایه کی به ئیشی بو دانان: نهو کهسهی جلو بهرگه کی شوپ بی،  
نهو کهسهی شت به منتمه ده دا به خه لکی، نهو کهسهی کهل و پهل بفرۆشی به  
سویندی درۆ»<sup>(۱)</sup>.

جا نهو کهسهی که دهلی دریتی جل و بهرگه کهی من بۆ کیرو خو بهزل زانین  
نی یه و مهبستم لوت بهرزی نی یه، نهو پاکانهیه که خوی بۆ خوی دهیکات و  
پاکانه کهشی نابه جییه و وه ناگیری .

نهو هه په شانهی که کراون له جل و بهرگی دریت گشتی یه و جیاوازی نی یه له  
نیوان نهو کهسهی بۆ مهبستی خو بهزل زانینی بی یان بۆ نهو مهبستهشی  
نه بی.

ههروه که فدرمایشته کهی پیغه مبه ر<sup>ﷺ</sup> راستی نه مه ده سه لی نی که  
ده فدرمووی :

« مَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فَفِي النَّارِ ».

واته: « نهوی له خوار قول پیته بیت له جل و بهرگ، نهوا له ناگردایه »<sup>(۱)</sup>.

خو نه گه له دریت کردنی جل و بهرگه که خو بهزل زانینی مهبست بی، نهوا  
سزاو نازاره کهی توند تر و گه وره تر ده بی، به لگهش نهو یه که له پیغه مبه ر<sup>ﷺ</sup>  
هاتوو ده فدرمووی :

« مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيْلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: « هه کهس جل و بهرگه کهی شو پیکاتهو بۆ مهبستی خو بهزل زانین،  
نهوا خودا له قیامهتدا تماشای ناکات »<sup>(۲)</sup>.

سزا کهیشی بۆیه گه وره تره چونکه دوو تاوانی کو کرد و تهوه (تاوانی شو پری جل  
و بهرگ ، تاوانی خو بهزل زانین).

بهرگی دریت له هه موو جل و بهرگی کدا هه هه رامه و نادرسته :-

(۱) رواه الإمام أحمد ۶/۲۵۴ وهو في صحيح الجامع ۵۵۷۱

(۲) رواه البخاري رقم ۳۴۶۵ ط. البغا

ههروهك «عبداللّٰه» ى كورى «عمر» له پىغه مبهروه وه ﷺ ده گىرتته وه كه  
فهرموويه تى:

«الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ  
اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: « جل شوپر كرده وه له شهروال و كراس و عمامه دايه، ههركه سى  
له يه كى له ماندها زياته رهوى كرد بۆ فيزو خو بهزل زانين، نهوا خواى گهروه له  
قيامه تدا ته ماشاى ناكات»<sup>(١)</sup>.

به لّام نافره تان رتيان پي دراوه كه بستىك يان گه زتك له كراسه كانيان شو پرتر  
بى و له خوار قاچه كانيان وه بى، بۆ نه وهى نه وه كو له شيان ده ريكه وى به هوى  
(باو وشتى تره وه) به لّام دروست نيه چمكى كراسه كانيان نه وه نده دريژ بى كه  
له سنور ده رچى، ههروه كو له هه ندى جل و به رگى بو كينيدا ده بينرى، كه به  
چهند گهز يان چهند مه تر شو ره و دريژه وه هه ندى جار له دواوه كراسه كانيان بۆ  
هه لّده گرن.

(١) رواه أبر داود ٣٥٣/٤ وهو في صحيح الجامع ٢٧٧٠

## خۆرازاندهوهی پیاوان به ئالتون به هه رشیوهیه ک بیت

«أبو موسى» ی «الأشعري» له پیغه مبه ره وه عليه السلام ده یگیریتسه وه که  
فه رمویه تی:

«أَحِلٌّ لِّإِنَاثِ أُمَّتِي الْحَرِيرُ وَالذَّهَبُ وَحُرِّمَ عَلَى ذُكُورِهَا».

واته: «حه ریه رو ئالتون هه لال کراون بۆ ئافره تانی ئومه تم، به لام له سر  
پیاوان حه رام کراوه»<sup>(۱)</sup>.

له بازارو فره شگا کانی نه مپۆدا شتانیکی زۆر ده بینری له ئالتون دروست  
کراون به عیاری جیاواز جیاواز بۆ پیاوان وه کو کاتژمێرو چاویلکه و پینوس و  
زنجیرو مه دالیا، یان روپۆشو زاخا و کراون به ئالتون.

وه له و شته خراپ و نادروستانهی که له م روژگا ره دا کراوه به خه لاتێ  
پیشپه رکێ و ناگاداری بۆ ده کری، بریتی یه له کاتژمێری ئالتونی پیاوان .

«عبدالله» ی کوری «عباس» خوای لی پازی بی ده فه رموی: پیغه مبه ره عليه السلام  
موسه تیه کی ئالتونی له دهستی پیاوی کدا بسینی و ده ریه ی ناو فره ی دا  
فه رموی:

«يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ» واته: «ئه وه چیه

هه ریه ک له ئیه و پارچه ناگریک هه لده گری و له دهستی خوێ ده کات !!».

دوای ئه وه ی پیغه مبه ره عليه السلام رویشته، به پیاوه که یان ووت موسه تیه که ت  
هه لگه ره بۆ شتیکی تر سودی لیه وگره . نه ویش وتی :

(۱) رواه الإمام أحمد ۴/۳۹۳ انظر صحيح الجامع ۲۰۷

نهخير سويند بهخوا ههركيز ههلي ناگرمهوه لهكاتيكد پيغه مبهه ﷺ فرتي  
دابيبت. <sup>(۱)</sup>

### له بهر كړدنې جل و بهرگي كورت و تهسك و تهنك بو ئافره تان

نوهي لهه پوژگارهدا دووژمن شهري پي بكات لهگهلمان ئا نهو جل و بهرگو  
پوشاكانيه كه نهوان شكل و شيوهو ديمه نهكي بو داده نيئو له ناو موسلماناندا  
پهواجي پي دهه نو بازارپي گهرم دهكهن.

نهو جلو بهرگانه به شيويهكي وا دراوان كه بهشيكي زور له عهوه رت و  
شهرمينگاي ئافره تان به ده رده خات، جا له بهر كورتي بي، يان تهسكي و  
تهنكيه كي بي، وه زوريك لهو بهرگو پوشاكانه نهو نه ده بي كه لك و بيتمانان  
تهنانهت دروست ني په ئافره تان له نيوان په كتريشدا له بهري بكن يان له  
به رده م مه حرم كهسو كاري خو يشيدا.

وه پيغه مبهه ﷺ بوماني باسكردوهو هه والي داوه دهرياره ي دهركه وتني  
نهم جوړه جلو بهرگو پوشاكانه له بهر ئافره تاني ئاخر زه ماندا .

هدهوك «أبوهريرة» له پيغه مبهه وه ﷺ دهگيرتته وه كه فهرموويه تي:  
« صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا : قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ  
بِهَا النَّاسَ ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٍ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ

الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ، وَلَا يَجِدْنَ رِجْهَهَا، وَإِنْ رِجْهَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةٍ كَذَا وَكَذَا».

واته: «دوو کۆمهڵ خه‌لک نه‌هلی ئاگرن و نه‌یانم دیوون، (کۆمه‌لێکیان پیاوانن) که قامچیان پێ یه وه‌کوکلکی مانگاوه له‌ خه‌لکی ده‌ده‌ن پێی (کۆمه‌لی دووه‌میان نافرته‌تانن) نافرته‌تانیکێ پۆشته‌ی پروتن (به‌هۆی کورتی و ته‌سکی و ته‌نکی جله‌کانیان) له‌ پۆشته‌نا خۆیان ده‌رده‌خه‌ن و سه‌ره‌نجی خه‌لکی بۆ لای خۆیان راده‌کێشنت، وه‌ قژیان وه‌کو پشته‌ی حوشت لێ کردووه‌ له‌سه‌ر سه‌ریان قوتی ده‌که‌نه‌وه، ئا ئه‌وانه‌ نه‌ک هه‌ر ناچه‌نه‌ به‌هه‌شته‌وه، به‌لکو بۆنی به‌هه‌شتیش ناکه‌ن، له‌کاتێکدا بۆنی به‌هه‌شت له‌ دووریه‌کی زۆره‌وه‌ هه‌ستی پێ ده‌کری»<sup>(۱)</sup>.

وه‌ هه‌روه‌ها نه‌ه‌و‌جل و به‌رگانه‌ش ده‌گرێته‌وه‌ که هه‌ندی له‌ نافرته‌تان له‌به‌ری ده‌که‌ن و له‌ خواره‌وه‌ فه‌تعه‌یه‌کی درێژی تێدایه‌ یان له‌ ملاولاوه‌ چه‌ند فه‌تعه‌یه‌کی تێدایه‌ و هه‌رکه‌ داده‌نیشی عه‌وه‌ت و شه‌رمینگای به‌ده‌ر ده‌که‌وی.

ئه‌مه‌ له‌لایه‌ک، له‌لایه‌کی تره‌ نه‌م جل و به‌رگ و پۆشاکانه‌ لاسایی کردنه‌وه‌ی کافر و بێ باوه‌رانه‌و، ته‌قلید و شوێن که‌وتنی ئه‌وانه‌ له‌ پۆشینی جل و به‌رگ و هه‌موو نه‌و مۆدیله‌ بێ ئا‌بروانه‌ی که‌ ئه‌وان دا‌یده‌هێنن. داواکارین له‌ خ‌وای گه‌وره‌ بمان پارێزی .

وه‌ هه‌روه‌ها له‌و کاره‌ خ‌راپ و مه‌ترسی دارانه‌ی که‌ بلا‌ب‌وونه‌ته‌وه‌ نه‌و وێنه‌و دیه‌نه‌ خ‌راپ و نه‌شی‌ا‌وانه‌یه‌ که‌ له‌سه‌ر هه‌ندی جل و به‌رگ و پۆشاکدا ده‌بینری،

وهکو وینهی گۆرانی بیژنهکان و تیپی موسیقاژهنهکان و پهرداخی عهرهق و وینهی روح لهبهر که شهرعن ههرامه، یان خاچ یان دروشی نادیهکان و پێخراوه چهپهلهکان، یان دهستهواژهی بی که لک و سوک و بی مانا که شهرف و داوین پاکێ دهروشینێ و لهکه داری دهکات کراون به نوسراو کلێشهی سهر زۆریک لهو پوشتاکانه، زۆریک لهو نوسراوانه بهزمانی بیانی نوسراوتهوه، ههموویان ههرا من و پێویسته موسلمان خوی لی بیاریزی و توخنی نهکهوی .

### بهکارهێنانی پرچی دهستکرد

«أسماء» ی کچی «أبوبکر» خوی لی رازی بی دهفرموی: نافرهتیک هاته لای پێغه مبهری خوا ﷺ ووتی: نهی پێغه مبهری خوا ﷺ کچی کم هیه توشی نهخۆشی بووه بویشه قژی روتاوتهوه، نایا قژیکی بۆ دابنیم ؟ پێغه مبهر ﷺ فرموی:-

« لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ » واته: « لهعنعتی خوا لهوکسهی که قژی بۆده لکینن و نهوکسهش که دهیکات »<sup>(۱)</sup>.

وه «جابر» ی کوری «عبدالله» دهفرموی:

« زَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَصِلَ الْمَرْأَةُ بِرَأْسِهَا شَيْئًا ». واته: « پێغه مبهری خوا ﷺ هه ره شهی کردووه لهو نافرهتهی قژی تر بلکینێ بهسهریانوه »<sup>(۲)</sup>.

(۱) رواه مسلم ۱۶۷۶/۳

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۹/۳

ئەو جوۆرى كە پىيى ئەوترى (باروكە) و خەلكى بەكارى دىنن لەو دىمەنە  
 حەرامانەيە لەم پۆژگارەدا ھەيە و بەربلاۆە و گوپى پى نادرى .  
 وە ھەروەھا بەكار ھيئسانى قىژى دەست كردو لەسەر كردنى لەو دىمەنە  
 حەرامانەيە كە لەم پۆژگارەدا پەرى سەندوو، ھەروەك زۆرىك لەو ئەكتەرە  
 چارەپەشانە بەكارى دىنن لەكاتى نواندى شائۆگەريدا .

### خۆشبەھاندنى پياوان بە ئافرەتان، وە ئافرەتان بە پياوان لەجلو بەرگ دا و لەقسە و گفتاردا و لەدىمەن و پوخساردا

لەو سروشت و فيترەتەي كە خودا بەندەكانى لەسەر سروشتاندو و خولقاندو  
 ئەوھيە كە پياو پارىزگارى لەو پياوھەتەي يەي خۆي بكات كە خودا ئەمى لەسەر  
 خولقاندوو، وە ئافرەتەيش پارىزگارى لەو ژنيەتەي يەي خۆي بكات كە خودا  
 ئەمى لەسەر خولقاندوو.

ئە ئەمەش يەككە لەو ھۆكارانەي كە ژيانى پى سەقامگىرو پىك دەبى  
 ئەگەر نەبى ئەوا ژيانىش تىك دەچى و بەردەوام نابى .

جا بۆيە خۆشبەھاندنى پياو بە ئافرەت، يان ئافرەت بە پياو پىچەوانەي ئەو  
 سروشت و فيترەتەيە كە خودا مرۆفەي لەسەر خولقاندوو، وە بەھۆيە دەرگاي  
 خراپەكارى و بەدەرەوشتى و بى ئابرووى دەكرتسەو، سەرچاوەيە بۆ لىك  
 ھەلۆەشانەو، خىزان لەناو كۆمەلگادا و خىزانەكان لەبەرىك نامىنن و لىك  
 دادەپرىن. وە ھوكمى ئەم كارەش حەرامە و قەدەغەكراو لەشەرع دا.



جا هەركات لە دەقیکی شەرع دا لەعنەت کرابوو لە کەسێک کە کرداریک بکات، ئەو بەلگەیە لەسەر حەرامیێتی ئەو کردارەو گەورەییەتی ئەو تاوانە دەسەلمیێتی .

«عبداللە»ی کۆری «عباس» لە پیغەمبەرەو ﷺ دەیگێڕیێتەو کە فەرموویەتی:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ».

واتە: « پیغەمبەری خوا ﷺ لە عنەتی کردوو لەو پیاوانە ی خۆیان دەشوبهێنن بە ئافەرەتان، وە لەو ئافەرەتانە ی خۆیان دەچۆرێنن بە پیاوان »<sup>(۱)</sup>.

وە هەر لە «عبداللە»ی کۆری «عباس» لە پیغەمبەرەو ﷺ دەیگێڕیێتەو کە فەرموویەتی:

«لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخْتَبِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجَّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ».

واتە: « پیغەمبەری خوا ﷺ لە عنەتی کردوو لە پیاوی لە ئافەرەت چوو (واتە پیاوی ژنانی )، وە لە ئافەرەتی لە پیاو چوو (واتە ئافەرەتی خۆی و یچوو پیاوا بکات ) »<sup>(۲)</sup>.

جا ئەم خۆشوبهێاندن و لاسایی کردنەو یەش دەکری بەشیوەی جەوژۆل و هەلسوکەوت بێ، یان لە دیمەنی دانێشتن و بێ دەنگی دا بێ، یان لە روێشتن و پێکردندا دەرکەوی، وە کو پیاویک لە جەستە ی دا دیمەنی دەرەوی خۆی وە کو

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۲/۱۰

(۲) رواه البخاري الفتح ۳۳۳/۱۰

نافرهت لی بکات، یان له قسه کردن و پیکردندا خوی و پچوری نافرهت لی بکات

وه ههروه ها له بهرکردنی جل و بهرگو و پوشاکی یه کتیش ده چیتته ژیر نهم  
باسه وه و خۆشویهاندنی تیدایه، بویه دروست نی یه بۆ پیاو ملوانکه له مل  
کات و بازن له دهست کات و خرخال له پێ کات و گواره له گوی کات.

به هه مان شیوهش بۆ نافرهتانیشت دروست نی یه جل و بهرگی تایبته به  
پیاوان بیوشن وه کو (قه میس) و شتی له و جوړه، به لکو واجبه له سه ر یان له  
دیمه ن و شیوه یاندا به ته وای جیاوازی له پیاوان .

به لگهش له سه ر نه وه ی که واجبه له سه ر هه ردوو ره گه ز جل و بهرگو و پوشاکی  
جیاوازی بۆ له یه ک نه چی:

«أبوهريرة» ده فهرموی:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةُ  
تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ» .

واته: « پینغه مبهری خوا صلی الله علیه و آله له عنه تی کردوه له و پیاوه ی جل و بهرگی  
نافرهت بیوشی و، له و نافرهته ی جل و بهرگی پیاو بیوشی »<sup>(۱)</sup>.

(۱) رواه أبو داود ۳۵۵/۴ وهو في صحيح الجامع ۵۰۷۱ .

## پەنگ کردنی مووی سەر و پێش بە پەنگی ڕەش

بۆیە کردنی سەر و پێش بە پەنگی ڕەش حەرامە و قەدەغە کراوە، لەبەر ئەوە  
 ھەر پەشانی باسکراوە لەو فەرماشتە یان پێغەمبەر دا ﷺ کە دەفرموی:  
 «يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ لَا يَرِيحُونَ  
 رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» واتە: «لە کۆتایی زەمان دا کۆمەڵیک پەیدا دەبن سەر و  
 پێشی سپی خۆیان بە پەنگی ڕەش بۆیە دەکەن، وەک جگمەری کۆتر، ئا ئێوانە  
 بۆنی بەھەشت ناکەن»<sup>(۱)</sup>.

ئەمە کارێکی بەربالۆوە لە ناو زۆریک لەوانە سەر و پێشیان سپی  
 تێدەکەوێت و پیریتیان لێدەردەکەوێ، کە پەنگەکی دەگۆرن بەھۆی بۆیە  
 پەشەوہ.

ئەم کارەیان سەردەکیشی بۆ زۆر شتی بەدو خراپ و ناقۆل و نالەبار، لەوانە  
 فیل و چاوبەستی و ساخەکاری لەخەلکی، وە بە دیمەنی حال و باری خۆیان  
 دەردەخەن و دلخۆشن کە دیمەن و شتووی راستی خۆیان نی یە.

وگومانیشی تێدانی یە ئەم کارە کاریگەری خراپ و ناقۆلای دەبێ لەسەر  
 خو و پەشت و شەخسیەتی ئەو کەسە، شوێنەوار و پاشاوەی بەدو خراپ بەجێ  
 دەھێلێ لەسەر کەسایەتی و ناوبانگی ئەو کەسە، وە ھەندێ جار دەبێتە مایە  
 لە خۆبای بوون و، جۆریک لە فیزو خۆبەزلزانی لێو سەرچاوە دەگری.

(۱) رواه أبو داود ۴/۴۱۹ وهو في صحيح الجامع ۸۱۵۳

وه به «صحيح» ی له پيغه مبه ره وه ﷺ هاتوه كه مووی سپی خوی گۆریوه به هوی به كار هینانی «خه نه» و هاوشیوه كانی كه به شیوه ی پهنگی زهرد یان سوور یان بۆر دهرده كه ون.

وه له پۆزی نه تعی مه ككه دا كه «أبوقفاحه» ه یان هینا بۆ لای پيغه مبه ری خوا ﷺ كه سه رو ریشی وه كو خوری سپی ببوو، پيغه مبه ره ﷺ فرمووی: «غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ».

واته: «نهم پهنگه سپی یه بگۆرن به پهنگینکی تر، به لام خۆتان بپاریزن له پهنگی رهش و بۆی به كار مه هینن»<sup>(۱)</sup>.

نافره تیش وه كو پیاو بۆی دروست نی یه پهنگی رهش به كار بهیښی بۆ قژی كه سپیتی تی بکهوئ .

**ۋېتەو دېمەنى رۇح لەبەر لەسەر پۇشاك و دىوارو كاغەزو شتى  
لەو جۆرانە**

«عبداللە» ى كۆرى «مسعود» لە پېغەمبەرە ۋە ﷺ دەيگىرىتەۋە كە  
فەرمۇيەتى:

«إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوَّرُونَ» .

ۋاتە: «سەختىن و توند ترين سزا لاي خوا لە پۇژى دوايدا بۆ وىنەگرەكانە  
»<sup>(۱)</sup>.

«أبو هريرة» لە پېغەمبەرە ۋە ﷺ دەيگىرىتەۋە كە فەرمۇيەتى:  
«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً، وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً» .

ۋاتە: «خوای گەمورە فەرموۋى: كى لەو كەسە ستمكارترە كە بىھۆ  
دروست بىكات ۋە كو دروست كراۋەكانى من، جا با بتوانى دەنكە گەمىك يان  
دەنكە جۆيەك دروست بىكات»<sup>(۲)</sup>.

«عبداللە» ى كۆرى «عباس» لە پېغەمبەرە ۋە ﷺ دەيگىرىتەۋە كە  
فەرمۇيەتى:

«كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوْرَهَا نَفْسًا فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ»

ۋاتە: «ھەموو وىنەگرو وىنەكىشىك لەنار ئاگردايە، بەھەر وىنەيەك كە

(۱) رواه البخاري انظر الفتاح ۳۸۲/۱۰

(۲) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۸۵/۱۰

گرتویەتی یان کردوویەتی نەفسیکی بۆ دروست دەکری و لەناو دۆزەخدا سزا دەدری پێی «<sup>(۱)</sup>».

جا «عبداللە»ی کورپی «عباس» وتی: ئەگەر هەر پەسم دەکەیت و وێنە دەکێشی، ئەوا وێنەی دارێک بکە، وێنەی شتێک بکە کە روح لەبەر نەبێ. جا ئەم فەرموودانە بەلگەن لەسەر حەرامی وێنەی روح لەبەر، نێتر ئادەمیزاد بێ، یان ئاژەڵ و گیانداران بێ، وە جیاوازی نی یە وێنە کە سیبەری هەبێ (واتە پەیکەری) یان سیبەری نەبێ (واتە لەسەر شتێک بێ). هەروەها جیاوازی نی یە وێنە کە چاپکراو بێ یان کێشراوی یان وێنە کرابێ یان هەلکەندرابێ یان نەقش کرابێ یان هەلکۆلرابێ یان لەقالب دراوی و لێی دەرھێنرابێ یان شتی تری لەو جۆرانە بێ، هەموویان حەرامن و قەدەغەکراون، چونکە فەرموودەکان کە دەربارەی حەرامی وێنەن گشتگیرن و هەموو ئەوانە دەگرێتەوە.

موسلمان ئەوەکە سەبە کە ملکەچی دەقەکانی شەرع بێت و، مشتومڕ دەمەوێ نەکات بەرامبەر دەقەکان و بیانوی بێ سەروێەر نەهێنێت وە بلی خۆ من ئەو وێنانە ناپەرستم و کۆرپنوشی بۆ نابەم!!

وە ئەگەر کەسیکی عاقل و ژێر فامیدە، بە دڵ پروانی و بە جوانی بیر بکات وە لەو خراپە و نەگەتیاوەی کە ئەنجامی بۆ بۆنەوی وێنە کەوتوونەت وە لەم سەرئەمەدا، ئەوا شتێک لەو حیکمەت و کارلەجییە شەریعەتی بۆ دەر دەکەوێ کە بە ھۆیە و وێنەی حەرامکردووە پێگەی لێ گرتووە.

بەشیکی زۆری ئەو وێنەو ڕەسمانەیی کە ئەمڕۆ بەریلۆن سەرچاوەیەکی  
حاشاھەلنەگرن بۆ بەدڕەوشتی و خراپەکاری و بێ ناپرووی و ورۆژاندنی نارەزوات و  
پەلکێش بوون بەرەو داوێن پیسی.

کەوابوو وە ئەو بەدڕەوشتی و خراپەکاری و بێ ناپروویەیی کە دروست بوو و  
بۆنەتە مایەیی و ورۆژاندنی نارەزوات و ڕیگە خوشکەرن بەرەو داوێن پیسی ،  
بەشیکی زۆریان لەو وێنەو ڕەسمانەو سەرچاوە دەگرن .

وہ پێویستە لەسەر موسلمان وێنەو دیمەنی گیاندار لە مائەکەیدا دانەنێ،  
تاوەکو نەبێتە ھۆکارو ڕیگر لە ھاتنە ژورەو ھە «ملائکە» ی ڕەحمت. چونکە  
پێغەمبەر ﷺ فەرمووی:

« لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَصَاوِيرٌ » واتە: « مەلایکە ناچیتە  
مالێکمو کە سەگ و وێنە تییدا بێ »<sup>(۱)</sup>.

وہ لە ھەندێ مائدا پەیکەری و دەبینرێ ھەندیکیان پەرستراوی کافران بوو  
لە کۆندا، لە مائدا دایدەنێ بەبیانوی ئەوێ ئەمە کە لە پورە، یان بۆ مەبەستی  
جوانی، نا ئەمە حەرامییتی یەکەیی سەخت و قورستە لەوانی تر .

ھەروەھا وێنەیی ھەلواسراو تاوانەکەیی توند ترە لە چا و وێنەییەکی  
ھەلنەواسراویی، چونکە چەندەھا وێنەیی ھەلواسراو سەری کیشاوە بۆ  
بەگەورەگرتن و بە پیروژ راگرتنی وێنەکە، وە بەھۆیەو چەندەھا جار خەم و  
خەفت و دلتەنگی تازە دەبێتەو.

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۸۰/۱۰

وه نابى وینه و پهسم بۆ مه بهستی یادگارى هه لئاسرى، چونكه یادکردنى  
پاست نه وهیه له دلدابى و دوعای خیری بۆ بکری له خوا داواى په همتى بۆ  
بکری، نهك وینه کهى هه لئبگری و هه لئاسرى.

بۆیه پێویسته هه رچى وینه و پهسم ههیه له مال ده رکرى و نه هیلری و له ناو  
بهی، مه گهر زۆر قورس و گران و ناره حهت بى وه کو نه و وینه نهى بونه ته به لاو  
گشت لایه کی گرتوته وه و زۆر کون و که له بهرى ته نیه ته وه، بۆ نموونه وینه  
سه ر قوتووی خواردن، یان نه و وینه نهى له قاموس و فهرهنگ و په رتوک و  
سه رچاوه کاند ههیه و سودى لى ده بینرى، جا نه وانهى که بى سووده ده بى  
به گویرهى توانا هه ولئى لابر دنیان به درى، وه پێویسته ئاگادارین له و وینه  
خراپانهى که له په رتوک هه کاند ههیه و به ساده و ئاسانیا ن نه زانین .

وه هه ندی له و وینه و په سمانهى که زه روره تن پێویسته پارێزگاریان لى بکری  
وه کو وینهى ناسنامه، وه هه ندی له زانایان رێگه یان داوه به و وینه نهى که سوک  
کراون وه کو وینهیه بکه ویتته ژیر پى وه.



## درۆ کردن له بیینی خهودا

هه ندی کەس به نه نهقهست هه ولده دات بۆ دروست کردنی خهونیک که نه بیینیوه، بۆ به دهست خستنی چاکهیهک یان بۆ باسکردنی و ناوده رکردنی له ناو خه لکیدا یان بۆ راکێشانی قازانجیکی دونیای یان بۆ ترساندنی کهسیک که دوژمنایهتی ههیه له گه لیدا، یان بۆ شتی تر.

وه زۆریک له خه لکانی ناسایی باوهرو قه ناعه تیکی بی نه ندازه یان به خهون ههیه و دلایان زۆر پیوهی په یوه سته و زۆر هۆگرن بۆی، بۆیه به و درۆده له سانهش تیده که ون و هه لده خه له تین.

هه ره شهی سه خت و گران کراوه له کهسی که خهون به درۆ باسکات .

ههروهک پیغه مبهروه ﷺ ده فرموی:

« إِنْ مِنْ أَكْثَرِ الْفِرَى أَنْ يَدْعِيَ الرَّجُلُ إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ يُرِي عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرَ أَوْ يَقُولَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَمْ يَقُلْ ».

واته: « گه وه ترین درۆ هه لبهستن ئه وهیه: پیاریک به ناری باوکیکی تروه

بانگ بکری جگه له باوکی خوی، یان خهونیک بگپیتته وه که به چار نه بیینی

بی، یان بلێ پیغه مبههر ﷺ وای وتوه وهی فرموو بی»<sup>(۱)</sup>.

وه ههروه ها ده فرموی :-

« مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كَلْفٌ أَنْ يَفْقَدَ بَيْنَ شَعْرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ ».

(۱) رواه البخاري انظر الفتحة ۴۰/۶

واته: « ههرا کهسی خهونی بگێرتتهوه که نهیینی بی، ئهوا له قیامت دا داوای لی نه کری دوو دهنگه جو پیکمه گری بدات، وه ناشتوانی»<sup>(۱)</sup>  
بهیه کهوه بهستنی دوو دهنگه جو کاریکی مهحاله و نهسته مه، بۆیه سزاکی به گۆرهی کرداره کهیه تی.

### دانیشتن له سهرا گۆره بی نان به سهرایدا و میزو پیسای کردن له گۆرستاندا

«أبو هريرة» له پیغه مبهراوه عليه السلام دهیگێرتتهوه که فهرموویه تی:  
« لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابَهُ فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ » .

واته: « نه گهر کهسیک له ئیهو له سهرا پشکوژیک ناگر دابنیشی جله کانی بسوتینی و بگاته پیسته کهی باشتره بۆی، لهوی له سهرا قهبری دابنیشی»<sup>(۲)</sup>.

ههروهها پێنان به سهرا گۆردا دروست نی یه، به تایبته هندی کهس نه م کاره ده کهن کاتییک که مردۆ کهی خۆیان ده نیژن، ده بینری گوی بهوه نادهن که به پی به سهرا گۆره کانی ده ورو بهردا ده نیژن، هندی جاریش به پێلاوه کانیانهوه به بی نهوهی ریزو حورمه تیک بۆ مردوه کانی تر دابنێن

له بهر تر سناکی و گه وهییه نه م تاوانیه که پیغه مبهراوه عليه السلام ده فهرمووی :-

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۴۲۷/۱۲

(۲) رواه مسلم ۶۶۷/۲

«لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ أَوْ أَخْصِفَ نَعْلِي بِرِجْلِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِيَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ» .

واتە: «ئەگەر بەسەر پشکوێدەکی ئاگردا برۆم و قاچم بسوتیڤن یان بەسەر شمشیرێک دا برۆم و قاچم ببرم، یان پیتلاوێکم بچەقی بە پیم دا، ئەوا خوشترە بەلاموێ لە چار ئەوێ بەسەر گۆڕی موسلمانێک دا برۆم»<sup>(۱)</sup>.

ئەگەر کەسێک پێ بەقەبرێک دا بنێ جەرمەو تاوانەکە ی ئەوەندە سەخت و گران بێ، ئەو ئەو کەسە ی کە دەست دەگرێ بەسەر قەبرسانێکدا و داگیری دەکات و پرۆژە ی خانو و بینا و شوێنی بازرگانی تێدا دروست دەکات، دەبێ حالی چۆن بێ و تاوانەکە ی چەند قات بێ؟!!

هەروەها میزو پيسایی کردن و دەست بە ناوگەیاندن لە گۆرستاندا کاریکی حەرام و قەدەغەکراوە، ئەو کەسانە ی کە گۆی بەو نادەن لە چ شوێنێکدا دەست بە ناو دەکەن و، هەر شوێنێکیان بۆ رێکەوێ بەلایانەو ناساییە نیتەر گۆرستان بێ یان هەر شوێنێکی تر بێ، ئەو نیشانە ی لاوازی و رەوێشت و ئەخلاق و کەسیتی و لە دەستدانی کەسایەتی و پیاوێتیانە ، هەركات دەستی ناوی هەبوو لە گۆرێک هەڵدەگەڕێ و لە پالیا دادەنیشی، بە بۆگەنە ناخۆش و پیسەکە ی خۆی نازاری مردووکەن دەدات .

پێغەمبەر ﷺ دەفرموی :

«وَمَا أَبَالِي أَوْسَطَ الْقُبُورِ قَضَيْتُ حَاجَتِي أَوْ وَسَطَ السُّوقِ» .

(۱) رواه ابن ماجه ۴۹۹/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۰۳۸

واته: «ئەگەر گوێ بموه نەدەم کە ئە ناو گۆرستان دا دەست بە ئاو بکەم و بەلامهوه ئاسایی بێ، ئەوه ئە ناوه راستی بازاریش دا گوێ پی نادهم و بەلامهوه ئاساییه»<sup>(۱)</sup>.

کەوابوو ناقلای وناشرینی دەست بە ئاوگەیانندن لە گۆرستاندا وەکو دەرخیستی عەورەت و دەست بەئاو گەیانندن لە پیش چاوی لەخەلکی لە بازاردا.

و ئەو کەسانە ی کە زیل و پیسای فرە دەدەنە قەبرسانەوه بەتایبەت نەگۆرستانە ی کە کۆن و دیواریان بە دەوردا نەماوه ئەگەر وا بکەن ئەوا نەم هەپاشانە ئەوانیش دەگریتهوه.

و ئە یەکیک لەو رەوشتو نادابانە ی کە شەرع داوای کردووه لە کاتی سەردانی کردنی گۆرستاندا رەچاو بکری داکەندنی پیتلاوه لە کاتی رۆیشتن بە نیوان گۆرەکاندا.

### خۆپاک نەکردنەوه لە میز

لە جوانکاریەکانی نەم شەریعەتە ئەو یە بەتەنگ هەموو شتی کەوه هاتووه کە بەرژەوهەندی و چاکەکاری تێدابی بۆ ژیا نیسان، لەوانە لابردنی پیسی یە، بۆ ئەوهش خۆپاککردنەوه ی داناهوه ئەو چۆنیەتیەشی پروون کردۆتەوه کە بەهۆیەوه پاک و خاوی نی لی وە دەستدێ.

(۱) التخریج السابق

وه هه ندى كهس كه مته ركه من له ناست لابر دنى پيسى و گوى به خوپاك  
كردنه وه نادهن، كه نه مهش ده بته هوى پيس بوونى جل و بهرگو جهسته،  
سه ره پاي نه وهش نوژه كهى دانامه زرى و راستو ره وان نابى .

وه پيغه مبه ره عليه السلام ناگادارى كردوين كه خوپاك نه كردنه وه له ميز به كيكه له  
هوكاره كانى سزاي ناوگور .

«عبدالله»ى كورى «عباس» ده فرمووى: پيغه مبه ره عليه السلام به لاي باخيك له  
باخه كانى مه دينه دا تپه پرى، گوى له دهنگى دوو كهس بوو له ناو قه بره كانيان  
سزا ده دران.

پيغه مبه ريش عليه السلام فرمووى :

« إِنْهُمَا لِيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَرِي مَنْ  
الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالتَّمِيمَةِ ».

واته: « نهم دوانه سزا ده درين، وه لسه تاونيك سزا ده درين خويان به  
گه رهيان نه زانيوه و گويان پى نه داوه، به لام لپراستيدا تاونيكى گه ريه،  
به كيكيان خوى له ميز پاك نه ده كرده وه، نوپريان دوو زمانى ده كرد »<sup>(۱)</sup>.

وه پيغه مبه ره عليه السلام هه والى پى داوين و ده فرمووى :

« أَكْثَرُ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْبَوْلِ ».

واته: « زوري سزاي ناوگور به هوى خوپاك نه كردنه وه له ميز »<sup>(۲)</sup>.

وه نهو كه سهى به په له لسه ره ناو هه لده ستته وه و پيش نه وهى ميزه كهى  
ته واو بى، يان به شيوه كه ميز ده كات يان له جيگايه كه ده كات پر شه كهى

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۱۷/۱.

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۲۶/۲ وهو في صحيح الجامع ۱۲۱۳.

ده گه پیتتهوه بو خۆی، یان پاش میز کردن خۆی پاک نه کاتهوه به ئاو بان به بهردو کهم تهرخهه بئ له وه دا، نهوا هه موویان حوکمی نهو کهسه وهرده گرن که خۆی پاک نه کرد بیتهوه له میزو سزاکهش شمولی هه موویان ده کات .

وه له هه ندی شویتندا سه رئاوه کان به قهه دیواره کانهوه دروستکراونو، هه رکهس دیت و میزی خۆی ده کات به پیش چار خه لکانی دهره وه ژوره وه به بی هیچ شه رم و هه یایه و، پاشان جله کهی هه لده کات و ده یکاتهوه به ری به سه ر پیسیه که دا، جا نه م کارو پی شه یه سه ره پای نه وه ی لاسایی کرد نه وه شویتکه وتنی بی باوه رانه، دوو هه رامي ناشیرینشی تیدا کو نه بیتهوه :  
یه که میان :- عه وه تو شه رمینگای خۆی نه پاراست له پیش چاری خه لک .  
دووه میان :- خۆی پاک نه کرده وه له میزه کهی .

### گوئ گرتن له قسه ی کو مه لیک که بلایانه وه ناخۆش بی

له م باره یه وه خوی گه وه ده فهرمووی :

﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾ الحجرات: ۱۲

واته: « به داوای عه یبو عاری یه کتردا مه گه رین و جاسوسی و سیخوپی به سه ری هه کتریه وه مه کهن ».

«عبدالله» ی کو پی «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریتتهوه که

فه رموویه تی:

« مَنْ سَمِعَ حَدِيثَ قَوْمٍ، وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، صُبَّ فِي أُذُنِهِ أَلَّا تُكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ». »

واته: «ههركهسى گوى بگري له قسهى كۆمه لىك كه پىيان ناخوس بى گوى له قسه كه يان بگري، نهوا قورقوشى تواوه ده كرىته گوىه كانى له رۆزى قيامهتدا»<sup>(١)</sup>.

جا نه گهر گوىگره كه قسهو باسه كه يانى گىرايه وهو گه يانديه شوئىكى تر بو نه وهى دوو چارى زهرهرو زيانيان بكات، له كاتىكدا نهوان ناگايان له گوى گرتنى نهه نه بو بى نه يان زانى بى كه نهه كه سه گوىيىستى قسه كانيان بووه، نهوا نهه گوىگره سه ره پاي نه وهى تاوانى سيخوړى كردنه كهى له سه ره، تاوانى قسه هينان و بردنه كه شى له گهر دنه وه، ده چيته ژىر نهو فهرموده وه كه پىغه مبه ر<sup>عليه السلام</sup> ده فرموى :

« لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ ». »

واته: « نهو كه سهى دوو زمانى بكات له نيوان خه لكى داو قسه كانيان بگوازيتموه به مبهستى تىكدانى نيوانيان، نهوا ناچيته بهه شتموه »<sup>(٢)</sup>.

(١) رواه الطبراني في الكبير ٢٤٨/١١-٢٤٩ وهو في صحيح الجامع ٦٠٠٤ والأناك هو الرصاص المذاب.

(٢) رواه البخاري فتح ٤٧٢/١٠ والقنات الذي يستمع إلى حديث القوم وهم لا يشعرون به.

## دراوسیه تی خراب

خوای گهوره له قورئاندا نامۆژگاری کردوین ده‌بارهی دراوسی و ده‌فرمووی:

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ  
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ  
وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾ (٣٦)

﴿النساء: ٣٦﴾

واته: «بەس خوا بپەرستو هیچ شتێک مەکنه هاوبەشی لپەرستندا، وه  
له‌گەڵ دایک و باوکتان چاک بن، وه له‌گەڵ خزمی نزیك و هەتیوان و هەژاران و  
هاوسیی دورو و نزیکتان و هاوڕێ هەمیشەیتان و پێبواران و ئەوانەش که  
بەنده‌تان به‌ باشی هەلس و کەوت بکەن له‌گەڵیان دا، چونکه به‌راستی خودا  
ئەوانەى خوش ناوی که لوت به‌رزو خۆبەزل زانن».

وه نازاردانی دراوسی و خراب بوون به‌رامبه‌ری یه‌کیکه‌ له‌ هه‌رام کراوه‌کان،  
چونکه‌ هه‌ق و مافی دراوسی زۆر گه‌وره‌و گرانه‌ ده‌بی به‌ جوانی نادابکرێ و  
به‌باشی بپاریزێ .

«أبوشريح» له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگێڕێته‌وه‌ که‌ فرموویه‌تی:

«وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ» .

واته: « سوێند بێ به‌ خوا ئیمانی نی یه‌، سوێند بێ به‌ خوا ئیمانی نی یه‌،

سوێند بێ به‌ خوائیمانی نیه‌».



وتیان کئی نهی پیغه مبهەر خوا عَلَيْهِ السَّلَام ؟ فهرمووی :  
« الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ ».

واته: « ئهوکه سهی که در اوسیکهی له شهرو خراپه ی ئه مین نه بی »<sup>(۱)</sup>  
وه پیغه مبهەر عَلَيْهِ السَّلَام سه ناکردن و زه مکردنی در اوسیی بو در اوسیکه ی کردوه  
به پیوه ریک بو چاکی و خراپی نینسان ، واته ههر کهس در اوسیکه ی به باشه  
باسی کردوو لیتی پازی بوو، نهوا به لگه یه له سهر چاکی تی نهو که سه، وه ههر کهس  
در اوسی که ی به خراپه باسی کردوو لیتی پازی نه بوو، نهوا به لگه یه له سهر خراپی  
نهو که سه.

«عبداللّٰه» ی کوری «مسعود» ده فهرمووی ، پیاویک به پیغه مبهری  
ووت عَلَيْهِ السَّلَام، نهی پیغه مبهری خوا عَلَيْهِ السَّلَام چون بزائم من کهسیکی باشم یان خراپم  
؟

پیغه مبه ریش عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی : «إِذَا قَالَ جِيرَانُكَ قَدْ أَحْسَنْتَ فَقَدْ أَحْسَنْتَ  
وَإِذَا قَالُوا إِنَّكَ قَدْ أَسَأْتَ فَقَدْ أَسَأْتَ».

واته: « ههركات بیستت در اوسیکانت وتیان باشی ئهوه تو باشیت،  
وه نه گهر بیستت وتیان تو خراپی ئهوا تو خراپیت »<sup>(۲)</sup>

وه نازاردانی در اوسی و خراپ بوون بهرام بهری شیوازی جوژاوجوژی هیهه:  
وه کو نهوه ی ریکه به در اوسی نه درێ دار بخته سهر دیواری در اوسیکه ی کاتیک  
که پیو یستی بی، وه بهرز کردنه وه ی خانوو به سه ریداوگرتنی بهری خوژو ههوا  
لیتی به بی مؤله تی نهو، وه کردنه وه ی په نجه ره به سهر ماله که ی داو پروانین و

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۱/ ۴۴۳

(۲) رواه الإمام أحمد ۱/ ۴۰۲ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳

تهماشاکردنی عهیب و عاری و خاوو خیزانی، وه نازاردانی و ههراسانکردنی بههۆی دهنگی ناخۆش وهکو تهقهتهق و هاوارو قیژهو نالهناڵ کردن بهتایبته لهکاتی خهوو پشهودان، یان لێدانی منداڵهکانی و فرێدانی شتی پیس بۆ بهردهم دهراگاو خانوهکهی .

وه ههرا کهس حهق و مافیکی دراوسیکی بخوات و کاریکی ناشیاو بکات بهرامبهرا دراوسیکی، نهوا تاوانهکهی چهندقات گهورهترو قورستر دهبی .

ههروهکو پیغه مبهرا ﷺ دهفرمووی:

«لَأَنْ يَزْنِيَ الرَّجُلُ بِعَشْرَةِ نِسْوَةٍ أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَزْنِيَ بِامْرَأَةٍ جَارِهِ».

واته: «ئهگهرا پیاویک زینا بکات له گهه ده ئافرهتهدا تاوانهکهی کهمهتره لهچار ئهوهی زینا بکات له گهه ده ئافرهتیکی دراوسی کهیدا، وه ئهگهرا پیاویک له دهمال دزی بکات تاوانهکهی کهمهتره له چار ئهوهی لهما ئیکی دراوسیکی دزی بکات»<sup>(١)</sup>.

وه ههندی کهسی خیانهتکارو ناپاک لهمال نهبوونی دراوسیکی بهههرا دهزانی و لهشه ودا خۆی دهکاته مالهکهی داو خراپه و ناپاکی نهههرا دههات هاوارو تیاچوون بۆ نهو کهسه له پۆژی دوایدا.

(١) رواه البخاري في الأدب المفرد رقم ١٠٣ وهو في السلسلة الصحيحة ٦٥

## وهسیه تی خراب و زیانبه خش

یه کیټک له پټساو بنه ماکانی شه ریعتی نیسلا م نه وه یه هه رامی کرده وه که سیټک زه ره رو زیان به که سیټکی تر بگه یه نی، جا به نه زانین بی یان به نه نقه ست بی . غونه ی نه مهش وه سیهت کردنی که که بیټه مایه ی زه ره رو زیان دان له میرات گره شه ریعه کان یان له هه ندیټکیان، جا هه هر که س کاری وا بکات و نیشی وای لیټوه شیټه وه نه وا بهر نه وه ره شه ی پیغه مبه ره ﷺ ده که ووی که ده فهر مووی :

« مَنْ ضَارَّ أَضُرَّ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ ».

واته: « هه رکه سی زه رو زیان له یه کیټک بدات، نه وا خوداش نه دو چاری زه رو زیان ده کات، وه هه رکه سی نی شوکار له سه ره خه لک قورس بکات، نه وا خوداش کارو نیش له سه ره نه قورس ده کات »<sup>(۱)</sup>.

بی بهش کردنی یه کیټک له میرات گره کان له مافی شه ریعه کانی خو ی، یان وه سیهت بکات بۆ میرات گره کان و بهشیان بۆ دیاری بکات به پیچه وانیه نه وه ی وا خودا داینا وه، وه یان وه سیهت بکات که له پاش مردنی خو ی زیاتر له سییه کی ماله که ی بکه ن به خیر، نه مانه هه مووی بریتین له و شیوه دیمه نانیه وه سیهتی خراب و زیانی به خش که شه ریعت هه رامی کرده وه.

وه له و شوټنانه ی که خه لک پابه ندی حو کم و قه زای شه ریعی نین که سی خاوه ن حه ق به گران نه توانی نه و حه ق و مافه ی که خودا بۆی دانا وه وه ری بگری، چونکه

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۵۳/۳ انظر صحيح الجامع ۶۳۴۸

ئیش بەو حوکم و یاسا دەست کردانە دەکری کە پێچەوانەی شەریعەتە، بۆیە هەولێدەدری ئەو وسیەتە خراپ و سەتەم کاریانە جی بەجی کری کە لەلای پارێزەر (محامی) تۆمار کراوە و سا هاوارو تیاچوون بۆ ئەوانەی وا بەدەستی خۆیان ئەو وەسیەتەنە دەنوسن، وە هاوار بۆ ئەوان لەوێ کە پەیدای دەکەن بەو پێگە حەرامە.

### یاری کردن بەزارو تاوڵەو شەترەنج

زۆریە یاریە بڵاوەکان و بەکارهاتووێکانی ناو خەڵکی پریەتی لە شتی حەرام و قەدەغە کراو، لەوانە یاری کردنە بە «نەرد - زار» کە لە زۆریە یاریکاندا بەکاردی، وەکو لە یاری تاوڵەو جگە لە تاوڵەشدا دەبینی. وە پێغەمبەر ﷺ وریای کردوینەتەوێ کە توخنی ئەم «نەرد» نەکەوین، چونکە دەرگای قوماڕدە کاتەوێ و مەرۆڤ پەلکێش دەکات بەرەو قوماڕ. هەر وەک دەفەرمووی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْتَّرْدِشِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ».

واتە: «هەرکەسێ یاری بکات بە (نەرد - زار) ئەوا وەکو ئەوێ وایە دەستی پەنگ کردبێ لەخوێن و گوشتی بەرازا»<sup>(۱)</sup>.

«أبو موسی» لە پێغەمبەر وە ﷺ دەگێڕێتەوێ کە فەرموویەتی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْتَّرْدِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ».

واته: « هه رکەسی یاری بکات به (نەرد - زار) ئەوا له فرمانی خواو پێغه مبه ره که ی ﷺ یاخی بووه »<sup>(۱)</sup>.

### له عه نه ت کردن له ئیماندارو هه رکەسی شیایو له عه نه ت نه بی

زۆر کەس دەسه لاتی به سه ر زمانى خویدا نی یه و زمانى خۆى بۆ ناگیرى هه رکاتى تۆرهبوو ده سته جى ده ست ده کاته له عه نه تى کردن و نه فره ت کردن له ئینسان و گیاندارو بى گیان و پۆژگارو کات و زه مان، ته نانته زۆر جار له عه نه ت له خۆى و مندا لاو خێزان یان میتردیى ده کات .

ئا نه م له عه نه تکرده کارو پیشه یه کى خراپ و ناقولا یه و ترسنا که .  
«ثابت» ی کورپى «الضحاک» له پێغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریته وه که  
فه رموویه تى:

«وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَبُهِتَ فَكُفِّرْهُ» .

واته: « هه رکەسی له عه نه ت له ئیماندار بکات وه کو ئەوه وایه بیکوژى »<sup>(۲)</sup>.

وه له به ر ئەوه ی له عه نه ت کردن زۆریه ی جار له ئافره تانه وه ده رده چى و نه وان زۆر به کارى ده هی نن، بۆیه پێغه مبه ره ﷺ ده فرمووی (له عه نه تکرده) هۆکارێکه زۆریک له ئافره تانى پێده چیتته دۆزه خه وه .

(۱) رواه الإمام أحمد ۴/ ۳۹۴ وهو في صحيح الجامع ۶۵۰۵ .

(۲) رواه البخاري انظر فتح الباري ۱۰/ ۴۶۵

وه ههروهه لهعنه تکه ره کان نابنه تکاکار له پۆژی دوا ییدا، له وهش ترسناکتر  
 نه وهیه هه رکس لهعنه ت له یه کێک بکات و شیاوی نهو لهعنه ته نه بی، نهوا  
 لهعنه ته که ده گه پێته وه بۆ بیژهره که خۆی، جا بۆیه بهو لهعنه ت کردنه ی که له  
 خه لکی ده کات به سه ر خۆی دا ده شکێته وه و دوعا له خۆی ده کات که له په جمو  
 به زه یی خودا ده رکړی و دوور بخړیته وه .

### شیوه نه و یه خه داد رین

یه کێک له کاره خراپ و ناپه سه نه ده گه وه ره کان که هه نه دی له ئافره تان پتی  
 هه لده ستن له کاتی مردنی یه کێکدا، نه وه یه ده ست ده که نه به هاوارو قیژهو ئاله و  
 پومه ت دا برین و یه خه داد برین و قژ رین و چه پۆک له خۆدان و واوه یلاکردن .  
 جا نه مانه به لگه نه له سه ر رازی نه بوون به (قه زاو قه ده ر) ی خودا و ئارام نه گرتن  
 له سه ر به لا و نا په حه تی.  
 وه پیغه مبه ر ﷺ لهعنه تی کردوه له هه رکه سی که نه م کارانه نه نجام  
 بدات.

«أبو أمامة» خوی لی رازی بی ده فهرمووی:

«لَعْنُ الْخَامِشَةِ وَجْهَهَا وَالشَّاقَّةُ جِيَّتَهَا وَالِدَاعِيَّةُ بِالْوَيْلِ وَالْثُبُورِ» .

واته: « پيغه مېسري خوا ﷺ له عنه تي كړدوه لهو ثافره ته يې پومه تي  
خوې دېرني و يه خې خوې داده بري و هاوار ده كات به واو هيلو ئاخ وئوف  
كي شان »<sup>(۱)</sup>.

« عبدالله » ي كوري « مسعود » له پيغه مېسره وه ﷺ ده گي رته وه كه  
فه رمويه تي:

« لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ ».

واته: « له ئيمه ني يه نو كسه ي پومه تي خوې بري و يه خې خوې  
دابري و هاوار واو هيلابكات وه كو قيژو نالي جا هيلي ته ي پيش ئي سلام »<sup>(۲)</sup>.

وه هه روه ها پيغه مېسره ﷺ ده فه رموي:

« النَّاحَةُ إِذَا لَمْ تُثَبِّ قَبْلَ مَوْتِهَا ثَقَامُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ  
وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ ».

واته: « ثافره تي شيوه نكرو يه خداداد ته گمر پيش مردني ته به نه كات و  
په شي مان نبي ته وه، ئهوا له رږزي قيام ته دا زين دوو ده كړ ته وه و جل و  
پوشا كيني له مسي تواوه ده كړي به به ريدا، وه زري ته كه له گمري ئاگر  
له بېر ده كړي »<sup>(۳)</sup>.

## ليدان له ده مرو چاوو دا خكر دني

(۱) رواه ابن ماجه ۱/ ۵۰۵ وهو في صحيح الجامع ۵۰۶۸

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۱۶۳/۳

(۳) رواه مسلم رقم ۹۳۴

«جابر» خۆی لى پازى بى دەفەرمووی:

«نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنِ التَّوَسُّمِ فِي الْوَجْهِ». واتە: «پىغمبەرى خوا ﷺ لىدانی دەم و چاۋو داخکردنى قەدەغەکردووە»<sup>(۱)</sup>.

ژمارەىەكى زۆر لەباۋكان و مامۆستایان پەنادەبەنە بەر لىدانی دەم و چاۋو مندال لەكاتى سزادانى مندالەكانیان، وە هەندى كەس نەم كارەبەكاردىنى بەرامبەر خزمەت كارو ژێر دەستەكانى .

نەم كارە سەرەپای ئەوێ سوکایەتى کردنە بى پىزى نواندنە بەرامبەر بە دەم و چاۋو پومەت كە خوا پىزى لىگرتووە، هەرۋەها سەرىش دەكىشى بۆ لەدەست دانى هەندى ئەندامى هەستىارى گەنگ كە لەدەم و چاۋدا كۆبونەتەو، كە ئەوكات پەشىمانى پوو ئەدات و كىشەو گەفت دروست دەبى و خاوەن حەق پى دەچى داۋای تۆلەى خۆ بكات.

و هەرۋەها داخ كردنى پومەتى ئاژەل، بۆ ئەوێ ببیتە نىشانەىەكى جياكەرۋە تا خاوەنى هەر ئاژەل ئاژەلەكەى خۆى بناسیتەوە یان هەركات وونى كرد بە هۆیەو بەدۆزىتەو و بۆى بگەپتەو، ئەویش حەرامە و قەدەغەكراوە، چونكە هۆكارە بۆ شىۋاندنى دیمەن و ئازاردانى، هەرچەند خەلكىش بیانو بەهەنەى ئەو بەیننەو كە ئەو خۆنەرىتى عەشىرەت و هۆزەىەكەىەتى و نىشانەىەكە بۆ جياكردنەو، ئەگەر هەر پىۋىست بوو بكەرى، دەتوانى شوینىكى تەداخ بكات ئەك دەم و چاۋ .



## قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سنی رۆژ به بئی هیچ بیانویه کی شه رعی

یه کێک له پیلان و ته له کانی شهیتان بریتی یه له دروست کردن ی پچهانی په یوه ندی نیوان موسلمانان، زۆرن نهو که سانه ی شوین پیلانه کانی شهیتان ده که ون و ههنگاوه کانی نهو هه لده گرن و دهنگدا ده برن له برای موسلمان ی خۆیان و قسه ی له گه ل ناکه ن، له بهر هه ندی هۆکاری ناشه رعی که نه ویش یان به هۆی ناکۆکیه کی مادی دونیا یه وه یه یان به هۆی هه لۆیستیکی بی سود و بی که لکه وه یه، جا بۆیه جاری و اهه یه دهنگ دا برینه که به سال به رده وام ده بی و سۆتند ده خوات قسه ی له گه ل نه کات و، نه زرده کات که نه چیته مالی، وه هه رکات له سه ر رینگاش بیبینی پرووی لی و هه رده گی پری و پشتی تیده کات و، هه رکات له کۆرو مه جلیسی کدا پیی بگات له گه ل راست و چه پی نهود اته وقه ده کات و به سه ریدا ههنگاو ده نی و ده یه پری نی. نا نه مهش یه کێکه له هۆکاره کانی سیستی و لاوازی و بیده سه لات ی له کۆمه لگی نیسلامیدا. جا بۆیه شه رع بریارێکی یه کلا که ره وه ی داوه و هه رپه شه یه کی سه خت و توندی کردووه سه بارهت به م کاره .

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگی ریتته وه که فه رموویه تی:

« لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ » .

واته: « دروست نیه بۆ هیچ موسلمانیک که لهسی پۆژ زیاتر قسه له براکهی خۆی دابری، جا نه گهر له سی پۆژ زیاتر قسهی له گهل براکهی نه کرد، نهوا نه گهر بری ده چیتته ناگروهه »<sup>(۱)</sup>.

«أبو خراش» ی «الأسلمی» له پیغه مبهروه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیزیتهوه که فهرموویهتی:

« مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفِكَ دَمِهِ ».

واته: « ههرکسی بۆ ماوهی سالتیک قسه له براکهی دابری، نهوا تاوانه کهی وه کو تاوانی پرشتنی خۆینه کهیمتی »<sup>(۲)</sup>.

قسه لیک دابران که هوکاری بیبهش بوون بی له ره حهت و به زهیی خودا، نهوا به سه بۆ سه لماندنێ خراپی و ناقولایی لیک دابرانی موسلمانان.

ههروهک «أبو هريرة» له پیغه مبهروه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیزیتهوه که فهرموویهتی:

«تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحَاءٌ فَيَقَالُ أَتْرُكُوا أَوْ اِرْكُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَفِيئَا ».

واته: « کردهوهی خه لکی له ههموو ههفتهیه کدا نیشان ده درین له پۆژی دوو شههمو پینج شههمدا، له ههموو بهندهیهکی باوهردار خوش دهی، تهنها له بهندهیهک نهبی که له نیوان خۆی و براکهیدا ناکوکی یهکی ههبی و قسه یان

(۱) رواه أبو داود ۲۱۵/۵ وهو في صحيح الجامع ۷۶۳۵

(۲) رواه البخاري في الأدب المفرد حديث رقم ۴۰۶ وهو في صحيح الجامع ۶۵۵۷ .

پێكشوه نەبی، ئوتوتی: وازیهێنن لەو دوانەو ئیخۆش بوون نایانگرتتەوه هەتاوهكو خۆیان چاك نەبن و ئاشت نەبنەوه»<sup>(۱)</sup>.

وه هەریهكێك لەو دووانە ئەگەر تەوبەى كردو پەشیمان بوویهوهو گەراپیهوه بۆ لای خودا، ئەوا پێویسته لەسەرى سەردانی هاوڕێكەى بكات و سەلامى لى بكات، جانەگەر ئەمەى كرد ئەوا ئەم بۆ قیامەتى خۆى تاوانى لەگەردندا نەماوهو تاوانى لە ئەستۆى ئەوكەسەیه كە مل نادات و پێشت هەڵدەكات .

وهكو «أبو أيوب» له پێغه مبهروه ﷺ دهیگێرتتەوه كه فەرموویهتى: «لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ».

واته: «دروست نى یه بۆ هیچ پیاویك كه براكەى خۆى نەدوینى زیاتر لەسى شمو، بۆ جوړەى كه بگەن بەیهك ئەمیان ږوو بەلایهكدا بكات و ئهویان ږوو بەلایهكى تردا، وه باشتترینیان ئهویانه كه یهكدم جار سه‌لام ده‌كات»<sup>(۲)</sup>.

به‌لام ئەگەر هۆكاریكى شه‌رعى هەبوو بۆ ئەوهى قسه‌ى له‌گەڵ نه‌كړى وه‌كو وازیهێنان له‌ نوێژ، یان به‌رده‌وام بوونى له‌سەر خراپه‌و تاوان، ئەوا ئەگەر قسه‌نه‌كردنه‌كەى سوودی بۆى هەبوو، وه‌ بپیته‌مایه‌ى گەراپه‌وه‌ى بۆ راستى و هه‌ست كردن به‌ هه‌له‌ى خۆى، ئەوا ئەو كاته قسه‌نه‌كردن له‌گه‌ڵیدا واجبه‌.

به‌لام گەر قسه‌ نه‌كردنه‌كه‌ وای لى بكات زیاتر پشت له‌ چاكه‌ بكات و به‌ره‌مه‌كه‌ى ته‌نها سه‌ركه‌ش بوونى بی‌ت و زیاتر دورى بخاته‌وه‌ له‌ چاكه‌ و زۆرت‌ر ږۆى بچینی له‌ خراپه‌و تاواندا، ئەوا ئەوكاته قسه‌ دا‌برین حەرامه‌و دروست نى

(۱) رواه مسلم ۴/ ۱۹۸۸

(۲) رواه البخاري فتح الباري ۱۰/ ۴۹۲

یە، چونکە هیچ بەرژەوهەندیەکی شەریعی پێی نایەتەدی، بەڵکو بەلاو خراپەیی زیاتری لێ دەکەوێتەوه.

بۆیە باشتەین چارەسەر بۆ ئەم کەسە ئەوێە بەردەوام چاکەیی لەگەڵدا بکەوێ و نامۆزگاری و نەسیحەت بکەوێ ، هەرۆک چۆن پێغەمبەری خوا ﷺ «کعب»ی کورپی «مالک» و دوو هاوڕێکەیی هەجر کرد بۆ ماوێە کەسەیی لەگەڵ نەکردن ، چونکە بێنی مەسلەحەتی تێدا یە بۆیان، بەلام کەسەیی لە «عبدالله»ی کورپی «أبي» کورپی «سلول» و مونا فیکەکان دانەبەری چونکە مەسلەحەت و بەرژەوهەندیەکی شەریعی نەبێنی لەو کارە دا وەزانی هەجر نەکردن یان باشتەرە بۆیان.

لەکۆتاییدا :-

تائەوانەیی ووتر او باسکرا بەشێکن لە حەرامە زۆریلاوێەکانی ئەم سەردەمە.

نسأل الله سبحانه وتعالى بأسمائه الحسنى أن يقسم لنا من خشية ما يحول بيننا وبين معاصيه ومن طاعته ما يبلغنا به جنته وأن يغفر لنا ذنوبنا وإسرافنا في أمرنا وأن يغنيننا بحلاله عن حرامه وبفضله عمن سواه وأن يتقبل توبتنا ويغسل حوبتنا إنه سميع مجيب وصلى وسلم على النبي الأمي محمد وآله وصحبه أجمعين والحمد لله رب العالمين .

نۆسەر

محمد صالح المنجد

سوپاس بۆخوا که یارمەتی دام لەم وەرگیرانەتەواو یوم .  
 داواکارم لە خوای بەبەزەیی و بە پەحم که لەم کارەماندا بە ئیخلاص و ئەو  
 مەبەست بوون بەهەرەمەندمانی کردبێ و.... بە ئیتباع و شوێنکەوتنی  
 پیغمبەرەکە ی پێژدارمانی کردبێ ..... وە لە پیسایی ریاو غەیری ئەو  
 مەبەست بوون خاوەنمانی کردبێ و.... لە کوێرە رێچکەیی بیدعەو  
 شوێنکەوتنی غەیری پیغمبەرەکە ی رزگارمانی کردبێ .

داواکارم لە خوای بەرزو پیروژ بەردەوامان کات لەسەر تەنها پەرستنی خۆی  
 و تەنها شۆین کەوتنی پیغمبەرەکە ی و تەنها پەیرەوکردنی دینەکە ی، وەوامان  
 لێبکات ئەوە ی ئەو بەحەرامی دانائە بەحەرامی بزانی توخنی نەکەوین، وە  
 ئەوە ی ئەو حەلّالی کردووە بەحەلّالی بناسین و لێی بەهەرەمەندبین.

وصلی الله وسلم علی رسول الامین ، وءاله الطاهرین ، وأصحابه الأکرمین  
 ، ومن دعی بدعوته ، وعمل بسنته علی فهم صحابته إلی یوم الدین .

## ئاۋەرۈك

لاپەرە	باسەكان
۱	ۋتەى سايىت
۵	پېشەكى ۋەرگىر
۳۵	پېشەكى نوسەر
۴۷	ھاۋبەش بۆ خۋادانان
۶۳	غەيرى خوا مەبەست بوون لە عىبادەت دا
۶۵	رەش بىنى و بە شوم زانىنى شتەكان
۶۹	سوئند خۋاردن بە غەيرى خودا
۷۲	دانىشتن لە گەل دوۋروۋەكان يان خراپەكاران و ھۆگرېوون پىاۋەنەۋە
۷۳	پەلەكردن لە نوڭدا
۷۶	كارى بى ھودە و جولەى زۆر لە نوڭدا
۷۸	پېش كەۋتنى ئىمام لە نوڭدا بەئەنقەست
۸۱	ھاتنى كەسك بۆمزگەۋت كەسېر وپىازى خۋاردبى
۸۳	زىنساكردن
۸۷	نېربازى
۸۸	نەھاتنى ئافرەت بۆسەر جىنى پىاۋەكەى بەبى ھىچ عوزرىكى شدرعى
۹۰	داۋاى ئافرەت بۆتەلاق لەمىردەكەى بەبى ھىچ ھۆيەكى شدرعى
۹۲	شوبھاندنى خىزان بەدايك و خوشك
۹۴	جوتېوون لە گەل خىزان لە كاتى بىنۋىژى دا
۹۶	جوتېوون لە گەل دۋاۋەى خىزان
۹۸	دادپەرۋەر نەبوونى مىرد لە نىتون خىزانەكانىدا
۱۰۰	بەتەنھا مانەۋە لە گەل نامەھرەمدا
۱۰۲	تەۋقەكردن لە گەل ئافرەتى نامەھرەم



۱۵۷	غەيىبەت كۆردى
۱۶۰	دووزمانى كۆردى
۱۶۲	چۈنە مالى خەلگەۋە بەبى مۆلەت ۋەرگرتى
۱۶۴	چىكە كۆردى دووكەس گەر سىيەم نامادەبى
۱۶۵	جلو بەرگى درېژو شۆر بو پىاۋان
۱۶۸	خۇپازاندنەۋى پىاۋان بە ئالتون بە ھەرشىۋەيەك بىت
۱۶۹	لەبەر كۆردى جل ۋەرگى كورت ۋەسك ۋەنك بو ئافرەتان
۱۷۱	بە كارھىنانى پرچى دەستكرد
۱۷۲	خۇشپەندى پىاۋان بە ئافرەتان
۱۷۵	رەنگ كۆردى موۋى سەرو رېش بەرەنگى رەش
۱۷۷	ۋىنەي رۇخ لەبەر لەسەر پۇشاك ۋە دىۋارو كاغەزو شتى لەر جۇرانە
۱۸۱	درۆ كۆردى لەيىنىنى خەردا
۱۸۲	دانىشتن لەسەر گۆرۈ پى نان بەسەرىداۋ مىزو پىسايى كۆردى لەر گۆرستاندا
۱۸۴	خۇپاك نە كۆردنەۋە لەر مىز
۱۸۶	گۆي گرتى لەر قەسەي كۆمەلەك كەبلايانەۋە ناخۇش بى
۱۸۸	دراۋسىيەتى خراب
۱۹۱	ۋەسىيەتى خراب ۋە زىيانبەخش
۱۹۲	يارى كۆردى بەزارو تاۋلەۋ شەترەنج
۱۹۳	لەعنەت كۆردى لەر ئىماندارو ھەركەسى شىۋى لەعنەت نەبى
۱۹۴	شىۋەن ۋە خەدادېرىن
۱۹۶	لەيدان لەر دەم ۋە چاۋو داخكۆردى
۱۹۷	قەسەنە كۆردى لەر مۇسلمان زىاتر لەسى پۆژ بەبى ھىچ بىيانۋىيەكى شەرى
۲۰۳	ناۋەرۇك



# بانگه وازمان

۱. شارەزاکرنی موسلمانان و پەرورده کردنیانە لەسەر رینگا راستەکەى ئىسلام :  
ئەمەش دەستەبەر دەبییه گەرانه وه بو پەیره وه رەسەنەکەى ئىسلام کە بریتی یە لە  
قورئانی پیرۆزو سونەتەکانی پیغمبەر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) تیگە یشتن و  
لیکدانە وهیان ، وه پەیره و کردن و گە یاندنیان بە و شیوازی کە پیشین و پیشه وایانی  
ئوممەت (سلف صالح) لەسەری بوون .

۲. پاککردنە وهی بیروباوهر و رهوشتی موسلمانان لە دیارده گانی شیرک و کوفر و  
تاوان ... وه پالاو تن و خاوین کردنە وهی ئاینی ئىسلام لە بیدعه و بۆچونه  
داهینراوه گان ... وه وریاکردنە وهی موسلمانان لە شوینه واری ریواته لاواز و  
هەلبەستراوه گان ...

۳. زیندوو کردنە وهی بیرو هۆشی رەسەنی ئىسلامی لە ژیر رۆشنایی (قورئان و  
سوننەت) دا و لەسەری وشوینی پیشینانی چاکى ئەم ئوممەتە ، لە گەل پتە وکردنی  
برایه تیه کی راستە قینه لەسەر بناغه فراوانه جیگیره کەى ئىسلام و نه هیشتن و کەم  
کردنە وهی دەرگیزی مەزەبى و حیزبى کە زال بووه بەسەر بیرو هۆشی زۆریک لە  
موسلمانان و بوته مایه ی پارچه پارچه بوونیان و تهسك کردنە وهی برایه تی و  
هاوکاریان لە چوار چۆیه کی تهسكى مەزەبى حیزبیدا .

۴. دانانی چاره سەری ئىسلامیانە بو ته واوی ئەو گێرو گرافته هاوچه رخانه ی کە لە  
ئارادان ، وهه ولدان بو دەستەبەر کردنی ژیانیکى ئىسلامیانە لەسەر رییازی رەسەنی  
پیغمبەر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) و هاوه له بە ریزه گانی و بنیادنانی  
کۆمه لگه یه کی خواو یست و چه سیاندنی حوکمی خوا لەزه وی دا ، به بی زیده رهوی کردن و  
هەلنانی موسلمانان لەسەر هەلگیرساندن و نانه وهی ناشوب و فیتنه و یه کتر کوژی .

چاپی دووهم 1431 ک / 2010 ز

ژماره ی سپاردن : 2529

نرخى : 2500 دینار